Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

НАША СЛОВА.pdf

Пяты год выдання **№ 30 (239) 25 лістапада 2026 г.**

Лідскія тэатральныя сустрэчы

21 лістапада ў Палацы культуры горада Ліды прайшоў XIV абласны фестываль народных тэатральных калектываў "Лідскія тэатральныя сустрэчы".

Тэатральны марафон прайшоў на высокім арганізацыйным і мастацкім узроўні, сабраўшы вядучыя аматарскія калектывы Гарадзеншчыны і ганаровых гасцей з Берасцейскай вобласці.

- Праграма форуму вызначалася жанравай разнастайнасцю і глыбінёй сцэнічных рашэнняў. На працягу фестывальнага дня гледачы і журы ўбачылі пастаноўкі самых розных напрамкаў: ад традыцыйнага лялечнага мастацтва і бессмяротнай класікі да вострай сатыры, псіхалагічнай драмы і музычна-драматычных эксперыментаў. Кожны калектыў прадэманстраваў уласны творчы почырк, акцёрскае майстэрства і адданасць сцэне, - расказалі нашай рэдакцыі ва ўстанове.

Па выніках конкурсных праглядаў журы вызначыла лепшых з лепшых.

Галоўныя лаўрэаты фестывалю:

Дыпломам I ступені ўзнагароджаны народны лялечны тэатр "Батлейка" аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" (кіраўнік - Ірына Іванаўна Вашкевіч).

Дыпломам II ступені адзначаны народны тэатральны калектыў "Магія гульні" ДУК "Бераставіцкі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" (кіраўнік - Аляксандра Іванаўна Каравай).

Дыплом III ступені заваяваў народны тэатральны калектыў "СМОЛТ" ДУК "Смаргонскі раённы цэнтр культуры" (кіраўнік - Вольга Мікалаеўна Сямёнава).

Уладальнікі спецыяльных прызоў:

"За найлепшую рэжысуру" - народны драматычны тэатр "Ракурс" ДУ "Палац культуры горада Ліды" (кіраўнік - Ірына Мікалаеўна Сільчанка).

"За найлепшую жаночую ролю" - народны тэатр "Памфлет" ДУК "Свіслацкі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" (кіраўнік - Аляксей Ігаравіч Лукша).

"За найлепшую мужчынскую ролю" - народны драматычны тэатр ДУК "Ашмянскі раённы цэнтр культуры" (кіраўнік - Наталля Мікалаеўна Гардзей).

"За найлепшы акцёрскі ансамбль" - народны маладзёжны музычна-драматычны тэатр "Гарадзенская надзея" ДУ "Гарадзенскі гарадскі цэнтр культуры" (кіраўнік - Алег Аляксандравіч Саладуха).

Дыпломам за ўдзел у фестывалі арганізатары адзначылі ганаровага госця - народны тэатральны калектыў "Дом Дыягена" філіяла "Гарадскі Дом культуры" ДУК "Ляхавіцкая раённая цэнтралізаваная клубная сістэма" Берасцейскай вобласці (кіраўнік - Арцём Міхайлавіч Бодак).

Фестываль яшчэ раз пацвердзіў статус важнай культурнай пляцоўкі рэгіёна, падарыўшы ўдзельнікам каштоўны прафесійны вопыт, а гледачам - яркія сустрэчы з тэатральным мастацтвам.

Служба інфармацыі "КіМ".

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА.pdf

Зміцер Захарэвіч

ПАД ШОМАСТ КЛЁНАЎ

КАРАЛЕВА БАЛЮ

Пакіньце ўрэшце ложкі каханак,
Зайграйце туш на раялі! -
Я сёння з ласкі лёсу абраны
На трон каралевы балю.

Спавеце ў шоўк акружыны талій
У радаснай эйфарыі,
Якой не ведаў тлум сатурналій,
Тым больш - карнавалы Рыё.

На кпіны ў адказ брудна ўсміхнуся,
Згубіўшы сорам і меру.
Натхнёны траўнем фатам зраблюся,
Бо годзе пэцкаць паперу!

Пад вохі паняў па кожным пляцы
Пракрочу ўладна-спакусны,
Знарок неўтаймаваным паяцам
Зруйную эстэтаў густы.

У гонар мяне горад аслепяць
Уноч салютаў каралі…
Дальбог, няма лепш долі на свеце,
Чым быць каралевай балю!

ДЫМ (ЖНІВЕНЬ)

Курэе ў пальцах цыгарэта.
Сутонне. Дождж змывае лета.
І што ўяўлялася магчымым
У невараць знікае дымам.

З надвор'ем зменлівым у згодзе
Гады ідуць, сябры сыходзяць,
За фатаздымкам фатаздымак
З калажу дзён знікаюць дымам.

А досвед неабвержна сведчыць -
Нішто пад месяцам не вечна,
І пані з зорнымі вачыма
Знікае з успамінаў дымам.

Не плача серп па сцятай ніве -
Жнуць жыта, і праз тое жнівень

Усцяж апанаваны сплінам,
Бо ў хуткім часе знікне дымам.

І ў шыбіну скрабуцца кроплі,
І попел на асфальце мокне,
І над струменямі касымі
Нябёсы ў хмарах, нібы ў дыме.

ВЫБАР І ЦАНА

Хоць выплач у роспачы вочы ?
Спрадвечны закон не змяніць:
За зроблены выбар аднойчы
Дарэшты прымусяць сплаціць.

Тым, што пагарджалі баяцца,
Абвесціў цану прыгавор:
Пятля на Лукішкаўскім пляцы
Альбо ў Старым Мясце касцёр[1].

[1] Першая згадка пра паўстанца, павешанага на Лукішкаўскім пляцы ў Вільні ў 1864 г.
Другая - пра філосафа Казіміра Лышчынскага (з Берасцейшчыны), якога спалілі разам з ягонай кнігай "Пра неіснаванне бога" ў Старым Мясце Варшавы ў 1689 г.

Усе, хто ў пакоры гнуў плечы
Прад ліхам панылым трысцём,
Жыць хочучы "па-чалавечы",
Без следу сышлі ў забыццё.

Згараць, набліжаючы ранне,
Ці знікнуць у цемры густой ?
Два розныя наканаванні,
А выбар - заўжды за табой.

Таму ні скуголь, ні маліся ?
Спрадвечны закон не змяніць:
За тое, жывеш чым, калісці
Даводзіцца ўрэшце плаціць.

ПРЭЧ З ПРЭНГУ

Прачнуцца на досвітку
й слодычы сноў не даць веры…
Разбіўшы душу да крыві аб адчаю глыжы,
Глядзець з-пад ілба
на абшар, нібы попел сшарэлы,
Калі на кроплевірус хворае неба імжыць.

Выпальваць жыццё
без жальбы, без слёз, без астачы,
Сілкуючы вогнішча, дровы падкладваць шораз,
Самоту трываць,
каб не здолеў ніхто перайначыць
Усё, чым натхнёны, і пломень урэшце не згас.

Уладна ўтаймоўваць
бясплённую сэрца мінтрэнгу
Пакуль яго голас чуваць на дарогах зямных…
Так праўду сваю
вызваляю, здымаючы з прэнгу
Ідэяў прывабных, але недасяжна чужых.

КРЫЖ ПРЫ ДАРОЗЕ

Ён - не канец і не пачатак,
А толькі напамін спрамеж,
Дзе час знікомы ёсць аплатай
За тое, што яшчэ ідзеш.

Бадзяга, беспрытуллем гнаны
З нягод у новы неспакой,
Нясеш спадзеваў і заганаў
Цяжар нязбытны за спіной.

Каб у няпэўнасці не змогся,
Ляжыць падказкай на шляху
Адбітак кроку Маткі Боскай
Пад промнем на следавіку[2].

Не ўзрушыш поступам тутэйшых
Ні сон, ні плёткі за плячмі,
Бо ім вядома - ты не першы,
Хто выправіўся ў далячынь.

Хвастаюць сцюжа альбо вецер,
Але без выбару брыдзеш
Даць рады прыкрай паняверцы
І сціжме вусцішных відзеж.

Няхай зласліўцы дол прарочаць -
Ні дробкі праўды ў іх, калі
Крыж пры дарозе рыхтык ростань
Безмежных неба і зямлі.

ЦЯПЕЛЬЦА

Прад прыйсцем хмарных маразоў
Цяпельца свірстуном трапеча,
Трывожна хутаючы плечы
У сцёблы чэзлых верасоў.

Нібыта трапіўшы ў сіло,
Не можа ўзняцца да сінечы,
Дзе спее бесстаронне вечар,
Навокал гасячы святло.

На ростані кладзецца змрок,
Згынае пашчаю мярэчы
Пачуцці, краявіды, рэчы,
І ў прышласць не знайсці дарог.

Але струменіцца дымок
У непраглядную вышэчу,
Каб паязджане скрозь цямрэчу
Цяпельца бачылі здалёк.

РАНІШНІЯ ЗАЦЕМКІ

Нябёсы колераў вясны
На старце бабінага лета.
Я па-за ўдзелам у гульні,
Што, зрэшты, звыкла
Для паэта.

Намэціў светач сабе шлях:
У высь птушыную да поўдня -
Ад нас чым далей.
Справы швах
Люструе нема шыбаў роўнядзь.

Нібыта ранішняя стынь,
Кастроў са змеценага лісця
У сэрцы пустку поўніць дым

[2] Следавік - гэта тып сакральных камянёў, на паверхні якіх ёсць паглыбленні, што сваёй формай нагадваюць адбіткі чалавечых ног (босых або ў абутку) ці рук. Многія з гэтых паглыбленняў у народзе называлі "След Маткі Боскай".

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА.pdf

На час,
Знікаючы з вятрыскам.

Сцішаецца міжволі кроў
Праз колабег пабляклых датаў,
Не вабяць зместам мінакоў
Афішы
Паркавых тэатраў.

Да скону блізіцца сезон,
Хоць рэквізіт пакуль на вербах,
Ды агаляе іх агонь,
Заняўшыся на вецці
Й нервах.

КАНЕЦ БАБІНАГА ЛЕТА

Ледзь чутна рыпнулі масніцы -
Не папытаўшыся, у дом,
Дыхнуўшы водарам ігліцы
І спорным ранішнім дажджом,
Зайшла. Паставіла гасцінцы
На стол, згалелы без яе, -
Зялёнак кошык, гляк брусніцаў,
Слівянкі промністай бутэль.

Нібыта вогнішча, рудая
З трапёткай, палкаю душой,
Якая смутак спапяляе
І немач зводзіць на нішто.
Калі ж трывогу разварушыць
Нягод падступных насланнё,
Заместа граю зніклых птушак
Яна суцешыць цішынёй.

Дык сустракай, паэце, пані! -
Такія госці не да ўсіх
На двор завітваюць світаннем
Пад шомаст клёнаў залатых.
Але ў час шчырае гаворкі
Не расхвалюй яе нічым,
Бо зарыдае Восень горка
Аб леце бабіным сваім.

ПЕРШАГА КАСТРЫЧНІКА Ў ЯБЛЫНЕВЫМ САДЗЕ

Кастрычнік ветла расчыніў
У сад агністы дзверы,
Як у тэатр, і запрасіў
З'явіцца на прэм'еру.

Хоць п'есе тысячы гадоў,
Я даў рудому веры,
Бо вабіў чырванню пладоў
З раскошы інтэр'еру.

Цяпер свавольнік і дзівак
Шчыруе ў ім з намерам
Натрэсці на віно пляцак
І трошкі на вячэру.

ШЛЯХ ВІРАВАННЯ

"…І на шлях віравання вяртаецца вецер".
Кніга Эклезіяста 1:6

Пэўна, аслеп
І дарогаю схібіў,
Вецер няўсцерп
Б'ецца роспачна ў шыбы.

Па-над дваром
З енкам птушкай кружляе,
Побач - варон
Чарнакрылая зграя.

І не заснуць -
Сны нязводнай трывогай
Ён ахінуў,
Як ляцеў над парогам.

Часам гарун,
Не знаходзячы выйсця,
Кіне ўгару
Жменю ржавага лісця.

Ці загудзе
Між настылых таполяў -
Вышу пратне,
Ноч напоўніўшы болем.

Страціў маршрут?
Шанс згубіў на вяртанне? -
Што, калі тут
Шлях яго віравання?

Гэтак і мы:
На пляцах, па вандолах,
Рыхтык сляпы,
Робім кола за колам -

Прагнем знайсці
Сэнс свайго прызначэння…
Вецер жа сціх
Праз бясплённасць кружэння.

СУЦЯШЭННЕ

Неба навальнічна
Хмарыць далягляд.
Стаўшы безаблічным,
Спіць счарнелы сад.

Немач і дрымота
Рэй вядуць наўкол.
Прэлая лістота
Скрозь услала дол.

Склаў пакорна крылы
Мёртвы матылёк.
Цягнецца ў панылы
Краявід дымок.

Кволае цяпельца -
Дробка цеплыні.
Вочы, рыхтык шкельцы,
Бліснуць пры агні.

Нібы суцяшэнне,
Што яшчэ не згас.
Восеньскі лішэнец
Баўлю лішні час.

Кемны, кплівы, кляты
Я палю адчай.
Будзе і ў нас свята,
Толькі прычакай.

СТРАТА

Бывай, яшчэ адно жыццё, -
Завершаны кастрычнік.
Але жалобы пачуццё
Не змрочыць мне аблічча.

Учора ў невараць лістком
Зляцеў агністы месяц,
І золкія вятры паўднём
Прысадамі гарэзяць.

Не ведаюць няўрымсты слёз -
Не страшыць страта дужых
Ні прывідам пустых нябёс,
Ні прыйсцем блізкім сцюжы.

А значыць - шкадаваць дарма,
Не мучу смуткам сэрца,
Што ўжо каля дзвярэй зіма,
Бо і яна мінецца.

А ЎСЁ Ж…

Пабляклым сонцам
Ганак ледзь сагрэты -

Прамень нямоглы
Чэзне ля дзвярэй;

Пустыя дні,
Празрыстае паветра -

Ушчэнт згалелі
Ліпы на дварэ.

Маўчаць нябёсы,
Бы асірацелі, -

Аціх залівісты
Птушыны грай,

Паштоўкі віншавальныя
Зжаўцелі,

Сацмеўшы, сцяўся
У маркоце гай.

Губляе год
Няхітрыя нажыткі,

Сыходзячы няўхільна
Пакрысе,

А ўсё ж
Яшчэ рудзеюць аксаміткі

І выкупацца
Хочацца ў расе.

МЕДЗЯКІ СУЗОР'Я

Пры кроку кожным у кішэні
Звіняць, як бомы, медзякі
Сузор'я, схопленага ў жменю
Па ўзмаху дзёрзкае рукі.

Над пусткаю льняное спальні,
Дзе толькі заціш і сутонь,
Між хмар зіхцелі спакушальна,
Нібы прасіліся ў далонь.

Не ў змозе ўяве супярэчыць,
Не ў скарбніцу, а для душы,
Згарнуў апоўначы з цямрэчы
Свавольна зорак кругляшы.

Бадай, прад вышай вінаваты,
Ды выпраўдацца ёсць спадзеў,
Бо праз нязначнасць сваёй страты
Сусвет ні трохі не збяднеў.

І хоць за дробязь не набуду
Ні выпіўку, ні маладосць,
Я цешуся блішчастым цудам -
Паўтузінам манет з нябёс.

ЯСАКАР І ВЕЦЕР

На дзве траціны каляндар
Паменшаў з навагодняй ночы,
І скрушна ветру ясакар
Пра жнівень скончаны шапоча,
Пра кветкі, што наўкол цвілі,
Пра сённяшнюю адзіноту,
А вецер бавіцца ў галлі,
На дол шпурляючы лістоту.

Схіліўшы скорана чало
Праз боль няўмольнага растання,
Аб птушках, леглых на крыло,
Аб тым, чаго вярнуць не ў стане,
Аб леце, стлелым без астач,
Жальбуе ясакар нязмоўчна,
Дарма - гарэзлівы слухач
Нібыта ўчуць яго не хоча.

ВУГЕЛЬЧЫК

Мінучасць прыжданага плёну,
Уяўных удач сумятня.
Апушчана змроку заслона
Над попелам стлелага дня.

Вярбы абламанае вецце,
Няспеласць апалых пладоў.
Няспраўджаных мрой не зацепліш
Пагаслае вогнішча зноў.

Набрузлі начной золлю жылы,
Здранцвеннем спавіла цямрэч.
Няможна над прыскам астылым
Ні рукі, ні сэрца сагрэць.

Вятры спрэс ад дыму прагорклі,
Аднак між чарноцця ўгары
Вугельчык Палярнае зоркі
Астачай надзеі гарыць.

РАНДЭЛЬ ПА ШПАЦЫРЫ

Брыдзе скрозь паркі лістапад,
Рыззём лістоты ледзь прыкрыты,
Без сонечнага аксаміту
Пакроваў і парчы Каляд.

Туманам сцеліцца пагляд,
Вятроў прыцішаныя рытмы -
Брыдзе скрозь паркі лістапад,
Рыззём лістоты ледзь прыкрыты.

Не азіраецца назад,
Рахункі звёўшы з перажытым
З усмешкай сумнай аб нязбытным,
Няспешна, рыхтык самастрат[3],
Брыдзе скрозь паркі лістапад.

МУЗЫКА

Гэта музыка - плёскат мора,
Што ў свет выправіла караблі,
Вогкі подых першых разораў
На абуджанай плугам зямлі.

Гэта музыка - трэск ігліцы
Ля прылеску ў паходным кастры,
Клекатанне статнай буслiцы
Скрозь стагоддзі на крэўскім муры.

Гэта музыка - шэпт старонак
Кніжных з купаю чарнавікоў,
Глухі выбух дальняга грому
За шкляной запавесай дажджоў.

Гэта музыка срэбным скерца
І ў дзень ясны, і ў хмарнай начы
Увушшу, у згадках, у сэрцы -
Ува мне несціхана гучыць.

* * *

Няспешна караблі аблокаў
Плылі над соннаю зямлёй,
Усход глядзеў барвовым вокам,
Як драпала барты галлё.

А з вокнам невідочных ранаў,
Каб прыкры заспакоіць боль,
На горад, схутаны туманам,
Лілася ранішняя золь.

Імжы калючай пацяруха,
Нібыта на пусты прычал,
Мне клалася на сэрца скрухай
Пад мокрым ветразем плашча.

Шарэла непагодным морам
Бяздонне смужнае нябёс,
Але ўжо з вогкае прасторы,
Яснеючы, дзень новы рос.

* * *

Знішчае час
Цвярдыні і святыні,

Да слёз і грозьбаў
Велічна глухі.

Надыдзе дзень,
І мой агмень астыне,

Зрабіць паспеўшы
Попелам радкі.

І скардзіцца,
І шкадаваць дарэмна -

Час бесстаронне
Спраўджвае закон,

Што ўсё народжанае
Неадменна

Без вынятку
Асуджана на скон.

---

[3] Самастрат (дыял.) - самагубца.

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА.pdf

"Я ВАМ НЕ ЗДРАДЗІЎ, НЕ ЗМАНІЎ…"

Да 130-годдзя нараджэння песняра рэвалюцыі Міхася Чарота

АДКАЗАЦЬ адназначна, калі я ўпершыню пачуй імя і радкі Міхася Чарота - не бяруся. А вось калі пазнаёміўся з ягонай творчасцю па-сапраўднаму - скажу дакладна: на другім курсе любімага журфака. Беларускую літаратуру ў нас выкладаў малады дацэнт Рыгор Семашкевіч. Звычайна без асаблівага ўздыму і захаплення, спакойна і сцішана ён распавядаў пра чарговага літаратара ці ягоны твор. Калі ж чарга дайшла да Чарота - імгненна ператварыўся. Узнёсла гаварыў і пра " шчырасць пачуццяў", і "высокі грамадзянскі дух", і "ўсёпераможны аптымізм", і "ўсход надзеі", і "зорны небасхіл"… Карацей, пра словы і сімвалы, якія *"ўвасаблялі запаведную мару рэвалюцыйнага народа"*. Гаворка, калі хто здагадаўся, ішла пра адну з самых вядомых паэм паэта "Босыя на вогнішчы".

САПРАЎДНАЕ прозвішча аўтара - Міхаіл Сымонавіч Кудзелька. Ён нарадзіўся 7 лістапада 1896 года ў гарпасёлку Рудзенск Ігуменскага павета (цяпер Пухавіцкі раён). Пачаў сачыняць у 13 гадоў і стаў адным з лідараў тагачаснай беларускай савецкай літаратуры. У яго вучыліся нашыя вядомыя, пачынаючы з Кандрата Крапівы і Петруся Броўкі, літаратары. Сам жа ён вучыўся вельмі шмат: у наёмнага настаўніка, самастойна, у Цітвянскай двухгадовай вучэльні, Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі, Менскім вышэйшым педагагічным інстытуце, у Маскве ў Дзяржаўным інстытуце журналістыкі.

У ноч з 29 на 30 кастрычніка 1937-га ў ліку 22 беларускіх пісьменнікаў быў расстраляны. Восьмага снежня 1956-га рэабілітаваны ваеннай калегіяй Вярхоўнага суда СССР. Асабістая справа нумар 8153 з фатаздымкам захоўваецца ў архіве КДБ Беларусі.

Паверыць на слова - і то цяжка. А як паверыць у свой лёс, лёс тых, хто разам з табой, здаецца, здольны здзейсніць агульныя спадзяванні і намаганні, стварыць на разбурэнні і крыві новую, светлую будучыню? Тым больш, калі жывеш і творыш на вастрыні сацыяльных канфліктаў, у небывалых дасюль супярэчлівых сітуацыях, калі цяжка вызначыцца, хто чужы, а хто свой, як увогуле да незвычайных сітуацый адносіцца… Чарот вызначыўся. У яго хапіла і жадання, і рашучасці, і смеласці, каб цвёрда пераканацца ў шчаслівасці і літасці і свайго, і чужога лёсу, паверыць "у заўтра" гэтак, як мая родная рэчка Лешча верыць у надыход вясны. *"Я іду ў заўтра, а заўтра - гэта Вялікая Будучыня"*, - заявіў і сцвердзіў паэт у вершы "Песня беларуса", надрукаваным у першым жа сваім зборніку "Завіруха", што пабачыў свет у 1922 годзе. Толькі вось сцэнарый казкі пра будучы рай быў напісаны зусім іншы…

Ніколі не думаў, што менавіта "Босыя на вогнішчы" трапяцца мне на будучым экзамене. Увогуле падрыхтаваўся нядрэнна. Уважліва прачытаў і паэму - пра пажар на Усходзе, пра агонь, у якім марнее ўсё, што збіралі вякамі. Асабліва ўрэзалася пра знішчэнне таварышамі з дымам памяці мінулага - цэркваў, палацаў і харомаў, пра што некаторыя мараць і сёння. Дарэчы, прыхапіў з сабой сшытак з лекцыямі, сярод якіх была і Семашкевічава. Ведаў, што яму падабаецца, калі за ім запісваюць і на яго спасылаюцца. І вось, адказваючы на білет, пасля таго, як дайшоў да тых пабудоў, што разбураюцца і гараць у агні, - не змог далей гаварыць. Мне стала натуральна дрэнна (і сёння дрыжыкі па целе) не толькі маральна, але і фізічна. Валодзя Саламаха, вядомы сёння пісьменнік і крытык, з якім мы падчас вучобы моцна сябравалі (павінен быў адказваць за мной) так перапужаўся, што кінуў рыхтавацца, падбег да графіна і наліў мне вады. Разгубіўся і выкладчык… Я, усё ж, узяў сябе ў рукі і працягнуў адказваць. Мае дзяды і бабулі былі веруючымі. У якаўлевіцкай і анікавіцкай хатах на мяне глядзелі з дзяцінства божыя абразы, прад якімі, асабліва, бабулі Акуліна і Марыя, заўсёды ўтрапёна маліліся. Ды і расказы дзядоў Ільі і Лукі добра памятаў. Да таго ж, для добрай адзнакі вырашыў "здзівіць" Семашкевіча тым, што сам пішу вершы, што яны друкаваліся ў вайсковай і раённай газетах. Але падобнае на тое, што напісаў Чарот, не напісаў бы ні тады, ні сёння…

- У якім сэнсе? - інтэлегентна-рашуча ўскінуў вочы пад дах аўдыторыі Рыгор Міхайлавіч.

- Шкада ж усяго, што гіне, людзі ж будавалі, верылі, спрачаліся, спадзяваліся… Вы ж самі казалі, вось я занатаваў у сшытку (паказаў, дазвалялася прыносіць, але

не карыстацца падчас адказу), што ў творчасці павінны быць стваральныя матывы. Цяпер ужо ваду піў выкладчык. Хлапец, не буду называць яго прозвішча, які сядзеў за Саламахам, схапіўся за галаву, ён пазней працаваў зусім не ў журналістыцы, тым больш, не ў літаратуры. Семашкевіч задаў дадатковае пытанне, на якое я не адказаў і ўбачый у залікоўцы тлустую, першую і апошнюю за ўсю вучобу, "тройку"…

ЧАСТА ўзгадваю я тую адзнаку. Перадусім яна нагадвае мне сустрэчу з творчасцю разумнага гарэзы і фантазёра Міхася Чарота. Пазней даведаўся: у сваёй лекцыі ўдумлівы і дасціпны Семашкевіч (ён трагічна пайшоў з жыцця ў свае 37(!) выкарыстоўваў матэрыялы даследчыкаў Міхася Яроша і Навума Перкіна. Апошні - адзін з аўтараў "Гісторыі беларускай савецкаў літаратуры". Пра абодвух распавядаў у сваёй кнізе "Айчыны верныя сыны" мой талачынскі зямляк і сябар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі і рэспубліканскай прэміі "Залаты Купідон" Анатоль Мяснікоў.

Пра згаданую кніжку, якая павінна была хутка выйсці, Анатоль паведаміў мне па-сяброўску, здаецца, у лістападзе 1996-га. Не паспеў я ў чарговы раз зайсці да яго ў "Звязду" (у той дзень ён дзяжурыў па нумары) як пачуй звычайнае ў падобных выпадках ягонае: "Чытай заўтра нашу газету, там - "бомба!", падрабязнасці будуць у кнізе, пра якую я табе гаварыў, гранкі ўжо вычытаў!". Аказваецца, у нумар ішоў верш Чарота "Суровы прыгавор падпісваю першым". Твор, які не друкаваўся нідзе з 1930 года, калі ад яго трапяталі старонкі "Полымя" і "Маладосці":

Чаго хацелі вы? Якое мелі права
Крывёю гандляваць працоўных Беларусі?
Прыйшла на вас суровая расправа,
Перад судом віну прызнаць прымусім.
Вы прытаіліся пад венікам, як мышы,
Каб зноў паўзці на вольныя загоны,
Вы марылі ўзабрацца на ўзвышшы
І дыктаваць драпежныя законы.
Наш смелы крок - узвышша зараслося,
Законы піша дыктатура працы.

Выкрывальны верш прысвячаўся выдатнаму пісьменніку, крытыку, публіцысту і вучонаму Вацлаву Ластоўскаму, аднаму з выдатнейшых дзеячаў у гісторыі нашай культуры Максіму Гарэцкаму, а гэтаксама адным з заснавальнікаў літаб'яднанняў "Маладняк" і "Узвышша" Язэпу Пушчу і Алесю Дудару. Іх ды іншых Чарот асуджаў за нацдэмаўшчыну. Улетку 1930-га ў ліку 108 дзеячаў беларускай навукі і культуры іх арыштавалі па справе "Саюзу вызвалення Беларусі". З іх 86 асудзілі. Многіх рсстралялі, іншыя згінулі ў розных лагерах. Версій сапраўднага існавання СВБ жыло нямала, пакуль Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ не накіраваў у 1988-м зварот у КДБ СССР. Адтуль адказалі: *"… пасля руплівага вывучэння архіўных матэрыялаў, якія б пацвярджалі існаванне "Саюза вызвалення Беларусі", не знойдзена".*

Атрымліваецца, жорсткая справа - гэта палітычна-крымінальны дакумент, па якому без суда і следства былі знішчаны ці пацярпелі вядомыя людзі краіны. Атрымліваецца і тое, што, хай сабе і ўскосна, дапамог гэтаму ліхадзейству Міхась Чарот. "Бомба", пра якую казаў Анатоль, стала, "вяршыняй імкнення Чарота да гімназацыі крывавых падзей дваццатых-трыццатых гадоў". Гэтае сцвярджэнне і абяцаныя мне падрабязнасці вакол верша ў "Звяздзе" знайшлі сваё месца ў артыкуле Мяснікова "Паэт-трыбун. Чалавек часу. Ахвяра рэжыму". Разам з іншымі ён склаў зборнік гістарычных нарысаў "Айчыны верныя сыны", што пабачыў свет у 1977-м. Менавіта гэтую кніжку меў Анатоль на ўвазе, і праз нейкі час мне яе падпісаў. З нарыса я зразумеў: друкуючы верш, газета разлічвала атрымаць і на яго, і на сам факт яго з'яўлення на старонцы хоць колькі водгукаў. Даляцеў жа - адзін… Даволі аялікі, ён быў ад прафесара з Брэста. *"Такі ўрок,* - адгукаўся ў прыватнасці прафесар, - *трэба выкарыстоўваць дзеля таго, каб не паўтарыліся абставіны, якія прымушаюць чалавека забывацца аб сваім прызначэнні, аб тым лепшым, чым адаравала яго прырода. Кожнаму чалавеку ў любы момант наканавана праходзіць выпрабаванне на чэснасць і подласць. Вера ў перамогу гістарычнай праўды дапамагае зрабіць маральны выбар на карысць дабра. Толькі трэба глыбока ўнікаць у трагедыю эпохі, у трагедыі асабістых лёсаў".*

ЗДАРАЮЦЦА моманты, калі, сапраўды, даводзіцца рабіць той ці іншы выбар. Які правільны, за які потым не будзе сорамна, і за які не трэба будзе ў будучым выбачацца - вырашаць, канечне ж, самому. Чарота ніхто ні за вошта не агітаваў. Ён адназначна выбраў рэвалюцыю і нарадзіў той высокі пафас яе апявання, да якога ні да яго, ні пасля яго ніхто так і не ўзняўся. Калі чытаеш, здаецца, нехта планаваў нарадзіць яго менавіта ў дзень будучай рэвалюцыі, і чырвоным па ўспрыманні падзей. А падзеі, у адказ, выказваюць вялікую за гэта падзяку, і шчэ з большым жаданнем, натхненнем і напорам робяць сваю справу.

Паэт ганарыўся тым, што нарадзіўся менавіта 7 лістапада і атрымліваў штогод новыя падарункі ў выглядзе " новых здзяйсненняў". *"Рэвалюцыя сваім агнём,* - казаў у той час Цішка Гартны, - *апякла пачуцці М. Чарота і ўклала ў яго песні напал і бадзёрую надзею, парыў паўстання".*

Дадам да гэтага, што Чарот марыў і ўжо ўяўляў час, калі па ўсім свеце "пранясецца рэвалюцыйная бура". У зборніках "Завіруха" і "Веснаход" - браты і сёстры гэтай буры: вецер, навальніца, завіруха, чырвонае вогнішча, буралом, агонь, пажар… Толькі вось жыве ў вершах "распранутая рыторыка, ура-патрыятызм, погляд на рэчаіснсць праз ружовыя акуляры".

Дарэчы, пры жыцці песняра рэвалюцыі ягоная творчасць ніколі не ацэньвалася адназначна. Язэп Пушча, напрыклад, крытыкаваў паэму "Ленін". І, ведаеце, за што - за "валявыналёгкія і гранітна-васковыя" прыёмы. А яшчэ… "за адсутнасць зместу". А Максім Гарэцкі, у той жа час, згадваючы ўсе шэсць паэм ("Босыя на вогнішчы"" "Ленін", "Карчма", "Марына", "Беларусь лапцюжная" і

"Чырвонакрылы вяшчун") канстатаваў, што ўсе яны - "найлепшае ў беларускай пралетарскай паэзіі". Сам жа Чарот быў для Гарэцкага таленавітым, але (і гэта пацвярджае мной ужо сказанае) супярэчлівым паэтам. Іншыя адначасова адзначаюць і гіпербалічнасць прыёмаў, і што ён *"першы на беларускіх загонах ажыццявіў на практыцы погляд на літаратуру, як на зброю класавага змагання"*. Тым самым удакладніў, развіў і ўзмацніў свой выбар. Што тычыцца таленту, то ён праявіўся не толькі ў паэзіі (паэтам ён быў, як кажуць, з Божае ласкі), але і ў прозе, і ў драматургіі. Звяртае на сябе ўвагу зборнік апавяданняў "Веснаход". Сярод лепшых п'ес -"Мікітаў лапаць" і муздрама "На Купалле".

Але ні талент, ні патрыятызм, ні адданасць справе рэвалюцыі, ні звышчалавечая вера ў светлую будучыню, ні, урэшце, ТОЙ верш бацьку чацвярых дзяцей не ўратавалі.

Як не ўратавалаі і членства ў партыі, і пасада рэдактара "Савецкай Беларусі", і стварэнне "Маладняка", і членства ў ЦВК БССР, і многае іншае… 24 студзеня 1937-га кансультанта маладых аўтараў Саюза пісьменнікаў БССР, як удзельніка "нацдэмаўскай, контррэвалюцыйнай і антысавецкай ("чаму гэта ён там моладзь вучыць?!") арганізацыі" арыштавалі. Ён сядзеў спачатку ў адной камеры з паэтам Юркам Лявонным. У засценку турмы Чарот быў маральна і псіхілагічна зламаны. Ён напісаў свой апошні верш, які стаў споведдзю не толькі перад сабой, але і перад усім сваім народам, якому зычыў працвітання і шчасця:

Я вам не здрадзіў,
Не зманіў,
Бо славіў наш савецкі будзень,
Свой верш сардэчнай чысціні
Ахвяраваў я родным людзям.
Я не чакаў
І не гадаў.
Бо жыў з адкрытаю душою,
Што стрэне лютая бяда
Падружыць з допытам,
З турмою.
Прадажных здрайцаў ліхвяры
Мяне зацiснулі за краты.
Я прысягаю вам, сябры,
Мае палі,
Мае бары, -
Кажу вам: я не вінаваты!
Паверце - я не вінаваты!

ТАКІ вось зварот, такі крык душы і сэрца. Па ўспамінах паэта, пісьменніка і перакладчыка Міколы Хведаровіча, якога арыштавалі 3 жніўня 1938-га, а ў 1940-м асудзілі на 8 гадоў пазбаўлення волі, у 1939-м яго перавялі ў камеру-адзіночку. Адразу ж пачаў уважліва аглядаць сцены. І ў адным з куткоў прачытаў і запомніў выкалупаны нечым вострым тэкст споведзі Чарота, якую апублікаваў у паэтычным зборніку толькі ў1965 годзе…

Уладзімір Барысенка.

ПАМЯЦІ АНАТОЛЯ КАЛЕДЗІЧА РАЗВІТАЛЬНЫ МАНАЛОГ

Памяці сябра-афіцэра міліцыі
Анатоля Каледзіча

І вось, Гасподзь, маё галоўнае пытанне:
ці выканаў сваё я абяцанне -
спагадлівым на белым свеце стаць,
хоць перад тым, як будуць адпяваць?..
Якую вестку землякам можаш давесці?
Цябе не буду я за грудзі твае трэсці,
каб вытрасці станоўчы твой адказ,
ціха звяртаюся… прабач… ў апошні раз.
Прыму любое я рашэнне тваё, Божа,
мо дараваць усё усім мне дапаможаш,
з бяздушнасцю і злосцю я змагаўся
і стаць спагадлівым, павер, усё ж стараўся…

Уладзімір Барысенка.
13. 11. 2026 г.

54-гадовы старшыня савета ветэранаў Дэпартамента аховы МУС РБ Анатоль Каледзіч і сябра савета Уладзімір Барысенка ў гасцях у ганаровага ветэрана Генадзя Чачанца, 16. 10. 2026 г.

Даследчык беларускай, балгарскай і македонскай моваў

30 кастрычніка спаўнілася 90 гадоў з дня нараджэння буйнога навукоўцы-лінгвіста, доктара філалагічных навук, прафесара Генадзя Цыхуна (1936-2024), імя якога шырока вядома ў беларускім і замежным навуковым свеце.

Генадзь Цыхун нарадзіўся ў вёсцы Кунцаўшчына Гарадзенскага раёна ў сям'і настаўніка і краязнаўца Апанаса Цыхуна. Пасля паспяховага заканчэння сярэдняй школы (1953) Генадзь Цыхун вучыўся ў Ленінградскім дзяржаўным універсітэце па спецыяльнасці "славянскія мовы (балгарская і руская мовы і літаратуры)".

У 1966 годзе Генадзь Цыхун абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму "Сінтаксіс займеннікавых клітык у балгарскай і македонскай літаратурных мовах", а ў 1982 годзе - доктарскую на тэму "Тыпалагічная праблема балкана-славянскага моўнага арэала".

Генадзь Цыхун з'яўляецца аўтарам больш за 300 фундаментальных навуковых прац па тэорыі моўных саюзаў, па арэальнай лінгвістыцы, балканістыцы, сацыялінгвістыцы, беларускай этымалогіі, гісторыі і бібліяграфіі беларускай мовазнаўчай славістыкі. Ён суаўтар "Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы".

Навуковае жыццё Генадзя Цыхуна было звязана ў першую чаргу з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі. З 1958 годзе ён працаваў у акадэмічным Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа, а з 1990 года быў загадчыкам аддзела славянскага і тэарэтычнага мовазнаўства. З 2005 года вучоны з'яўляўся галоўным навуковым супрацоўнікам аддзела славістыкі і тэорыі мовы Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі. Беларускі лінгвіст быў прызнаны ў замежных навуковых колах на самым высокім узроўні. Генадзь Цыхун - акадэмік Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, акадэмік Македонскай акадэміі навук (з 2004 г.), доктар honoris causa Сафійскага ўніверсітэта (з 2005 г.).

Генадзь Цыхун быў незаменным удзельнікам разнастайных высокааўтарытэтных камітэтаў і навуковых саветаў: членам Прэзідыума Міжнароднага камітэта славістаў (з 2004 г.), намеснікам старшыні Беларускага камітэта славістаў (з 1992 г.), членам камітэта Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, сустаршыня Таварыства дружбы Беларусь - Балгарыя (з 1992 г.).

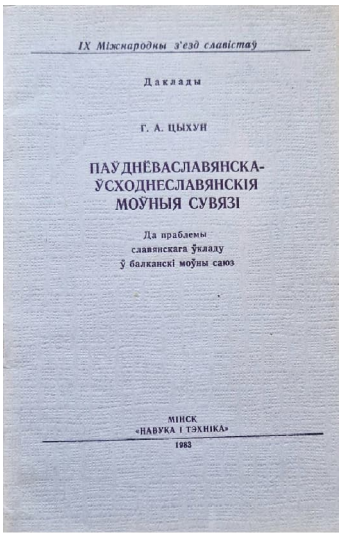

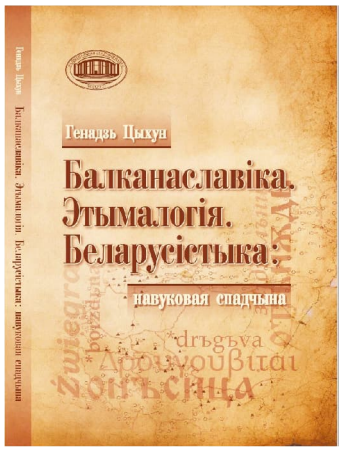

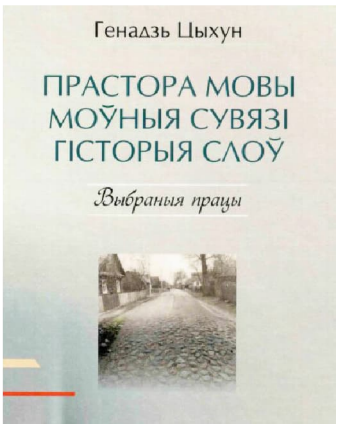

Генадзь Цыхун заўсёды з задавальненнем запрашалі на высокія навуковыя форумы і заўсёды чакалі яго выступленняў, якія ўражвалі шырокай эрудыцыяй, аргументаванасцю і мелі вялікую ступень уздзеяння на аўдыторыю. Беларус актыўна спалучаў навуковую працу з выкладчыцкай дзейнасцю. Ён з'яўляўся прафесарам кафедры тэарэтычнага і славянскага мовазнаўства БДУ і шмат гадоў выкладаў на філалагічным факультэце сучасныя балгарскую і македонскую мовы, чытаў спецкурсы па тыпалогіі славянскіх моў, арэальнай лінгвістыцы, беларуска-іншамоўнай лексікалогіі і іншыя. Генадзь Апанасавіч лёгка ўстанаўліваў кантакт са студэнцкай аўдыторыяй. Студэнты-філолагі з энтузіязмам вучыліся ў яго генерыраваць новыя навуковыя ідэі, творча пераасэнсоўваць назапашаны ў лінгвістычных даследаваннях тэарэтычны і эмпірычны матэрыял, працуючы пры гэтым згодна з прынцыпамі той навуковай славістычнай школы, традыцыі якой так старанна захоўваў і перадаў моладзі Генадзь Цыхун.

Паводле СМІ.

Новае выданне

Кніга пра Сынковіцкую царкву

Упершыню ў Беларусі выйшаў з друку зборнік гісторыка-краязнаўчых і архітэктурных даследаванняў, прысвечаных гісторыі Сынковіцкай царквы Святога Архангела Міхаіла Зэльвенскага раёна. Ён называецца "Сынковіцкая царква - таямніца вечнасці". Зборнік склалі артыкулы, напісаныя даследчыкамі ў XIX- пачатку XXI стагоддзяў. Кнігу сабраў, напісаў прадмову і каментар даследчык нашай літаратуры і культуры Сяргей Чыгрын.

Пра Сынковіцкую царкву даследаванняў было напісана і апублікавана не так і шмат. Хаця сам храм з'яўляецца адным з найцікавейшых узораў храма абарончага тыпу ў беларускім дойлідстве XIV-XVI стагоддзяў. У аснову архітэктурнага вобразу царквы пакладзены прынцып спалучэння богаслужбовых і абарончых функцый.

У кнігу "Сынковіцкі храм - вечная таямніца" увайшлі артыкулы адных з першых даследчыкаў Сынковіцкай царквы Юзафа Ядкоўскага, Плакіда Янкоўскага, Пампея Бацюшкава, Міколы Шчакаціхіна, Васіля Супруна, Міхася Ткачова, Уладзіміра Чантурыя і іншых. Пазнейшыя даследчыкі ў асноўным спасылаліся на іх даследаванні, дапаўняючы свае матэрыялы невялікімі археўна-навуковымі знаходкамі. Але кожны артыкул аўтараў, якія надрукаваны ў гэтым зборніку, даволі цікавы і разнастайны.

Унікальнасць кнігі яшчэ і ў тым, што матэрыялы ў ёй аздоблены рэпрадукцыямі некаторых сучасных паштовак, канвертаў, паштовых марак, малюнкаў мастакоў, а таксама здымкамі сувенірнай прадукцыі, якая выдавалася і прысвячалася Сынковіцкаму храму.

Ганна Жук.

Яшчэ адна кніга ад Леаніда Лаўрэша

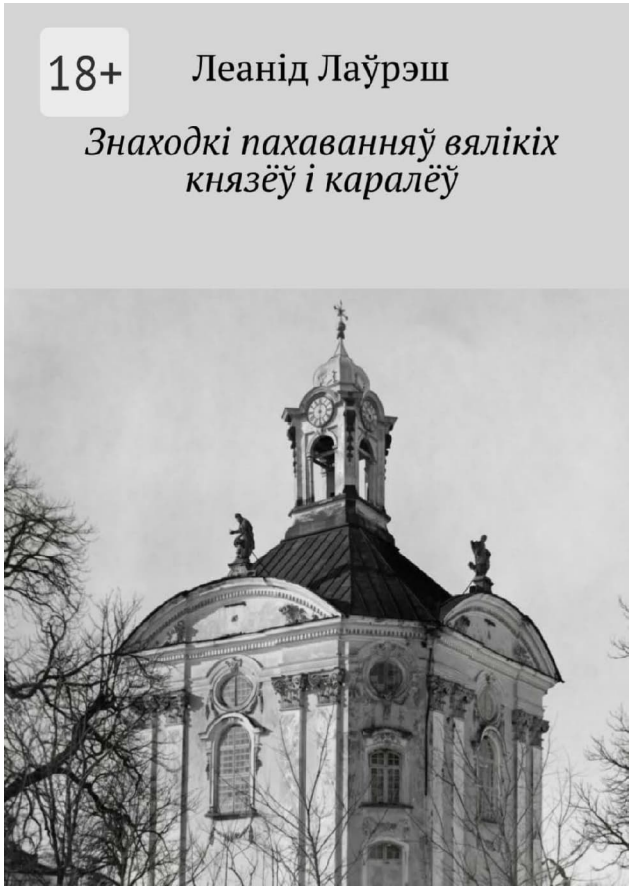

Лаўрэш Леанід. Знаходкі пахаванняў вялікіх князёў і каралёў. 2026. - 60 с. ISBN 978-5-0071-4135-2

У кнізе расказваецца пра знаходку ў першай палове XX ст. пахаванняў вялікага князя і караля Аляксандра, вялікіх княгінь і каралеў Барбары і Лізаветы, перазахаванне парэшткаў вялікіх князёў і каралёў Станіслава Ляшчынскага і Станіслава Аўгуста Панятоўскага і пра пошукі магілы вялікага князя Вітаўта.

У якасці дадаткаў у кнігу ўвайшлі артыкулы:

Пасмяротная перагрынацыя парэшткаў караля Станіслава Ляшчынскага з Ленінграда ў Вавель. Акт.

Вяртанне ў 1938 г. парэшткаў караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага з Ленінграда

Ціхае вяртанне парэшткаў караля Станіслава Аўгуста ў родны край

Чыноўнік забараняе маліцца за караля, ці Таямніца 14-й ліпеньскай ночы ў Воўчыне

Столь можа абрынуцца на саркафаг! Воўчын.

Пошукі магілы Вітаўта

Магіла вялікага Вітаўта

Лёсы парэшткаў Вітаўта

Абуджаная надзея. У пошуках парэшткаў Вітаўта.

На першай вокладцы - касцёл Найсвяцейшай Тройцы ў Воўчыне ў 1930-х гг.

Сусвет літаратурнай Ліды Наталлі Анашкевіч

У Доме Валянціна Таўлая Лідскага гісторыка-мастацкага музея адбылася прэзентацыя дзвюх выдадзеных у 2026 годзе кніг - "У сузор'і Жанчыны" і "Лида. Литературный код". Складальнікам і аўтарам гэтых выданняў з'яўляецца настаўніца рускай мовы і літаратуры Сярэдняй школы № 11 г. Ліды імя Н.І. Паповай, пісьменніца, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталля Анашкевіч.

Творчы набытак Наталлі Мікалаеўны ўжо дасягнуў значных маштабаў. З-пад яе пяра выйшлі кнігі: "Православные храмы Лидчины: история и современность" (2021 г.), "В калейдоскопе школьных дней" (2022 г.), "Герб города Лиды - историко-геральдический памятник Беларуси" (2023 г.), "Мои КЛАССные попутчики" (2024 г.), "Паэтычнае суквецце Лідчыны: майстры

слова пра сябе і сваю паэзію" (2025 г.) і іншыя. А колькі ў яе багажы глыбокіх даследчых прац, у якіх толькі навукова-практычных канферэнцыях яна не брала ўдзел! І для кожнай справы яна знаходзіць час, хоць яе асноўная праца - выкладанне ў школе, дзе таксама неабходна пастарацца, каб навучальны матэрыял быў цікавым і запамінальным. Да кожнага вучня Наталля Мікалаеўна знаходзіць свой ключ і падыход, рыхтуе інтэрактыўныя заняткі. Дзякуючы класнаму кіраўніку вучні ўжо не першага выпуску блізка знаёмяцца са спадчынай свайго краю. Менавіта ў гэтым і заключаецца выхаванне маладога пакалення, стымул любіць малую і вялікую Радзіму. У школу Наталля Анашкевіч заўсёды ахвотна запрашае майстроў прыгожага пісьменства, таму вакол яе заўжды віруе жывы рух і творчая актыўнасць.

Па назвах кніг лёгка заўважыць, куды скіравана ўвага лідзянкі. Яна нястомна даследуе родны край, вывучае гісторыю праваслаўных святынь прынёманскага рэгіёна, знаходзіцца ў самым эпіцэнтры культурнага і літаратурнага жыцця. Сваімі адкрыццямі і ўражаннямі ад падарожжаў па славутых мясцінах Наталля Мікалаеўна шчодра дзеліцца на старонках выданняў "Лідская газета", "Зорька", "Літаратура і мастацтва", а таксама часопіса "Лідскі летапісец". Гэты сабраны матэрыял кладзецца ў аснову кніг, якія становяцца каштоўнай крыніцай для далейшых краязнаўчых і навуковых даследаванняў.

У доме паэта сабраліся сябры-аднадумцы, настаўнікі і літаратары Лідчыны. Прысутныя яшчэ раз шчыра павіншавалі Наталлю Мікалаеўну з заслужаным уступленнем у Саюз пісьменнікаў Беларусі і пажадалі ёй плёну і новых творчых здзяйсненняў на карысць краіны.

Каб імпрэза атрымалася больш яскравай і душэўнай, Наталля Мікалаеўна прыйшла з чароўным чамаданам, у якім кожны раз прыносіць унікальныя экспанаты са свайго хатняга архіва. На гэты раз там знайшлося месца рукапісам даследчых прац і паэтычным зборнікам з аўтографамі і цёплымі пажаданнямі аўтараў.

Між іншым, сустрэча мела назву "Жаночы код у літаратуры", прымеркавана да Года беларускай жанчыны і была арганізавана на часовай экспазіцыі "Таям-

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА.pdf

нічыя жанчыны замкаў Гродзеншчыны". Шматлікія прыхільнікі ведаюць, што для Наталлі Анашкевіч характэрна не толькі шчырая любоў да роднага, але і імкненне захаваць яго для нашчадкаў. Яна прачытала са зборніка "У сузор'і Жанчыны" творы лідскіх паэтаў, якія тонка і па-майстэрску адлюстроўваюць жаночы вобраз, і падзялілася гісторыяй нараджэння задумы гэтай кнігі.

Унікальным выданнем для літаратурнага краязнаўства з'яўляецца і другая кніга - "Лида. Литературный код". Пад яе вокладкай змешчаны не толькі рэдкія фотаздымкі са шматлікіх літаратурных сустрэч, зробленыя ўласна пісьменніцай, але і прыведзены факты, якія дэталёва фіксуюць летапіс мясцовага літаратурнага руху, які яна вывучае амаль дваццаць гадоў. Фінальным акордам гэтага раздзела сталі мерапрыемствы, якія прайшлі ў Лідзе 6 і 7 верасня 2025 года ў рамках Дня беларускага пісьменства. Пра грунтоўнасць падыходу сведчыць і спіс выкарыстаных крыніц, які налічвае больш за дзвесце пазіцый.

Наталля Мікалаеўна беражліва захоўвае кнігі з дарчымі надпісамі аўтараў, газетныя артыкулы і рэдкія публікацыі, што ўжо сталі гісторыяй. На сустрэчы пісьменніца пазнаёміла прысутных з кнігамі лідскіх паэтэс Алесі Бурак, Ірыны Бараздзіной, Таццяны Сямёнавай. Пра кожную з іх у яе свой адметны і глыбокі расповед. У гэтым можна пераканацца, пазнаёміўшыся з яе даследаваннямі, якія знайшлі сваё месца ў раздзелах кнігі: "Образ родного города в поэтических сборниках "Мой любы горад Лида" і "Мой горад - гонар мой", "Образ лирической героини в поэзии Алеси Бурак" (на примере русскоязычного цикла стихотворений "Стихи - страницы жизни" из сборника "Прастора дабрыні"), "Духовные искания лирической героини в поэтическом сборнике "Из соли, сахара и перца" русскоязычной поэтессы Ирины Семёновны Бороздиной", "Тема природы в творчестве Татьяны Ивановны Семёновой".

На прыкладзе творчай і грамадскай дзейнасці Наталлі Мікалаеўны можна адзначыць, што Лідскі край - гэта месца, якое няспынна натхняе і зараджае кожнае пакаленне на любоў да Радзімы, да захавання мінулага, да той глыбіні, якая перадаецца нам ад продкаў, бо ў пачатку было Слова…

Алесь Хітрун,
навуковы супрацоўнік Лідскага гісторыка-мастацкага музея.

Крок да веры

10 лістапада ў сценах ДУК "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы" адбылася значная падзея - Калядныя епархіяльныя чытанні, бібліятэчная секцыя. У гэты дзень супрацоўнікі бібліятэк, прыхаджане і ўсе жадаючыя сабраліся, каб разам са святарамі пагрузіцца ў глыбіні Святога Пісання.

Цэнтральнай тэмай мерапрыемства стала асэнсаванне першай часткі Бібліі, прысвечанай стварэнню свету і чалавека. У сваім глыбокім і пранікнёным выступе настаяцель прыхода храма Хрыста Збавўцы г. Ліды протаіерэй Максім Цыгель даступна і займальна раскрыў біблейскае апавяданне пра пачатак усяго існага. Слухачы з непадробнай цікавасцю слухалі расказы пра шэсць дзён тварэння, пра веліч Божай задумы, закладзенай у аснову светабудовы.

Асаблівая ўвага была ўдзелена гісторыі стварэння чалавека - як вянца тварэння, вобразу і падабенства Божага. Было падкрэслена духоўнае значэнне гэтай падзеі, паказана, як біблейскія ісціны аб паходжанні чалавека працягваюць заставацца актуальнымі і значнымі для разумення нашай сутнасці і месца ў гэтым свеце.

Удзельнікі мерапрыемства мелі магчымасць задаць пытанні, абмяняцца думкамі і атрымаць вычарпальныя адказы. Такія сустрэчы, як епархіяльныя чытанні, адыгрываюць важную ролю ў духоўнай асвеце грамадства, умацаванні веры і фарміраванні маральных каштоўнасцей.

ДУК "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы" зноў пацвердзіла свой статус не толькі захавальніка ведаў, але і важнага культурнага і духоўнага цэнтра, адкрытага для правядзення значных мерапрыемстваў, якія садзейнічаюць духоўнаму росту і асвеце жыхароў горада.

Бібліятэкар аддзела бібліятэчнага маркетынгу, сацыякультурнай дзейнасці і метадычнай работы
Кацярына Сандакова.

Пяць танцаў для рыцара

Ажыўшая казка ў старадаўнім куфэрку: лідскі тэатр "Батлейка" зачараваў гледачоў спектаклем "Пяць танцаў для рыцара".

Конкурсны марафон у малой зале Палаца культуры горада Ліды прыцягнуў па-сучаснаму ўнікальны, самабытны калектыў - народны лялечны тэатр "Батлейка" аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці". Пад кіраўніцтвам Ірыны Іванаўны Вашкевіч, якая выступіла і аўтарам п'есы, артысты прадставілі публіцы і журы паэтычную пастаноўку "Пяць танцаў для рыцара".

Гэты калектыў, заснаваны ў 2007 годзе, даўно стаў сапраўдным культурным гонарам Лідчыны. Удзельнікі "Батлейкі" не проста беражна адраджаюць старадаўні беларускі народны тэатр лялек, даследуючы гісторыю касцюма і ствараючы дэкарацыі і герояў уласнымі рукамі, але і адважна напаўняюць традыцыйную форму сучасным, жывым гучаннем.

Гледачы літаральна стаіўшы дыханне сачылі за тым, як у руках майстроў ажываюць лялькі, а прыгожая, кранальная гісторыя пра высакароднасць, каханне, мары і выпрабаванні раскрываецца праз музыку і пластыку танца. Лідскім артыстам удалося стварыць на сцэне адмысловую, ні з чым не параўнальную атмасферу цеплыні і чараўніцтвы - тую самую, якая аднолькава зачароўвае і дзяцей, і дарослых.

Глядзельная зала шчодра аддзячыла землякоў шчырымі ўсмешкамі і гарачымі апладысментамі, бо кожная сустрэча з мастацтвам лідскай "Батлейки" - гэта маленькая вандроўка ў свет прыгажосці і народнай мудрасці.

ТК "Культура Лідчыны".

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
НАША СЛОВА .pdf

Станіслаў Суднік

ЯЦВЯЖСКІЯ ЗАМАЛЁЎКІ

Сармацкая легенда

Частка I

У № 27 у “Яцвяжскіх замалёўках” ёсць такі фрагмент: *“Кім былі яцвягі? Гэтая праблема ўжо цікавіла некаторых сярэднявечных і рэнесансных аўтараў. У 16-17 стагоддзях была высунута, напрыклад, ідэя аб тоеснасці з вядомымі са старажытных часоў языгамі – адгалінаваннем іранамоўных аланаў (сарматаў), якія, верагодна, у 1-м стагоддзі нашай эры пасяліліся паміж Дунаем і Цісай. Польскі гісторык Марцін Кромер, які быў першым ці адным з першых навукоўцаў, хто прыняў гэтую думку, напэўна, быў прывабленыы пэўным падабенствам племянных назваў: языгі – яцвягі і тым, што стара-жытныя языгі раптоўна і даволі таямнічым чынам знікаюць са старонак гісторыі напрыканцы антычнасці; ён выказаў здагадку, што яны эмігравалі або былі выцесненыя з Панонii (гунамі?) і пайшлі*

“глыбей у Сарматыю”… …Цікава, што яе прыхільнікамі былі яшчэ ў канцы XVIII стагоддзя стваральнік “навуковай” польскай гістарыяграфіі – біскуп Адам Нарушэвіч, а ў XIX стагоддзі – выдатны вучоны і стваральнік навукі аб славянскіх старажытнасцях – Павел Юзаф Шафарык…”

Не абышоў бокам яцвягаў-языгаў і славуты Мацей Стрыйкоўскі. Ён нават паказвае, куды гэтыя языгі дзеліся і дзе іх шукаць. Хроніка Стрыйкоўскага апісвае татальнае знішчэнне яцвягаў палякамі ў 1264 годзе. Гэта адбылося пасля смерці караля Міндоўга і распачатай затым грамадзянскай вайны ў Літве.

“Зацятая бітва яцвягаў з палякамі.

Потым польскі манарх Баляслаў Пудыка ці Сарамлівы ў 1264 годзе сабраў вялікае войска супраць тых яцвягаў. І калі 21 чэрвеня [ён] уварваўся ў іх зямлю, яцвягі са сваім князем Коматом (Comatem) з варварскай адвагай і зацятасцю так ахвотна і з вясёлымі крыкамі

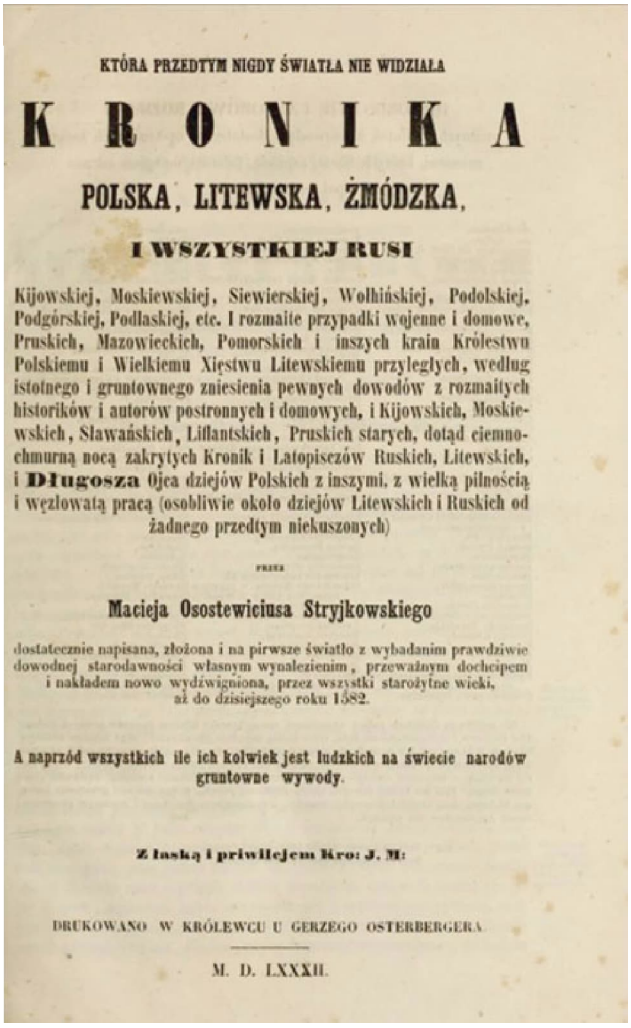
KTÓRA PRZEDTYM NIGDY ŚWIATŁA NIE WIDZIAŁA

KRONIKA

POLSKA, LITEWSKA, ŻMÓDZKA,

I WSZYSTKIEJ RUSI

Kijowskiej, Moskiewskiej, Siewierskiej, Wołhińskiej, Podolskiej, Podgórskiej, Podlaskiej, etc. I rozmaite przypadki wojenne i domowe, Pruskich, Mazowieckich, Pomorskich i inszych kraiu Królestwu Polskiemu i Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu przyległych, według istotnego i gruntownego zniesienia pewnych dowodów z rozmaitych historików i autorów postronnych i domowych, i Kijowskich, Moskiewskich, Sławańskich, Liflantskich, Pruskich starych, dotąd ciemnochmurną nocą zakrytych Kronik i Latopiszczów Ruskich, Litewskich, i **Długosza** Ojca dziejów Polskich z inszymi, z wielką pilnością i węzłowatą pracą (osobliwie około dziejów Litewskich i Ruskich od żadnego przedtym niekuszonych)

PRZEZ

Macieja Ososteviciusa Stryjkowskiego

dostatecznie napisana, złożona i na pirwsze światło z wybadanim prawdziwie dowodnej starodawności własnym wynalezieniem, przeważnym dochcipem i nakładem nowo wydźwigniona, przez wszystki starożytne wieki, aż do dzisiejszego roku 1582.

A naprzód wszystkich ile ich kolwiek jest ludzkich na świecie narodów gruntowne wywody.

Z łaską i priwilejem Kro: J. M:

DRUKOWANO W KRÓLEWCU U GERZEGO OSTERBERGERA

M. D. LXXXII.

біліся з палякамі, што пры няроўным ліку некалькі разоў давалі ім адпор. І хоць забілі іх князя Комата, яны, як і перш, адважна абараняліся, пакуль палякі не перабілі іх усіх да адзінага пры сваёй крывавай перамозе на тым полі. З тых часоў [яцвягі] сапраўды згінулі, як пішуць Длугаш, Кромер (кн. 9), Мяхоўскі (кн. 3, гл. 45, стар. 145), Вапоўскі і Бельскі (стар. 252 у другім выданні), амаль вымерлі.

Ita fortiter dimicantes ad intenetionem usquae caesi sunt, adeo ut ex eo tempore nomen quoquae Jasygum pene deletum sit, quoniam illa natio pedem referre, nec unquam pugnam etiam iniquam detrectare voluit. (У гэтым жорсткім баі яны былі знішчаны так, што з таго часу імя языгі амаль сцерлася, бо для гэтага народа было немагчыма выйсці з бою і спыніць ваяваць). Мяхоўскі і Кромер.

Вось так гэты мужны народ яцвягаў, пабрацімаў і адзінародцаў літоўскіх, адважна ваюючы супраць палякаў, [быў] так жорстка пабіты і выцяты да [поўнага] знішчэння, што з таго часу і самае імя яцвягаў сцерлася [з памяці]. Бо яны не толькі не збіраліся ўцякаць з бою, але і з месца не ссунуліся і не спынялі біт-ву, хоць і бачылі яе прайгранай і [сваю] паразу. І слепа ішлі на варожыя мячы і на кровапраліцце, як на вяселле, што азначала, што яны не вырадзіліся ў параўнанні з тымі кімврамі і готамі, якія ў Італіі ваявалі з рымлянамі і ад якіх яны пайшлі разам з літоўцамі і полаўцамі, што праўдзіва і пэўна. Цяпер яны яшчэ часткова засталіся каля Наваградка Літоўскага, таксама каля Райгорада і Інстэрбурга ў Прусіі, а таксама ў Курляндыі і Ліфляндыі, і каля Вялікага Ноўгарада Маскоўскага ёсць яшчэ іх зямелька, [там] яны завуцца Igowiany (ігавяны), чаму я і сам сведка. А як іх раней звалі ЯЦВЯГАМІ і ЯЗЫГАМІ, а цяпер Igowiany (ігавяны), тое гэта з-за змяняльнасці варварскіх слоў за даўнасцю гадоў, якія прайшлі [з часоў] языгаў".

І калі ўжо аўтарытэтныя навукоўцы на поўным сур'ёзе гавораць пра яцвягаў-языгаў, а значыць – пра яцвягаў-сарматаў, паспрабуем разабрацца, што тут да чаго. Найперш, што такое Сарматыя і хто такія сарматы?

Сарматыя (лат. *Sarmatia*) – познеантычная назва Усходняй Еўропы, асноўным насельніцтвам якой былі сарматы.

Упершыню тэрмін ***Сарматыя*** скарыстаны рымскім палкаводцам Маркам Віпсаніем Агрыпай (лат. Marcus Vipsanius Agrippa; 63 да н. э. – 12 да н. э.).

На працягу стагоддзяў, сарматы, з тых часоў, як перасяліліся ў Прыазоўе, былі слаба арганізаванай канфедэрацыяй, у якой асобныя правадыры кіравалі асобнымі плямёнамі. Паміж імі часта адбываліся лютыя міжусобіцы, з-за якіх набегі германцаў, скіфаў, пананійцаў і дакаў станавіліся ўсё больш і больш пераможнымі. Сарматы былі моцныя на полі бою, але ім бракавала адзінства, каб супрацівіцца сваім суседзям, якія паспелі сфармаваць дзяржавы.

Усё змянілася ў 90 г. да н. э., калі царом Хамаксобіі, вобласці размешчанай паўночней Азоўскага мора, стаў Косус. Ён быў ваяром і філосафам і задаўся ідэяй аб'яднаць свой народ, а дакладней заваяваць усе астатнія сармацкія плямёны.

Косус

Свой першы паход Косус пачаў у 88 г. да н. э., імкнучыся заваяваць галоўныя сармацкія плямёны і аб'яднаць іх. Першай ахвярай Косуса стала племя Карыён, якое было заваявана. Пасля гэтага ён абвясціў пра свой план аб'яднаць Сарматыю, а ўсе тыя, хто стане ў яго на шляху, будуць знішчаны без літасці.

Паміж 88 і 86 гг. да н. э. вялікая частка Сарматыі была заваявана, за выключэннем плямёнаў баруфееў на захадзе і аланаў на ўсходзе, якія адмовіліся падпарадкавацца Косусу, і былі поўныя рашучасці ваяваць.

З войскам у 17 000 пяхоты і 1000 кавалерыі ён пачаў паход на захад. Па дарозе да яго войска далучаліся атрады іншых сармацкіх плямёнаў, якія прызнавалі яго ўладу. Гэта павялічыла колькасць яго войска да 20 000 пяхоты і 2500 вершнікаў. Што да баруфееў, то яны аб'ядналіся з суседнімі плямёнамі галаў і сабралі войска ў 27 000 чалавек, з якіх 4000 былі кавалерыстамі.

Бітва паміж двума войскамі працягвалася два дні. У першы дзень, ніхто так і не дасягнуў перавагі, пры гэтым кожнае з войскаў паменшылася прыблізна на палову. Уначы, некаторыя правадыры падуладных Косусу плямёнаў малілі яго спыніць бойню і адступіць. Аднак, сармацкі цар пакараў іх смерцю за здраду і на наступную раніцу зноў пайшоў у наступ.

Гэтым разам ён змяніў тактыку. Спачатку лагер праціўніка падвергся абстрэлу агністымі стрэламі, якія выпусцілі конныя лучнікі. У лагеры пачаўся пажар і паніка. Пасля гэтага сам Косус павёў элітны конны аддзел сарматаў, колькасцю ў 1000 ваяроў, закутых у браню ў лоб на праціўніка. Угледзеўшы ваяроў, закутых у латы, якія нясуцца на поўным скаку, галы і баруфеі не змаглі сфармаваць шэрагі для адбіцця нападу і пусціліся наўцёкі. Падчас распачатай разні загінула практычна ўсё войска, якое супрацьстаяла цару сарматаў. У гэтай бітве сарматы палонных не бралі.

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА .pdf

Косус вядзе сарматаў у атаку

Вярнуўшыся на радзіму са сваім войскам, Косусу трэба было замацаваць аб'яднанне і скарыць апошняе, найболей моцнае племя аланаў. Аднак з аланамі ваяваць не прыйшлося, быўшы даволі ваяўнічым племем, аланы самі марылі пра аб'яднанне ўсіх сарматаў і пра далёкія паходы, якія б прынеслі ім славу. Дазнаўшыся, што ў Косуса такія ж планы яны добраахвотна ўвайшлі ў звяз плямёнаў, створаны будучым царом усіх сарматаў.

На беразе Азоўскага мора, прыблізна ў раёне Азова, была пабудавана сталіца Косуса, горад Мірыў, дзе пад роў захопленага натоўпу ён быў каранаваны як цар усіх сарматаў.

Мірыў

Далей мудры Косус пачаў ператварэнне ў дзяржаву звязу сармацкіх плямёнаў. На землях найболей шматлюдных плямёнаў былі заснаваны гарады, якія з'яўляліся сталіцамі гэтых земляў. Кожнае племя даслала Косусу аддзел вершнікаў, якія ўвайшлі ў сфармаванае рэгулярнае войска царства. Былі прызначаны кіраўнікі абласцей і заснавана падатковая сістэма. У выніку праз невялікі час царства Косуса пачало стабільна развівацца, і большасць жыхароў больш не жадала жыць у рамках сваіх плямёнаў.

Як толькі дзяржаўная машына царства пачала больш-менш стабільна працаваць, Косус пачаў глядзець на поўдзень, у бок Баспорскіх грэкаў. Баспорскае царства было вельмі багатым па антычных мерках, і Косусу не цярпелася захапіць і царства, і яго багацці.

Першы паход на Баспор адбыўся ў 75 г. да н. э., аднак грэцкая фаланга хутка збіла пыху са стэпавых варвараў, якімі грэкі лічылі сарматаў, нанёсшы ім сакрушальную паразу.

Як звычайна перамогі ўмацоўваюць дзяржаву, а паразы ўносяць смуту. Тое ж самае адбылося з маладой дзяржавай сарматаў. У краіне пачаліся хваляванні і спробы аддзялення ад царства Косуса. У выніку сармацкаму цару прыйшоўся выдаткаваць нейкі час, каб здушыць усе агмені сепаратызму і аднавіць стабільнасць у дзяржаве.

У выніку, толькі ў 67 г. да н. э., сарматы распачалі яшчэ адну спробу ўварвання ў Баспорскае царства. Гэтым разам яны дайшлі Керкінітыды (Еўпаторыя). Сарматы разрабавалі горад і ледзь не забілі ўсіх грэкаў у горадзе, калі б Косус не спыніў бойню.

Падчас гэтага паходу адбыўся адзін эпізод, які з часам сыграе важную ролю ў гісторыі. Пасля рабавання Керкінітыды на сармацкае войска напала адзінокая грачанка. Узброеная ўсяго адной дзідай яна ў адзіночку спрабавала пазмагацца з сармацкімі вершнікамі. Калі яе ўзялі ў палон высветлілася, што ёй усяго 13 гадоў, гэта ўразіла Косуса, і ён не стаў яе забіваць, а замест гэтага забралаў яе з сабой у Мірыў.

Але вернемся да паходу. І другая спроба скарыць Баспор гэтак жа пацярпела няўдачу. Пад сценамі Херсанеса ён ізноў сустрэўся з грэцкай фалангай і зноў нічога не змог з ёю зрабіць.

Усе думалі, што Косус забраў сабе Красіду ў наложніцы. Аднак ён пачаў яе выхоўваць, як уласную дачку.

Быўшы з высакароднай грэцкай сям'і Красіда была досыць адукаванай па грэцкіх мерках. Косус жа асабіста пачаў навучаць яе вайсковаму майстэрству. Ужо праз два гады Красіда стала неперасягненай наезніцай і стралком з лука, акрамя гэтага сармацкі цар асабіста навучыў яе мастацтву фехтавання.

Што да сыноў Косуса, якіх у яго на той момант было аж восем, то яны адразу незалюбілі названую сястру. Хтосьці спрабаваў яе згвалтаваць, гэтак жа ёй рабілі розныя крыўдныя паскудствы. У выніку паміж Красідай і сынамі Косуса пачала цьмець непрымірымая варожасць, якая не абяцала нічога добрага ў будучыні.

Сам жа Косус лічыў сваіх сыноў дурнымі і нікчэмнымі, ён быў упэўнены, што яны варожасцю паміж сабой разбураць з такой цяжкасцю створаную імперыю.

Усё развязалася ў 64 г. да н. э., калі пасля чарговай сваркі паміж сынамі і Красідай ён загадаў ёй пазмагацца са сваімі сынамі на смерць. Сыны Косуса не ўбачылі ў Красідзе годнага суперніка і ў выніку жорстка паплаціліся.

Красіда бязлітасна забіла сваіх зводных братоў у баі. Пасля бою, яе сукенка была так заліта крывёй, што адзін з сармацкіх вяльможаў заўважыў, што “ёй належала б пафарбаваць яе ў чырвоны колер”. Пасля гэтага Красідзе далі новае імя па яе выбары, “Бурдухан”, і абвясцілі спадчынніцай Косуса.

Красіда пасля бою

Ішоў час, Косус старэў, і яму было ўжо каля сямідзесяці. Бурдухан заставалася побач з бацькам, пакуль ён павольна завядаў. Косус атрымліваў асалоду ад гэтых апошніх дзён з дачкой і распавядаў ёй вялікія гісторыі. Ён загадаў ёй зрабіць Сарматыю вялікай і прымусіць свет здрыгануцца перад яе моцай, што і абяцала Бурдухан. Праз некалькі дзён Косус памёр, і Бурдухан была каранавана як “Цар усіх сарматаў” у 59 г. да н. э.

Пасля смерці цара Косуса, Бурдухан не спатрэбілася шмат часу, каб замацавацца на троне. На працягу месяца яе супернікі былі пераможаны, і яна занялася некаторымі рэформамі імперыі. І галоўнымі, вядома, былі ваенныя рэформы.

Войска было канчаткова пераўтворана ў выключна кавалерыйскае, а пяхота была пераведзена на дапаможныя ролі. Пры гэтым асноўнай ударнай сілай сарматаў стала цяжкабраніраваная кавалерыя, узброеная доўгімі дзідамі, правобраз будучых катафрактаў. Аднак, улічваючы ўзровень тагачаснай вытворчасці, яна не была занадта шматлікай. Яе падтрымлівалі значна больш шматлікія конныя лучнікі, якія лічыліся аднымі з лепшых вершнікаў таго часу і наносілі сапраўднае спусташэнне ў шэрагах ворагаў. Што да пяхоты, якая дзейнічала ў падтрымку кавалерыі, яна была ўзброена доўгімі дзідамі, па ўзоры грэцкіх і македонскіх. У блізкім баі сармацкая пяхота выкарыстоўвала кароткія ятаганы. Нейкія даспехі сярод пяхоты былі рэдкасцю.

Сармацкія вершнікі

Бурдухан таксама рэфармавала падатковую сістэму дзяржавы, у якой усе мужчыны і жанчыны павінны былі плаціць вызначаны падатак, каб пазбегнуць рабства.

У 56 г. да н. э. Бурдухан вырашыла праверыць сваё новае войска. І для гэтай мэты яна вырашыла выкарыстаць суседняе Баспорское царства, якое так і не скарылася яе бацьку. Для паходу ў Крым яна сабрала войска з 50 000 чалавек, што было нечуванай колькасцю ў Антычнасці.

У адрозненне ад ваеннай кампаніі бацькі, у Бурдухан усё пайшло на шмат больш удала. Яе новае войска апраўдала ўскладзеныя на яго надзеі. Танаіс, які знаходзіўся на месцы Азова, здаўся без бою і, такім чынам, пазбег жорсткасці сармацкіх войскаў. Далей сарматы рушылі на поўдзень у бок Каўказскіх гор. Хуткасць кавалерыі аказалася занадта вялікай для грэкаў, і яна дасягнула Баты (Навараcійск) і Торыка (Геленджык) раней за асноўнае грэцкае войска, якое адплыло з Крыма. Гарады адмовіліся здавацца, аднак іх хутка ўзялі ў выніку рашучага штурму, яшчэ да падыходу Баспорскага войска, пасля чаго разрабавалі і спалілі. Калі падышоў грэцкі флот, Бурдухан выкарыстоўвала сваіх лучнікаў, каб не дапусціць іх высадкі на бераг.

Сарматыя і Баспорскае царства перад уварваннем

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА .pdf

Пасля гэтага сарматы адступілі ў свае стэпы і пачалі рыхтавацца да ўварвання ў Крым. Тым часам да Бурдухан прыбыў амбасадар ад Баспорскага цара з просьбай літасці, прапануючы багаты выкуп. Аднак, Бурдухан адправіла назад запэцканы крывёй ліст папірусу і галаву пасланца. У чэрвені 56 г. да н. э. яна загадала пачаць поўнамаштабны наступ на Крым. Адразу за Перакопам сарматаў чакала Баспорскае войска на чале са сваім царом Фарнакам II. У складзе Баспорскага войска знаходзіўся таксама вялікі Пантыйскі кантынгент, саюзны Баспору. Але гэта не дапамагло, падчас рашучай бітвы, непераможная грэцкая фаланга была расстраляна лучнікамі з бяспечнай адлегласці, пасля чаго ў напад пайшлі цяжкаўзброеныя вершнікі і сцерлі рэшткі грэцкага войска літаральна ў парашок. Цар Фарнак II падчас бітвы загінуў. Неўзабаве ўсё Баспорскае царства было захоплена сарматамі і перастала існаваць.

Пасля захопу Баспорскага царства, Бурдухан звярнула свой позірк на поўдзень, на магутнае Пантыйскае царства, якое дапамагала Фарнаку ў вайне. Яна паслала 2000 вершнікаў на поўдзень, уздоўж Чорнага мора ў Понт, каб запатрабаваць ад Мітрыдата VI падпарадкавацца царыцы сарматаў ці быць знішчанымі. Аднак сармацкія вершнікі дасягнулі Каўказскіх гор і былі змушаны павярнуць назад, бо яны не змаглі знайсці праход для сармацкага войска. Таму Бурдухан адступіла, і вырашыла адкласці Пантыйскае пытанне. Аднак яна ўжо спазнала смак перамог і не збіралася спыняць свае заваёвы, а азначыла сабе новую мэту. Ёй стала Германія і лютыя германскія плямёны, якія яе засялялі.

Справа ў тым, што германцы ўжо даўно даймалі сарматаў сваімі сталымі рабаўніцкімі набегамі, і Бурдухан вырашыла раз і назаўжды развязаць гэтую праблему.

Гэта ўварванне, па сутнасці – пачатак вялікага перасялення народаў, на шмат раней, чым яно адбылося паводле гісторыкаў. Германская кампанія доўжылася тры гады, падчас яе частка германскіх плямёнаў была знішчана, частка адступіла за Рэйн, у Галію, якая тым часам падвяргалася нашэсцю рымлян пад началам Юлія Цэзара. Апынуўшыся між малатам і кавадлам, частка германскіх і кельцкіх плямёнаў вырашыла далучыцца да Бурдухан, а частка да Цэзара. Такім чынам сустрэча двух наймацнейшых палкаводцаў 1 стагоддзя да нашай эры стала непазбежнай.

Цераз Рэйн, сармацкае войска агульнай колькасцю парадку 100 000 чалавек, пераправілася ў 51 г да н. э. Яно было падзелена на тры часткі.

Тым часам Юлій Цэзар ужо пакінуў Галію і вёў цяжкую барацьбу з Пампеем за ўладу ў Рыме. Дазнаўшыся пра таямнічае войска, якое скарыла германцаў і ўварвалася ў Галію, Цэзар сабраў свае легіёны і хуткім маршам рушыў на поўнач, каб ліквідаваць пагрозу новым валадарствам Рыма.

Майстэрска манеўруючы, праводзячы сталыя напады лёгкай кавалерыяй, Бурдухан удалося завабіць легіёны Цэзара да горада Ітыюс Портус (суч. Кале), дзе была зручная раўніна, на якой можна было выкарыстоўваць усе моцныя бакі сармацкай кавалерыі. На гэтай раўніне сармацкая царыца вырашыла даць генеральную бітву Цэзару.

Цэзар прыбыў да Ітыюс Портус, напачатку жніўня 51 г да н. э., ацаніў сітуацыю і быў шакаваны памерам сармацкага войска. Як звычайна рымляне разбілі лагер, і Цэзар пачаў абмяркоўваць планы з Цітам Лабіенам пра тое, што рабіць далей. Рымляне не ведалі, якую тактыку выкарыстоўваюць сарматы, і таму паспрабавалі справакаваць іх на напад.

Аднак Бурдухан раскусіла гэтую хітрасць і адмовілася гуляць па рымскіх правілах. Прайшло некалькі дзён, і Цэзар адправіў вершнікаў на перамовы каб высветліць, чаго жадаюць сарматы. Аднак сарматы іх забілі, гэта яшчэ больш раззлавала Цэзара.

Нарэшце Цэзар вывеў свае войскі з лагера і пачаў рыхтавацца да бітвы. Тым часам сармацкія конныя лучнікі ўступілі ў бой, наладзіўшы карусель перад рымскімі шэрагамі. Аднак рымляне засланіліся сваімі вялікімі шчытамі і неслі мінімальныя страты. Затым Бурдухан загадала сваёй цяжкай кавалерыі атакаваць легіянераў у лоб. Рымляне адбілі і гэты напад, што зрабіла на Бурдухан вялікае ўражанне. Тады зноў за справу ўзяліся ўжо адпачыўшыя і папоўніўшыя запас стрэл конныя лучнікі сарматаў. Пасля гэтага ў справу ўступіла пяхота якая складалася галоўным чынам з новых саюзнікаў сарматаў, галаў і германцаў. Калі пяхота сашчапілася з рымскімі легіянерамі, Бурдухан накіравала сваю кавалерыю для нападу на рымскі лагер.

Сармацкія лучнікі атакуюць рымскія легіёны

Калі сарматы атакавалі рымскі лагер, сам Цэзар, які знаходзіўся там, узяў у рукі зброю і падрыхтаваўся ваяваць, з жахам назіраючы, як сарматы забіваюць усіх, не беручы палонных. Дзесьці праз гадзіну вялікая частка сіл Цэзара была знішчана, толькі адна кагорта карыстаючыся блытанінай здолела сысці з поля бою і адступіць на поўдзень.

Што да Цэзара, то ён апынуўся ў пастцы ў сваім лагеры. Неўзабаве ён здаўся ў палон і паўстаў перад тварам сармацкай царыцы. Бурдухан была ўражана вайсковым майстэрствам Цэзара і прапанавала яму

далучыцца да яе ў якасці цара-кліента, каб абараніць Рым. Але Цэзар адмовіўся быць марыянеткай, і Бурдухан загадала заключыць яго ў турму. Аднак Цэзару ўдалося ўцячы. А Бурдухан дала сваім людзям трохі часу на адпачынак і працягнула кампанію ў Галіі.

Бурдухан павяла свае войскі праз Заходнюю Галію. Гальскае дапаможнае войска супраціўлялася ў Лютэцыі, але было разгромлена. Яна рушыла да Мекладунума, які здаўся і быў пазбаўлены ад рабавання. Да канца года сарматы захапілі Агедынкум (Санс), але адступілі назад у Мекладунум, каб правесці там зіму.

Царыца Бурдухан

Выступіўшы ў сакавіку 50 г. да н.э., сармацкае войска без супраціву ўзяло Агедынкум, жыхары якога ўцяклі, пачуўшы, што да іх набліжаюцца сарматы.

Пасля гэтага Бурдухан загадаў свайму палкаводцу Карзуазосу адправіцца на захад, каб разведаць мясцовасць. Карзуазос, у чэрвені, на захадзе ўзяў і разбурыў Кенаваўм, у той час як Бурдухан асадзіла Алезію. Гэты горад быў месцам, дзе Цэзар канчаткова ўціхамірыў Галію ўсяго два гады назад.

Далей Карзуазос у ліпені ўзяў Навідун і рушыў на поўдзень на тэрыторыю бітургаў, якія без супраціву здаліся сарматам, паколькі Рым не мог прыйсці на дапамогу. У жніўні Алезія пала. У гэты час Бурдухан атрымала вестку пра крызіс у Сарматыі, які патрабаваў яе прысутнасці.

Пакінуўшы Карзуазоса камандаваць войскам, яна адправілася дахаты.

Што да Карзуазоса, то ён, накіраваўся на захад, да Аварыкума (Бурж), дзе, па чутках, Цэзар засяроджваў сваё войска. Да горада ён прыбыў у канцы кастрычніка, і там сапраўды знаходзіўся Цэзар. Карзуазос атачыў і асадзіў Аварыкум.

У Аварыкуме ў Цэзара было 8 легіёнаў, агульнай колькасцю каля 40 000 чалавек. У Марка Антонія было яшчэ 3 легіёны (15 000 чалавек) у Бурдыгале, якія былі перакінуты на поўнач з рэкорднай хуткасцю. Карзуазос пачаў душыць Цэзара, адразаючы яму шляхі паставак харчоў і перакрыўшы доступ да вады. Харчы ў Цэзара заканчваліся, аднак, неўзабаве, у лістападзе, Марк Антоній прыбыў са сваімі легіёнамі і ў выніку начнога нападу здолеў прарваць сармацкую блакаду.

Гэта дазволіла войску Цэзара вырвацца з пасткі, і яго велізарнае войска адступіла да Аварыкума. Калі Карзуазос дазнаўся пра гэта, ён загадаў пачаць поўнамаштабны напад. Сарматы ўзялі горад, спалілі яго дашчэнту, але было занадта позна.

Далей Карзуазос загадаў 2000 вершнікаў адправіцца на пошукі Цэзара і Антонія, і да поўдня яны іх знайшлі. Карзуазос загадаў ім пераследваць іх, пакуль асноўнае войска рушыла наўздагон.

Калі сармацкая цяжкая кавалерыя ўступіла ў бой з рымлянамі, без падтрымкі конных лучнікаў яны панеслі цяжкія страты і змушаны былі адыходзіць. Гэта падняло маральны дух рымлян.

Карзуазос пераследаваў Цэзара і Антонія на паўднёвы ўсход. Нарэшце, Карзуазос дагнаў сваіх праціўнікаў на раўніне Кубі, дзе адбылася бітва двух войскаў.

Рымляне засвоілі ўрок бітвы пры Ітыюс Портусе і гэтым разам бітва пайшла не так, як чакаў Карзуазос. Рымскія легіёны вельмі ўстойліва ваявалі супраць сармацкай кавалерыі, і тая несла вялікія страты. У выніку бітва адбывалася на працягу трох дзён і стала адной з самых крывавых бітваў Антычнасці. Пры гэтым ніводзін з бакоў так і не дамогся вырашальнай перавагі. Сарматы страцілі 36 000 забітымі і 20 000 параненымі, а рымляне – 30 000 забітымі і 18 000 параненымі.

Пасля гэтага Карзуазос вырашыў уступіць у перамовы з Цэзарам і прапанаваў яму ўмовы міру. Пасля тых страт, што панеслі рымляне Цэзар іх прыняў. Мірная дамова была падпісана ў Аварыкуме і ўсталявала мяжу паміж дзвюмя імперыямі па рэках Рэйн і Дунай.

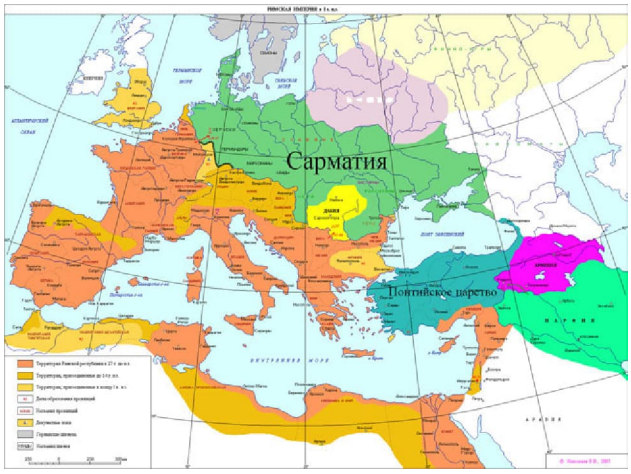

Гэтая карта не пускае сарматаў на поўнач ад Прыпяці і як бы выкрэслівае Беларусь і цікавую нам частку Прыбалтыкі з “Сармацкай легенды”, але тут мы падалі толькі яе пачатак.

Матэрыялы ўзяты з вольнага доступу, але хочацца сказаць вялікі дзякуй іхнім аўтарам. Мы ж працягнем “Сармацкую легенду” ў наступным нумары.

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА.pdf

Станіслаў Суднік

БЕЛАРУСКАЯ МЕТАЛІНГВІСТЫКА

Колеры, афарбоўкі і масці ў Лідзе і ў астатняй Беларусі

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Афарбоўкі і масці жывёлаў

Трусы

Трусы - траваедныя сысуны атрада зайцападобных (сямейства зайцавых), якія шырока распаўсюджаны ў прыродзе, разводзяцца ў сельскай гаспадарцы і ўтрымоўваюцца як хатнія гадаванцы.

Асноўныя асаблівасці.

Целасклад і паводзіны: маюць разцы, якія ўвесь час растуць, шчыльны целасклад і большасць відаў жыве ў норах. У адрозненне ад зайцоў, трусы нараджаюцца сляпымі і голымі, а зайцы - відушчымі і апушанымі.

Размнажэнне: цяжарнасць доўжыцца каля 28-35 дзён; у адным прыплодзе звычайна бывае ад 4 да 12 дзіцянятаў.

Выхаванне маладых трусоў. Калі маладыя трусы дасягаюць адпаведнага ўзросту, яны пачынаюць цікавіцца сваім асяроддзем і выяўляць сваю гуллівую натуру. Важна падаць ім бяспечную прастору для даследаванняў і гульняў. Таксама рэкамендуецца паступова прывучаць іх да рук і сацыялізаваць з людзьмі, каб яны сталі даверлівымі і прыязнымі гадаванцамі.

Здароўе і прафілактыка хвароб. Рэгулярныя наведванні ветэрынара і вакцынацыі з'яўляюцца важнымі аспектамі клопату пра здароўе труса. Ветэрынар правядзе агляд, праверыць зубы, кіпцюры і дасць рэкамендацыі па правільным сілкаванні і догляду. Трусы таксама могуць падвяргацца ўздзеянню паразітаў, таму важна рэгулярна апрацоўваць іх ад блох і глістоў.

Працягласць жыцця: свойскія трусы ў сярэднім жывуць каля 8-10 гадоў (часам даўжэй).

Пароды і ўжыванне.

Пароды дзеляць на дэкаратыўныя, мясныя, футравыя і мяса-шкуркавыя, а таксама па памеры - ад карлікавых (часта да 1-2 кг) да буйных (ад 4-5 кг і вышэй).

Утрыманне і сілкаванне.

Аснова рацыёну: сена павінна быць даступна ўвесь час, дапаўняецца дазволенай зелянінай, гароднінай ва ўмераных колькасцях і адмысловай вадой.

Умовы: патрабуецца прасторнае ўтрыманне без скразнякоў і перагрэву, рэгулярная ўборка, сточванне зубоў і прафілактычны агляд у ветэрынара.

Трусы і дзеці. Трусы могуць быць выдатнымі сябрамі для дзяцей, але ў гэтым выпадку неабходна назіранне і сталы кантроль дарослых. Дзеці павінны быць навучаны правільнаму абыходжанню з трусамі, а таксама быць асцярожнымі, акуратнымі і далікатнымі, каб не прычыніць ім шкоды.

Пароды трусоў

Аляска

Гэтыя трусы мяса-шкуркавага кірунку маюць сярэднія памеры, чорнае глянцавае футра з цёмным падшэрсткам. Радзімай пароды з'яўляецца Германія, дзе яе вывелі.

Ангорскі

Ангорскі трус - група парод, якія гадуюцца дзеля атрымання пуху. Атрыманы матэрыял выкарыстоўваюць для вытворчасці знакамітай ангорскай тканіны.

Баран

Даволі вялікія дэкаратыўныя трусы разнастайнай афарбоўкі з унікальнымі доўгімі вушамі. Парода вядзе сваё паходжанне з Англіі, дзе займаліся яе мэтанакіраванай селекцыяй.

Белая пухавая
Гэта айчынная парода пухавых трусоў мае сярэдні памер і чыста-белую афарбоўку. Выведзена пераважна метадам паглынальнага скрыжавання мясцовых малапрадуктыўных відаў.

Белы велікан
Каб разводзіць прадстаўнікоў пароды Белы велікан, не трэба валодаць адмысловымі навыкамі. Яны досыць непераборлівыя і не патрабуюць адмысловых умоў.

Белы Панон
Трусоў Белы Панон адносяць да мясной пароды і бройлернага віду. Дзякуючы адмысловаму адбору для скрыжавання, гэты гібрыд упершыню быў створаны ў Венгрыі.

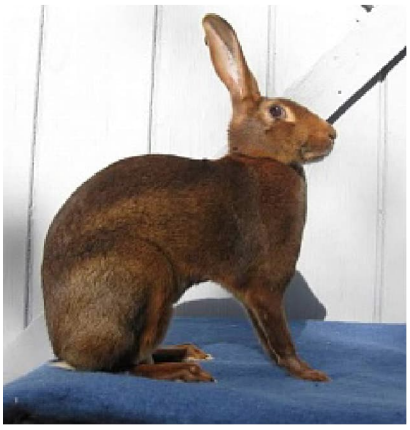

Бельгійскі заяц
Дзіўная парода хатняга труса, атрыманая шляхам накіраванай селекцыі пагалоўя дзікага труса. Яны нават вонкава падобныя.

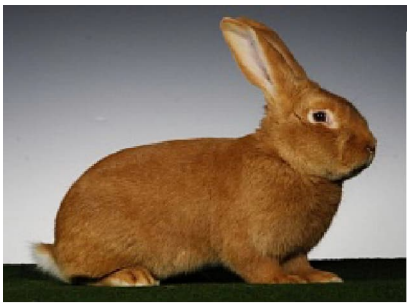

Бургундскі
Бургундскія трусы - гэта прадстаўнікі мясной пароды з высокай пладавітасцю. Жывёлы падыходзяць для гадоўлі, часта становяцца хатнімі ўлюбёнцамі.

Венскі блакітны
Венскія блакітныя трусы адрозніваюцца вонкавай прыгажосцю, колерам поўсці, які ўшанаваны ў іх назве, і выдатным выхадам пажыўнога мяса.

.Гермялін
Назва мае польскія карані. Першапачаткова гермяліны сталі вынікам скрыжавання дзікіх трусоў, галандскіх чыста белай афарбоўкі і невялікіх срэбных.

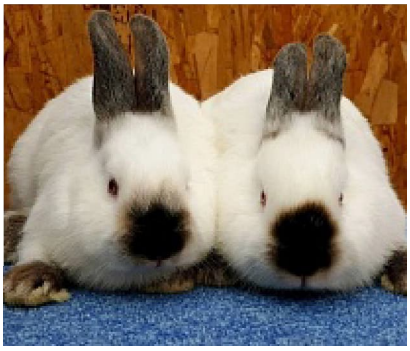

Каліфарнійскія
Каліфарнійскія трусы - прыгожая і непераборлівая парода. Іх гадоўля дазваляе пабудаваць прыбытковы бізнэс. Жывёлы выдатна прыстасоўваюцца да новых умоў.

Карлікавы баран
Аблавухіх трусоў, мыскі якіх вонкава нагадваюць маленькіх двухвушнікаў, у сваіх працах апісваў яшчэ натураліст Чарльз Дарвін.
(Працяг у наступным нумары.)

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА .pdf

Згукі Дня беларускага пісьменства ў Лідзе

Ежы Путрамант

ВЕРАСЕНЬ*

Аповесць

Том першы

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Той першы раз у Беластоку. Пасля той вялікай, пампезнай моладзевай справы, дзе ён упершыню закрычаў: "Камедыя скончана". У турме ім, яшчэ жоўтадзюбым, сказалі:

- Вальчак тут, сядзіць у дванаццатай.

Вядома, ён чуў пра Вальчака, але ў іх групе быў хтосьці, каму трэба было тлумачыць. Знакамітая Люблінская справа, на світанку гэтай мяшчанскай незалежнасці, рабочая міліцыя, якой першымі спалохаліся ППСныя міністры Пілсудскага. Манеўры, каб пазбавіцца ад яе каменданта і як мага цішэй раззброіць. Потым спробы выслаць яго за мяжу, каб выдаліць з краю. Няўдачныя. І, нарэшце, адкрытая бойка з непакорлівым люблінскім слесарам, які занадта літаральна паверыў у народны характар і справядлівасць гэтай Рэчы Паспалітай, не паддаўся абяцанкам, не паквапіўся на міністэрскую кар'еру, якую яму неаднаразова прапаноўвалі, упёрся і заставаўся з люблінскімі рабочымі. Дык вось, яго падставілі правакацыяй і асудзілі, а праз некалькі месяцаў супраць яго завялі дзве справы. Знакамітае версальскае правасуддзе: за адно і тое ж абвінавачванне, заснаванае на правакацыі, яго судзілі двойчы, асудзілі двойчы. На другой расправе дадалі яшчэ адно абвінавачванне - за прыналежнасць. Шэсць гадоў за першае, чатыры за другое. І не аб'ядналі тэрмін, да шасці гадоў толькі два мусілі быць дададзеныя. Першыя дзесяць гадоў, першыя дзесяць гадоў Польшчы, за якую змагаўся непаслухмяны, упарты слесар, ён сядзеў у турме.

За якую ён змагаўся. І быў жа нават у легіёнах. Ён змагаўся з царызмам недзе на Валынскіх раўнінах, сышоў, калі яму загадалі прысягнуць іншаму імператару. І гэты іншы зладзіў яму баявое хрышчэнне як баявому рэвалюцыянеру. Фельдпаліцыя злавіла яго на распаўсюджванні ўлётак і двойчы жорстка скатавала. Гэта мінулае, якое іншым забяспечыла дваццаць гадоў гонару, абрастання тлушчам і ўзняцця на вяршыню на спінах тых, хто быў ніжэйшы за іх, гэтае мінулае, якое і з найвялікшай лютасцю ППС-аўцы, яго былыя таварышы нагадвалі яму кулакамі ў дэфензівах, судовымі прысудамі і пазарэгламентнай турэмнай жорсткасцю.

Колькі гадоў Вальчаку ўдалося нармальна пражыць у гэтай мілай Польшчы Войткаў-Маліноўскіх і Косткаў-Бярнацкіх? Нармальна - гэта значыць, па левых паперах, хаваючыся ад дазорцаў, пазбягаючы дзённых прагулак, ніколі не затрымліваючыся ў адным горадзе больш за некалькі месяцаў. У 29-м ён выйшаў, а ў 32-м быў гэты правал. Не, напэўна, у 33-м.

І зноў справа без якіх-небудзь доказаў. Дзесяць гадоў. Шэсць гадоў прайшло. Дваццаць гадоў налічвала гэтая дзяржавы, з якіх шаснаццаць Уладак Вальчак правёў у турме.

Кальвэ не ўздыхнуў і не сціснуў кулакі. Магчыма, у яго галаве ўзнікла трохі халоднай іроніі пры думцы пра інтэлігенцыю - ліберапаў, якія балбаталі пра “сваю” мяшчанскую свабоду, - тых, каго б ударыць вальчакавай гісторыяй па лапах, - калі б можна было верыць у іх наіўнасць. Давярайце тканіне, з якой былі сатканы іх характары.

Світанак дагнаў іх недзе пад Познанню. На станцыях стаянкі зноў падоўжыліся, туман засланяў чырвоныя вагоны, з якіх вытыркаліся морды коней, раздутыя ноздры, доўгія жоўтыя зубы, ржанне, па рэйках цягнуўся ездавы з вядром вады. Нацыянальная польская зброя, кавалерыя. Няўжо яны сапраўды вераць, што чагосьці вартыя? Сапраўды ўпадніцкі клас, падобны да старога, які губляе здольнасць адрозніваць важнае ад дробязнага. Вазьміце французскую шляхту XVIII стагоддзя ці Распуціна...

Але, мабыць, ён задрамаў, бо потым была раніца, сонца за кратамі злева. "Мы праехалі Познань, едзем на поўдзень", - машынальна канстатаваў ён. Паліцыянт спаў выцягнуўшыся, хроп, аж яго сівыя вусы падрыгвалі. Іншыя таксама спалі: нездарова атлусцелы Сасноўскі, сівуткі, сухі, заядлы Крыгер з іранічнай грымасай, якую

* Jerzy Putrament. Wrzesien. Ежы Путрамант. Верасень. Аповесць у двух тамах. Выдавецтва Міністэрства нацыянальнай абароны, Варшава, 1953 г. Першае масавае выданне. Тыраж: 75 000 асобнікаў. Пераклад Станіслава Судніка.

не сумеў сцерці нават сон, невысокі, старэйшы, таксама з вусамі, Казько з Люблінскага ваяводства, тая група з Заглембя, той тэкстыльшчык - напэўна, сухотнік - з запалымі шчокамі і тонкімі вуснамі. Толькі Вальчак, напэўна, чакаў, пакуль Кальвэ прачнецца, бо адразу ж усміхнуўся.

- Ну, як,- прашаптаў ён, - пачнем парадак дня?

Кальвэ, ужо прытомны, паглядзеў на яго. Гэтае суседства дапамагала яму зрабіць скачок са сну, нават ніякага, у гэты турэмны вагон. Вальчак заўсёды імпанаваў яму, і адной з прычын, магчыма, галоўнай, быў яго даволі гаспадарскі падыход да людзей і з'яў, строгае, але клапатлівае стаўленне Вальчака да ўсяго, што яго атачала. Было такое адчуванне, што турэмная камера, у якой ён правёў амаль палову свайго жыцця, была не камерай, а капітанскім мосцікам, толькі што матросы аглухлі і не чулі загадаў, якія ім кідалі. З нечаканым для сябе рэфлексам ён дакрануўся да рукі таго:

- Які першы пункт?

- Пра міжнародную сітуацыю дакладвае таварыш Кальвэ.

- У такім разе, пункт другі: задачы польскага працоўнага класа і польскіх камуністаў у дадзены момант, - дакладвае таварыш Вальчак.

Вальчак нешта яму сказаў. Ціха, каб не разбудзіць стражніка, яны абмяркоўвалі заблытаную для іх, адрэзаных ад прэсы, ад сваіх таварышаў на волі, сітуацыю. Што павінен быў рабіць польскі камуніст перад тварам нарастаючай гітлераўскай агрэсіі супраць Польшчы Бека і Сміглага-Рыдза? Справа здавалася зразумелай, але столькі другасных ускладненняў.

Павольна прачыналіся і іншыя. Кашаль тэкстыльшчыка нарэшце разбудзіў самых сонных. Хлопец з Заглемба, з якім ён быў у кайданках, свабоднай рукой працягнуў яму бляшаны кубак вады. Паліцыянт пацягнуўся ногі ў куце і прамармытаў нешта пра свае старыя косці і нязручныя турэмныя лаўкі. Яго скаргі прыцішылі дыскусію. Вальчак глядзеў у акно:

- Добрая зямля ў гэтым Познанскім ваяводстве. Горшая, чым у нас, у Люблінскім, але апрацоўваецца больш старанна.

- Кулацкія гаспадаркі, - сказаў ён, - Козько. - Тут з парабка выціскаюць апошні сок.

- Гэта свая дарога, але варта было б у іх павучыцца сельскагаспадарчай культуры. На здаровай, механізаванай аснове, вядома.

Некалькі з іх, вядома ж, на чале з Крыгерам, разгаварыліся на сялянскія і вясковыя тэмы. Дзень павольна нараваў сцены вагона, жоўты сонечны прамень на падлозе дрыжаў, пераскокваючы з нагі на нагу на тых, хто там сядзеў. Яны прыехалі ў Казяборы ўжо апоўдні.

Парамі, у кайданках, іх пашыхтавалі на пероне. Паліцыянты з карабінамі на пасах, як аўчаркі, атачылі іх, і яны рушылі. Мястэчка было даволі мізэрнае, фабрычкі на прадмесці і трохі раззявак на тратуарах.

Такія транспарты не былі чымсьці новым у Казяборах, але жыхары, мабыць, пра нешта задумваліся. Чым даўжэй яны ішлі, тым больш было гледачоў, здзіўленых твараў, нават пытанняў.

- Палітычныя, - сказаў нехта спераду.

Гэтае выказванне ўзрушыла гледачоў. Перад Кальвэ жанчына ўсунула пачак цыгарэт у руку хлопцу з Заглемба.

- Так, камуністы! - Вальчак, падняўшы галаву, падхапіў нечы шэпт з тратуара.

- Рабочы клас Польшчы!

- Не размаўляць! - закрычалі канваіры, а тутэйшыя гранатовыя, якія аднекуль высыпаліся, пачалі разганяць раззявак.

У турэмным двары трэба было чакаць. Двор быў малюсенькі, з трох бакоў акружаны турэмнымі крыламі. Сцены былі прарэзаны радамі вокнаў, кожнае з якіх было прычынена цяжкім драўляным вечкам. У канцылярыі паспешліва запаўняліся карткі, і мясцовыя ахоўнікі былі раз'юшаныя нечаканым прыходам такога натоўпу. З іх знялі кайданкі. Вальчак і Кальвэ трапілі ў канцылярыю сярод першых з тых, хто прыбыў у офіс. Тут, аднак, ім давялося чакаць.

Вальчак, зрэшты, адчуваў сябе, як дома. Неўзабаве ён ціха размаўляў з варшаўскім кіроўцам трамвая, які спытаў яго, ці варта наймаць адваката Залескага ў якасці свайго абаронцы.

- Санатар, - пакруціў ён галавой. - Ён не любіць брацца за камуністычныя справы, а калі і бярэ, то здзярэ шмат грошай...

- Ён абараняў мяне пяць гадоў таму вельмі прыстойна...

- Ён за апошнія пяць гадоў паттлусцеў. Мне нядаўна пра яго расказвалі. Не раю...

- Не размаўляць! - падскочыў да іх з грозным выразам твару моцна сівы ахоўнік.

- Пане! - Вальчак не хваляваўся: - Я вас ужо недзе бачыў. Колькі гадоў вы ў гэтай прафесіі?

- Можа, з трыццаць. А што? - выбухнуў ахоўнік.

- Ого. - Вальчак спачувальна кіўнуў: - Трыццаць гадоў у турме, удвая даўжэй, чым я.

Стражнік глядзеў, не ведаючы, ці злавацца яму на гэтую фамільярнасць, ці ўздыхнуць і падумаць пра сваё жыццё, якое сапраўды прайшло за кратамі. Ён няўпэўнена адышоў, быццам упершыню ўсвядоміўшы гэтую праўду.

Яны выйшлі на двор. Хлопец з Заглемба прапанаваў ім пачак "Клубаў", які атрымаў на вуліцы, і яны закурылі. Праз канцылярыю наплывалі новыя групы. Вальчак нахіліўся да Кальвэ:

- Чаго мы чакаем? Зараз тут!

- Добра. Пачынай.

- Таварышы! - ускочыў Вальчак. - Перад тварам пагрозы нямецкага фашызму Польшчы мы, польскія камуністы, заяўляем аб гатоўнасці абараняць краіну са зброяй у руках.

У вузкім двары было каля двухсот чалавек. Голас

тут дуднеў, як у дрэнным тэатры. Вальчак не шкадаваў свайго голасу. Над дошкамі заслонаў, у вузкіх аконных праёмах, ён бачыў ілбы і вочы тых, да каго яны прыехалі. Ён звяртаўся да іх таксама, і не толькі да іх. Яму хацелася крычаць так гучна, каб тыя, хто ў Казяборах, на вуліцах, на фабрыках, пачулі яго словы і паўтарылі іх па ўсёй Польшчы.

- Таварышы! Мы не згодныя з рэжымам Бека і Рыдза-Сміглага. Гэты рэжым прывёў Польшчу да краю бездані. Каб выратаваць яе, нам патрэбны шырокі фронт рабочых, сялян і інтэлігенцыі; нам патрэбны сапраўды дэмакратычны ўрад...

Яго досвед падказваў яму: у вас ёсць столькі часу, колькі трывае здзіўленне праціўніка. Таму ніякіх хітрасцяў, ніякіх адхіленняў ад тэмы. Толькі змест, голая, палітычная дэкларацыя. Вось яны, бягуць з канцылярыі:

- Ціха там, ціха, ніякіх прамоваў, карцар!

- ...Мы, хто першымі гінулі на фронце ў барацьбе з фашызмам, сёння заяўляем: дайце нам зброю; мы будзем змагацца і памром разам з вамі, абараняючы Польшчу!

Гэтыя словы запаволілі бег стражнікаў. Яны спыніліся, паўтарылі:

- Ніякіх мітынгаў тут, - але без пераканання, некаторыя з іх вярнуліся назад у канцылярыю.

Такім чынам, ёсць яшчэ пяць хвілін, пакуль не прыйдзе другі, катэгарычны загад: “Заткніце іх!”.

- Наша задача ў гэтыя гістарычныя дні, разам з усім польскім рабочым класам, - прыняць удзел у гэтай барацьбе!

Рэакцыя каменданта турмы была хутчэйшай, чым думаў Вальчак. Зараілася раптам ад цёмна-зялёных мундзіраў ахоўнікаў. Таварышы ўскочылі з брукаванкі і акружылі яго колам. Але адзін з брыгадзіраў, пузаты і румяны, сачыў за ім, як дзік, адштурхоўваючы вязняў убок, рваўся наперад.

- Няхай жыве Народная Польшча! - Вальчак усё яшчэ крычаў. - Біце Гітлера.

І цяжкая лапа стражніка апусцілася яму на плячо.

- У карцар, гэтага ў карцар! - раўнуў брыгадзір, адштурхоўваючы Вальчака назад, у абдымкі памочніка. - Астатніх, ніякіх размоў, забірайце іх у камеры!

- Але, проша пана! - вельмі спакойна сказаў Кальвэ: - Але ж ён заклікаў абараняць Польшчу ад гітлярызму!

- Не ваша справа! - прабурчаў брыгадзір. - Мы самі з гэтым справімся! Гэтага, ало, гэтага ў камеру! - крыкнуў ён стражнікам, з усёй сілы штурхнуў Кальвэ, потым расшпіліў каўнер і пачаў выціраць хусткай тоўсты, счырванелы карак.

8

- Дазволь, - сказаў Залескі, - дазволь, Ганна. Гэты тып цвіка забіваецца па-іншаму. Вось, глядзі, яго трэба трымаць тут за галоўку, біць не занадта моцна, але часта, трохі ўверх, разумееш? Інакш рызыкуеш разваліць тынк або сагнуць цвік. Вось, бачыш? Гатова, - ён пацёр рукі, гледзячы на яе, чакаючы пахвалы.

"Дзіўна, - падумала яна. - У рэшце рэшт, у яго ўвогуле выдатная памяць. У некаторых справах нават уражлівая. Ён можа за паўхвіліны пералічыць усе кантоны Швейцарыі, усе крыжовыя паходы, нават усіх амбасадараў і дэпутатаў у Варшаве. Але ён шчыра не памятае, што ўжо дэманстраваў гэты метад забівання цвікоў дзясятак разоў, кожны раз папярэджваючы аб адтуліне ў гіпсе.

Унутры яго была вечна такая напружаная струна, пастукванне па якой станавілася ўсё больш неабходным для нармальнага жыцця. Ганна помніць ягоны твар, які яшчэ некалькі гадоў таму разгладзіўся, зрабіўся прыстойным, нават шляхетным тады, калі нехта яго за нешта пахваліў. Расшыфраваць гэты механізм было няцяжка, і спачатку Ганна адразу карысталася ім даволі бесцырымонна. У моманты, калі ёй патрэбна было мець яго ў добрым гуморы, ёй дастаткова было сказаць з веданнем справы: ты бліскуча справіўся з гэтай справай. Ці нават: ты бліскуча згуляў у гэтай контратацы. Або: ты з густам падабраў гальштук да кашулі. Або: у цябе выдатныя біцапсы.

Нават такі мала ад яго залежны факцік, як сказаць: у цябе дзіўныя вочы, на левым ёсць жаўтаватая пляма, а правае блакітнае - калі гэта добра сказана, гэта можа мець жаданы эфект. Твар Віктара святлеў і ён у соты раз казаў: “Ты гэта заўважыла? Так, як гэта дзіўна?” Ён бег да люстэрка, рассоўваў пальцамі павекі, таропіўся ў свае рознакаляровыя вочы, клікаў яе і дзяліўся ўражаннямі. Ён быў рацыяналістам, не рабіў з гэтага ніякіх высноў, акрамя спасылкі на закон Мендэля, ён толькі патрабаваў, каб яна захаплялася не толькі яго вачыма, але і яго веданнем генетыкі.

З часам яна стамілася ад аднаго і таго ж рытуалу зноў і зноў. Яна стала менш клапаціцца пра яго добры настрой. Не патрапляла ў тугую струну. Потым рэакцыя Віктара паступова змянілася. Як наркотык, які спачатку прыносіць асалоду, недахоп якога з часам ператвараецца ў пакуту, Віктар усё часцей ствараў сітуацыі, якія патрабавалі яе пахвалы, і твар яго мяняўся, адчуваўся, напэўна, боль, нават фізічны, калі яна рабіла выгляд, што не заўважае гэтага.

Так набліжалася трэцяя стадыя: калі, не пачуўшы гуку струны, якую ён настроіў так, што яна ледзьве магла зачапіцца, пачынаў: “Праўда? Цікава, што? Што ты думаеш? Я меў рацыю, ці не так?”

Але ён не быў ні дурным, ні няўдачлівым. Гэта не жыццёвыя няўдачы абвастрылі яго пяшчоту да сябе. Можа, проста яны былі больш маруднымі, гэтыя поспехі, і не такімі шматлікімі, не такімі важнымі, як яму хацелася б. У свае трыццаць з нечым, ён меў сваю адвакацкую канцылярыю, зарабляў даволі прыстойна, быў здаровы і даволі спартыўны. Яны не адмаўлялі сабе ні ў якіх так званых забавах, разам з некалькімі тысячамі сталічных вяршкоў зведвалі штогод патрэбу блукаць, як вугры ці ласось; у лютым - у Закапанэ, у жніўні - у Юрату ці на Ястрабіную Гару.

(Працяг у наступным нумары.)

Леанід Лаўрэш

Некалькі думак пра замак у Лідзе

Я вырас каля Лідскага замка, ён быў часткай майго дзяцінства і спадарожнікам дарослага жыцця, якое прайшло ў нашым горадзе. Разам з набыццём пэўных гістарычных ведаў, у мяне з'яўляліся пытанні пра замак, на якія я не знаходзіў адказаў у гістарычнай літаратуры. Але, здаецца, з часам, адказы на некаторыя з пытанняў, знайшліся.

Першым і галоўным для мяне было пытанне, чаму Лідскі і два іншых, роднасныя яму замкі, пабудаваны менавіта на сваіх месцах - у глыбокім тыле, калі фронтам лічыць лінію сутыкнення з крыжакамі, якая праходзіла на адлегласці каля 200 км ад Ліды.

Выкажу здагадкі на гэты конт.

Сёння, здаецца, нам невядома сістэма падаткаабкладання ў ВКЛ XIV ст., невядомы і памеры даходаў вялікага князя, але пры тым, што колькасць насельніцтва наўрад ці была значна большай за 1 мільён чалавек, якія вялі самую прымітыўную гаспадарку сярод суцэльных лясоў, інтуітыўна можна выказаць здагадку, што кошт любога з трох замкаў мог быць роўным гадавому даходу дзяржавы. Такое будаўніцтва павінна было вырашаць важныя задачы і не магло быць пустым марнатраўствам.

Каб выявіць агульныя заканамернасці размяшчэння трох замкаў-сваякоў (Крэўскага, Лідскага, Медніцкага), пачну з публікацый у прэсе 1933 г. У канцы гэтага года, у Лідзе на Выгане (тэрыторыя сучаснага гарадскога парку, пошты, школы № 1 і педагагічнага каледжа) падчас земляных работ на зямлі, якая належала настаўніку М. Міхальчыку (сучасны дом № 4 па вуліцы 7-га Лістапада), была знойдзена вялікая колькасць чарапкоў, раскіданых на значнай тэрыторыі. Лідскі староста Багаткоўскі (зяць лепшага ў XX ст. знаўцы нашай гісторыя Міхала Шымялеівча) выклікаў у Ліду асістэнтку кафедры археалогіі Віленскага ўніверсітэта др. Хелену Цэгак (якая хутка стане вельмі вядомым і аўтарытэтным археолагам). З прыездам навукоўцаў плошча раскопак была пашырана і знойдзены новыя керамічныя чарапкі. Чарапкі мелі *"славянскі стужкавы арнамент, які адносілі да племянных груп, што ішлі з усходу"*, і так стала вядома, што з XI па XIII ст. існавала славянскае паселішча. У Лідзе др. Хелена Цэгак знаходзілася разам са сваім будучым мужам і будучым вядомым археолагам Уладзімірам Галубовічам, які і напісаў два газетныя артыкулы пра паселішча: "Знаходка старажытных слядоў чалавека ў Лідзе" і "Падарожжа ў невядомае". У другім артыкуле Галубовіч канстатаваў: *"Можна ўжо рабіць высновы. Некалі ў акрэсе часу ад XI да XIII ст. існавала на гэтым узвышшы славянскае паселішча. Сляды яго сёння цалкам знішчаны. Чаму славянскае? Чарапы посуду маюць славянскі палоскавы (пасьмавы) арнамент, характэрны для племянных груп, якія ішлі з усходу. Лідскі староста Багаткоўскі зрабіў вялікую паслугу навуцы. На археалагічнай карце ... з'явіцца новы знак, які паказвае, што на тэрыторыі Выгана знойдзены сляды побыту славян у раннегістарычную эпоху ў нашым краі"* [1].

Вінцэнт Дмахоўскі. Руіны Лідскага замка

Можна зрабіць выснову, што знойдзенае на Выгане паселішча - гэта і ёсць Ліда, пра якую пісаў Нарбут, Ліда, заснаваная ў 1180 г. І такім чынам Лідскі замак будаваўся каля існаваўшага раней славянскага, г.зн. беларускага паселішча.

І, ведаючы пра славянскую (беларускую) Ліду, назву горада трэба шукаць у цудоўным беларускім слове "ляда" - тая ж самая вырубка ў лесе, што і ў балцкіх адпаведніках.

Верагодна, адносна карэктна вызначае славяна-балцкую мяжу часоў, блізкіх да пабудовы замка, так званая "лініі Сафарэвіча". Мовазнаўца Ян Сафарэвіч правёў яе на аснове картаграфавання перавагі айконімаў з суфіксам ***-ішкі*** (вёсак з назвай на ***-ішкі*** шмат у сучасным Воранаўскім р-не). Устанавіўшы, што ў раёнах з балцкім насельніцтвам колькасць такіх айконімаў складае ад 12 да 15%, даследчык акрэсліў паўднёва-ўсходнюю мяжу мясцовасцей, дзе такія назвы складаюць не менш як 4%. Прызнаўшы атрыманы вынік за мяжу "рассялення балцкага насельніцтва", даследчык адзначыў яе яўнае супадзенне з мяжой між раёнамі з перавагай каталіцкага або праваслаўнага насельніцтва. "Лінія Сафарэвіча", па ўсёй верагоднасці, зафіксавала нейкі этапны момант эвалюцыі этнічнай сітуацыі на Панямонні. Паколькі яна ў асноўных рысах супадае з мяжой перавагі старакаталіцкага насельніцтва (з парафій, заснаваных між XIV і канцом XVI ст.), то, ведаючы дату хрышчэння балтаў (1387 г.), даследчыкі прызнаюць што гэта мяжа адпавядае сітуацыі канца XIV ст. ці больш ранейшых часоў. Можна таксама адзначыць значнае супадзенне лініі Сафарэвіча з мяжой распаўсюджвання айконімаў, звязаных з яцвягамі (беларуская назва Ятвезь і яе балцкі адпаведнік - Dajnava).

Лідскі замак будаваўся раней за 1387 г., але бяс-

[1] Holubowicz Wlod. Wyprawa po nieznane // Kurier Wilenski. № 292 (2833). 30 pazdziernika 1933.

спрэчна каля умоўнай славяна-балтскай мяжы, якая нават да пачатку XX ст. няўхільна рухалася на поўнач. Што не дзіва, бо славяне (беларусы) ужо былі людзьмі "восевага часу" [2]. Са шматлікіх прыкладаў у гісторыі вядома, што людзі восевага часу заўсёды дамінавалі над людзьмі "давосевага часу", якімі былі тагачасныя язычнікі-балты.

Брат-блізнюк нашага замка - замак у Крэве, таксама быў пабудаваны недалёка ад старога славянскага гарадзішча. Працытую фрагмент з тэксту даследчыка Крэўскага замка, гісторыка Алега Дзярновіча: *"Старажытнае ўмацаванае паселішча Крэва выяўлена за 2 км ад замка, па Смаргонскім шляху, у межах сённяшняга разлеглага мястэчка Крэва. ... Стала неспадзяваным, што выяўленыя крэўскія матэрыялы цалкам адпавядаюць матэрыяльнай культуры гарадоў Усходняй Еўропы, ці, інакшымі словамі - Старажытнай Русі. Паводле гэтага комплексу артэфактаў ... можна сцвярджаць аб прысутнасці на Крэўскім гарадзішчы ўсходнеславянскага насельніцтва ў XI-XIII стст."*.

Вінцэнт Дмахоўскі. Руіны замка ў Медніках

Вядома, што і другі сваяк нашага замка - замак ў Медніках (Мядзінінкаі), таксама быў пабудаваны недалёка ад шчыльнай драўлянай забудовы старога паселішча, культурныя слаі якога выявілі археолагі. Заўважу, што ў "Списке русских городов дальних и ближних" (канец XIV ст.) разам з мноствам несумненна страбеларускіх гарадоў, такіх, як Полацак, Менск, Слуцак, Віцебск і г. д., прысутнічаюць таксама і Меднікі. Аўтарытэтны беларускі археолаг Эдвард Зайкоўскі лічыць, што гэты спіс складзены яшчэ ў часы Гедыміна.

Не можа быць выпадковым, што ўсе тры замкі будаваліся каля славянскіх гарадзішчаў на мяжы з балцкім насельніцтвам, на шляхах, якія злучалі старыя буйныя беларускія і балцкія землі: Лідскі на шляху з Навагрудка ў Вільню, Крэўскі з Менска ў Вільню, Медніцкі з Полацка ў Вільню. І не выпадкова будаўніцтва гэтых замкаў па часе стасуецца з пераносам сталіцы ў Вільню - яны злучалі дзяржаву ў адно цэлае і, верагодна, менавіта ў гэтым мелі сваё галоўнае прызначэнне. Да крыжакоў было далёка, яны з'яўляліся тут толькі падчас так званых наездаў-"рэйсаў", пагрозы з поўня і з усходу ўжо не было (пагроза з боку крымскіх татараў з'явіцца значна пазней), таму практычна ад самага пачатку будаўніцтва, а тым больш пасля Грунвальдскай бітвы, гэтыя замкі служылі больш рэзідэнцыямі вялікіх князёў, і базамі лагістыкі, чым абарончымі прыстасаваннямі.

Другое пытанне, чаму Лідскі замак на пачатку меў толькі адну вежу?

Як вядома замак пабудаваны з палявога каменю і цэглы. Таўшчыня сцен унізе - 2 метры, уверсе яны звужаюцца да 1,5 метра і пераходзяць у баявую галерэю. Парапет галерэі, таўшчынёй у 70 сантыметраў, складзены з цэглы, мае адзін рад байніц трох тыпаў. Насціл галерэі апіраўся на драўляныя бэлькі сячэннем 20 х 20 сантыметраў. На паўднёвай і ўсходняй сценах знаходзіліся два цагляныя данскеры (туалеты) на каменных фігурных кансолях. І на пачатку замак меў толькі адну вежу - у паўднёва-заходнім куце двара. Але факт пабудовы вежы з таго боку, з якога да замка немагчыма падысці з з-за суцэльнай дрыгвы, прымушае паглыбіцца ў тактыку абароны замкаў-кастэляў і логіку сярэднявечнай аблогі.

На першы погляд і сапраўды дзіўным здаецца будаваць галоўную (і спачатку адзіную) вежу там, адкуль напад найменш імаверны. Аднак з пункту гледжання ваеннай інжынерыі XIV стагоддзя ў гэтым меўся дакладны разлік, бо акрамя іншага, вежа выконвала ролю "апошняга прытулку" (данжона). Гэта быў не толькі камандны пункт, месца жыхарства князя або намесніка, хрысціянская капліча, але таксама і апошні рубеж абароны. Найбольш імаверны напрамак галоўнага ўдару крыжакоў быў з поўначы - з боку сучаснага Лідскага фарнага касцёла. Менавіта адсюль вораг мог разгарнуць цяжкія абложныя машыны (тараны, трэбушэты, абложныя вежы). Размясціўшы галоўную вежу на супрацьлеглым, паўднёвым баку, будаўнікі аддалілі яе ад зоны галоўнага ўдару і першапачатковага абстрэлу. А падвесці цяжкія машыны да вежы з боку дрыгвы было немагчыма.

Калі б вораг прабіў муры і ўварваўся ў двор, абаронцы павінны былі адступіць у вежу і працягваць бой. І таму размяшчэнне вежы ў самым цяжкадаступным месцы - з боку непраходнай багны і сутокі рэк Лідзейкі і Каменкі, рабіла яе практычна непрыступнай на фінальнай стадыі штурму.

Акрамя гэтага забяспечваўся і шлях да выратавання. Багна была перашкодай толькі для цяжкаўзброенага ворага-чужынца. Для саміх абаронцаў, якія ведалі таемныя праходы, яна была выратаваннем. Менавіта ў паўднёвай сцяне на вышыні каля 4 метраў ад зямлі быў зроб-

[2] Тэрмін увёў нямецкі філосаф Карл Ясперс. У навуцы і літаратуры пад "восевым часам" (ням.: Achsenzeit) разумеюць перыяд у гісторыі чалавецтва паміж 800 і 200 гадамі да н.э. У гэту эпоху адбыўся радыкальны пералом ў духоўным жыцці чалавецтва, калі на змену міфалагічнаму светапогляду прыйшоў рацыянальны, прыйшло філасофскае і крытычнае мысленне. Чалавек упершыню ўсвядоміў сябе, сваё быццё і свае межы. Дзеячамі восевага часу былі: Канфуцый, Лао-цзы, Будда, старазапаветныя прарокі, Гамер, Парменід, Сакрат, Платон і г.д. Усе філасофскія і рэлігійныя плыні, згодна з якімі людзі жывуць і сёння, з'явіліся менавіта ў тыя часы.

лены запасны выхад. Знаходжанне яго побач галоўнай вежай, дазваляла кантраляваць гэты выхад. Праз яго можна было рабіць раптоўныя вылазкі, адпраўляць ганцоў па дапамогу, папаўняць прыпасы або, у крытычнай сітуацыі, эвакуявацца праз дрыгву. Што аднойчы і здарылася.

І **трэцяе** пытанне - чаму вежы Лідскага замка, у адрозненні ад веж Крэўскага і Медніцкага замкаў, не выступаюць за перыметр сцен замка? Гэта ж не дазваляе весці стральбу ўздоўж вежаў?

Вежы Лідскага замка ўбудаваны ў перыметр сцен і не выступаюць за іх лінію. Гэта ўскладняе флангавы (уздоўж сцен) абстрэл, які стаў абавязковым стандартам толькі ў пазнейшых фартыфікацыях. Такая канструкцыя цалкам адпавядала ваенным тэхналогіям таго часу і тыпу замка і, для пачатку XIV стагоддзя не была памылкай

Можна вызначыць наступныя галоўныя прычыны такога рашэння:

- Лідскі замак быў закладзены вялікім князем Гедымінам у 1323 годзе. У гэты час агнястрэльная зброя яшчэ не выкарыстоўвалася (ці была вельмі рэдкай). Галоўнай зброяй аблогі былі тараны, штурмавыя лесвіцы і катапульты, а зброяй абароны - лукі, арбалеты, кіпень і г. д. У такой сітуацыі галоўны ўдар ворага адбівалі франтальна з вышыні сцен, а не з флангаў. Флангавы абстрэл стаў крытычна важным пазней, з развіццём гармат. А падысці да замка можна было толькі з боку поўначы.

- Замак у Лідзе - гэта класічная "кастэль" (замак рэгулярнай формы з замкнёным дваром). У ранніх кастэлях вежы часта хавалі ўнутр перыметра. Гэта рабіла вуглы замка максімальна масіўнымі, тоўстымі і ўстойлівымі да таранаў і каменякідальных машын. Выступаючая вежа мела б чатыры вонкавыя сцяны і была б больш уразлівай для разбурэння ворагам. Лідскі замак будаваўся для рэалій пачатку 1320-х гадоў, калі маналітнасць сцен і наяўнасць драўляных галерэй лічылася дастатковымі для абароны. Калі ж з'явілася магутная артылерыя, якая патрабавала флангавага агню, пачалася эпоха бастыёнаў а замкі-кастэлі цалкам састарэлі як абарончыя збудаванні.

Такім чынам, першапачаткова ў Лідскім замку была адзіная вежа (паўднёва-заходняя), якая служыла апошнім прытулкам (данжонам). Другую вежу (паўночна-ўсходнюю) дабудавалі пазней, пры Вітаўце, у канцы XIV - пачатку XV стагоддзя. Гэтыя вежы стаялі па дыяганалі. Такое рашэнне дазваляла абаронцам з верхніх ярусаў кожнай вежы ўсё ж такі кантраляваць дзве прылеглыя сцяны, чым часткова кампенсаваць адсутнасць выступу.

З-за з'яўлення артылерыі Лідскі замак састарэў ужо праз 100 гадоў пасля свайго будаўніцтва і пачаў выконваць ролю базы лагістыкі, архіва, месца правядзення суда, вязніцы і г. д. Не дарэмна, у Лідскім замку пры падрыхтоўцы да Грунвальдскай бітвы была зроблена вялікая ўязная брама. Аднак замак павінен быў заставацца абарончай пабудовай і таму брама з'явілася з боку, абароненага ракой Лідзеяй і ставам, на тым жа самым, усходнім баку замка, дзе ад пачатку мелася першая і значна меншая брама.

Памёр Анатоль Тарас

Памёр пісьменнік і выдавец Анатоль Тарас, паведамілі ягоныя знаёмыя ў сацсетках са спасылкай на сваякоў. Яму было 82 гады. Прычынай смерці называюць інсульт.

Анатоль Тарас нарадзіўся 24 траўня 1944 года ў прыгарадзе Гомеля ў сям'і беларускага мастака Яфіма Тараса. Ён быў адзінакроўным братам вядомага беларускага пісьменніка і перакладчыка Валянціна Тараса (1930-2009). У 1961 годзе скончыў менскую сярэднюю школу № 31. У 1961-1963 гадах працаваў на менскіх заводах. У 1963-1966 гадах служыў у асобным разведвальна-дыверсійным батальёне 7-й танкавай арміі. Як сам сцвярджаў, у 1967-1975 гадах удзельнічаў у 11-ці аперацыях спецыяльных падраздзяленняў Галоўнага ўпраўлення разведкі СССР у розных рэгіёнах свету і атрымаў шэраг дзяржаўных узнагарод. У 1972 годзе скончыў філасофскае аддзяленне гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а ў 1979-м - аспірантуру Акадэміі педагагічных навук СССР у Маскве.

У 1972-1981 гадах працаваў у НДІ педагогікі Міністэрства асветы БССР. У 1989-1991 гадах узначальваў лабараторыю навукова-практычнага цэнтра "Сігнум". Пасля працаваў рэдактарам у менскіх выдавецтвах "Эрыдан", "Красіка-прынт" і "МЕТ". У 1999-2009 гадах быў галоўным рэдактарам выдавецтва "Харвест".

Тарас выступаў рэдактарам, укладальнікам і аўтарам каля ста кніг. Сярод іх - "Войны Маскоўскай Русі з Вялікім Княствам Літоўскім і Рэччу Паспалітай у XIV-XVII стст." (2006), "Гісторыя імперскіх адносін: беларусы і рускія. 1772-1991" (2008), "Анатомія нянавісці: Руска-польскія канфлікты ў XVIII-XX стст." (2009), "Грунвальд, 15 ліпеня 1410 года" (2010), "Навуковы антыкамунізм і антыфашызм" (2010), "Перадгісторыя беларусаў ад старажытнасці да XIII стагоддзя" (2010), "Беларусь перад усім: Аб нацыянальнай беларускай ідэі" (2011) і "1812. Трагедыя Беларусі" (2012) і іншыя.

Беларусы сустракаюцца з індзейцамі

Тып творчай асобы: Грызунт, Дашкевіч, Дубаневіч, Літвінцаў, Мархель, Рыбак; лісты ад Алвіна Бабідаша (ч. 3)

(Працяг, пачатак гл. у № 19, 22, 24, 27, 30-34, 36-48, 50-52 (2022); 1-52 (53-104) (2023); 1-52 (105-156) (2024); № 1-45 (157-201) за 2025 г.; № 1-45(157-201) за 2025 г.; № 7-8 (216-217), 23-29 (232-239) за 2026 г.)

Alvin J. Bobidosh / 2355 Bobidosh Point Lane / Lac du Flambeau, WI 54538 / USA США / February 28, 1998

Dear Alvin:

I received your letter and enclosures today. It's great that you don't forget us. Information you send is always very interesting. I hope to write a small study on Indian gaming. The issue is very contradictory.

Are you on e-mail? We were for several days in November, December and January. The situation was very complicated; we have been disconnected. Some "good

Mr. Ales Simakou
Belarusian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049 Belarus

Dear Mr. Simakou:
It is great to hear from you! Sorry to hear that you were ill. Myself, I too have been ill! Since November 25th, I've been down with the Flu! I am happy to say, that my bout is finally ending!

On top of having the flu...Since the end of December, I have started remodeling my second home. I had rented the house out to a large family; but sadly the guy didn't place his family first and became overdue on his rent! His answer was to sneak away in the middle of the night! Plus, it took me the sum of three months work of repairing the damage that his family did to my house! The work is now finished and I have moved in!

My renovated house has three bedrooms. One of the bedrooms was remodeled into a computer center! I have three computers set up! Plus a fourth one is set up on a mobile desk unit!

Since June of last summer; we have become deluged with hourly reports about "O.J. Simpson" His ex-wife and her boyfriend were found brutally murdered and O.J. Simpson has become the prime suspect and we are now into and close to the fifth week of his trial. It is certainly one of the most sensational and controversial trials in our History!

During the last week of April; a group of extremist people have become "anarchist" as they blew up a Federal Building in Oklahoma City, Oklahoma. One suspect has been caught and several other people are being sought for their connection into the bombing. Suprise has been the word when the FBI searched the place where Timothy McVeigh was staying and the "poor fool" [my intonations!] left behind a diary of everything that transpired. This bombing was only one of a triad that was planned. Two other Federal Buildings were targeted for a simulcast bombing that was to occur in two other cities at the same time as Oklahoma City!

The wrath of the FBI scouring the United States has been felt everywhere! A military surplus store just 45-50 miles from my home was raided by the FBI; and scared nearly half of the population in doing so! I've heard reports that the FBI questioned the store owners for 24 straight hours; just because a business card was found in McVeighs vehicle!

Would you like me to start saving some of the news clippings from this event?

The fallout from this terrible,terrible tragedy will most likely result in the general population of the United States surrendering another piece of freedom. It is ironic that this extremist group, *used the violence of the bombing* to protest the Government's use of excess force; such as what

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, Wisconsin) s.d., postmark 1995-05-04 received 1995-05-20 p. 1 of 3

Mr. Ales Simakou page 2-

the Government did in the Waco, Texas debacle two years ago. This of course is our famous Bureau of Alcohol,Tobacco and Firearms Department. All it takes is a singular connotation from anyone to tell them:" Hey John Doe owns a machine gun... I saw it..I heard it" And that is all is needed to have them come knocking on your door! I know...I had it happen to me! Our Constitution was designed with an amendment that prohibited...The use of excessive force.

There's still a lot of controversy surrounding our Tribal Chairman Tom Maulson. He was re-elected to the Chairmanship post last year and the voters sent him a clear message as he was re-elected by a margin of 84 votes! Down some 426 voters in 1992! I have a information packet available from both the pre election times and one from after the election.

In the Federal case Lac du Flambeau versus Dean Crist, a.k.a president of Stop Treaty Abuse--S.T.A. had lost his trial recently and of which the court finally branded him as a racist. I have loads and loads of newspaper clippings from this case. Shall I send them to you, or, should I wait until we schedule our trip?

Old cars. My passion is the collecting of antique automobiles and trucks. Two years ago, I bought a 1930 Chevrolet 1-1/2 ton truck as a project for restoration. Then last Fall I had a chance to buy a 1847 Mercury in very good condition at a fraction of it's appraisal value! I'm planning on converting that one into what is called a fat fendered hot rod! I had always wanted to build a street rod; but for me, purchasing of a fiberglass replica body was far too expensive for me and the acquisition of the 1947 Mercury now makes it possible for me to realize my dream!

Less than two weeks ago, I came across another antique Chevrolet truck. This one is a 1931 model! I paid $100.00 for this 1931 and $1800.00 for the 1930 model Chevrolet!

Mole Lake, Wisconsin. A Chippewa Settlement about 65-70 miles from me; has petitioned for inclusion into the Treaty hunting rights issue. Already the State of Wisconsin is fighting the issue; they are claiming that the Mole Lake Band had sold off their rights to harvest the land. However that Band has never had a reservation allotment like the majority of other reservations had.

Letter from Alvin Bobidosh (Chippewa from Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-05-04 postmark Gomel 1995-05-19 p. 2 of 3

Mr. Ales Simakou page 3-

We have a Cultural Museum in Lac du Flambeau. It was begun by a local fellow, who, for most of his life had collected Indian artifacts from our area. One of the facets of his collection is an impressive array of old photographs of people and places in Lac du Flambeau. Ben Guthrie was his name. He passed on several years ago; however his children have just released a comprehensive pictorial history of our area.

Our Springtime was very protracted! March-April were months of alternate cold and warm days; rainy and snowy days. I had opted not to make maple syrup this year and it was regretful! The alternating periods of cold nights and days made the maple sap run ferociously! My neighbor set out to make maple syrup and within two days he had collected 115 gallons of sap; overrunning his ability to store and boil sap!

I was suprised recently while reading one of our area shopper magazines. Someone had a Belarus Tractor for sale!

A friend of mine works in a shop in Milwaukee. He specializes on building hoods for a new diesel that is being manufactured! Reportedly this locomotive has a 20-ton 16 cylinder Caterpiller engine that puts out somewhere in the neighborhood of 5,000 horsepower! It's suppose to be one of the highest horsepower locomotives being built today. My friend says he had seen a shipment of these locomotives being prepared for shipment to Russia!

Sincerely yours,
Alvin J. Bobidosh

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI, Лак-дю-Фламбо, Висконсин) s.d., postmark 1995-05-04 p. 3 of 3

Mr. Ales Simakou
Belarusian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049 Belarus

Dear Ales:
BOLSHOI HOBOCTb! For several years there were two Anti Indian/Anti-Treaty rights groups. One was "PARR" [Protect American Rights and Resources] this group is based in the Park Falls, Wisconsin area.

The Second group which was the most radical was based in Minocqua, Wisconsin, just 14 miles from the Reservation. A Dean Crist was the leader of that group. His group called "Stop Treaty Abuse" was known as "S.T.A." And their diatribe was so bad; that a Civil Rights lawsuit was filed against Dean Crist and members of his group. The lawsuit was filed about four or five years ago. In Federal District Court; it was ruled that he was "Racial Animus" or racial hatred/hostility. He lost the District Court proceedings and he appealed to the Federal Appeals Court; which refused his case and referred it back to the District Court and by now the "tag" `Racial Animus' was applied. He then appealed to the Supreme Court of the United States and this week we have learned that the Supreme Court has refused his case and the ruling became: *Racial Animus Stare Decisis* (it stands alone on its own merits)

I'm enclosing more clippings about the Oklahoma Bombing and a small column on O.J. Simpson. During the First week of May another Juror has been dropped from the trial. The Jury situation is near critical as the alternate jurors are dwindling. Originally around 7-8 Jurors; there are less than five Alternate Jurors. If the Juror pool becomes too badly depleted of alternate and regular jurors; it's possible that the trial could become a "mistrial" unless if both the Prosecution and Defense agree to go with less than required minimum amount. Right now the Defense is scoring points as most of the forensic evidence has been badly inventoried and handled. Coverage of this trial is waning and only one Network show called Court TV is providing live broadcasts of the trial.

I will send more clippings about Oklahoma as I come across them.

We have successfully completed the move from our small one-bedroom home to my old three bedroom ranch home. I did away with one bedroom; equipping it as a computer room and as a small den. I'm enclosing a photo of one wall where I have a souvenir from our 1990 Tour of Russia and below it is a Naval Clock. Below the clock are badges from my summertime "funtime!" Where I join 4,000 other swap meet dealers in selling of antique automobile parts! Mostly we sit out underneath hot sun and ROAST! Ha! Ha!

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI, Вісконсін) s.d., postmark 1995-05-11 received 1995-05-30 p. 1 of 2

Mr. Ales Simakou page 2

The Badges represent the years 1981 through 1993. It is the Third Largest Antique Automobile Swap meet in the United States.

The photo of the bookcase represents many years of reading and collecting Military history books. I've generated about five term papers from these books. Sometimes, I had to recall a paragraph from a certain book include it into the term paper and then track down a copy of the Book!

The last photo is one of me and my little girl. That's Mandy she's a pure-bred Doberman pinscher. She is all love! Facing the camera is BD! She's Mandys' Mother. She is also all full of love! If there ever was a contest held for the "Best French kissing" BD would take first place!

Sincerely,
Al Bobidosh

Letter from Alvin Bobidosh (чыпева, Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-05-11 received 1995-05-30 p. 2 of 2

neighbors" in Poland as well as Holland had sent so many files (so called Alternative Network for Eastern Europe). Megabytes were sent without consent and we were unable to stop this avalanche. The server is "free", but the owner is angry at us, so we hardly will be re-connected soon.

Can you write about e-mail practices in Lac du Flambeau?

We are going to "publish" our regular Newsline in

Mr. Ales Simakou
Belarusian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049 Belarus

Dear Ales,
I have been saving local area newspaper clippings and I was waiting for a right time to package 'em up and mail them to you. The catastrophe that recently occurred in Oklahoma City has prompted me to send articles about that event as it is unfolding. News stories about Oklahoma City has started to drop off.

[1] Last year another Tribal Election was held and I am enclosing a couple of the position papers. Mr. Maulson has gone on to win his re-election; and a mandate has been sent by the electors to Mr. Maulson! Where in his first election; he won by a landslide 400+ votes. This election time; the tables have been turned: His base has dwindled to a 85 vote lead.

[2] In 1993 several staff members went to Finland to exhibit locally made bead and crafts works.

[3] Enclosed is a story about modern day travellers retracing one of the earlier trails made by settlers.

[4] a small map depicts location of most Reservations and gaming casinos

[5-5b] Mr. Maulson along with the Tribal Council decided to proceed with building a new casino. Because the expenditure exceeds $1000.00 the tribal membership must vote upon it, a trivial item that he forgot to do. also known as Casinogate!

[6] The dispute still goes on .....

[7] Plans for a new casino develop; We lose a 60 year old landmark building--my old grade school!

[8] Ground breaking ceremony for new casino. Odd....there are no bays near the building site. Photo was taken 3 miles away!

[9] The New Casino development Team apparently is not known and apparently had filed their papers with the State Gaming Commission. Who are they??

[10] Concerns about a new Federal Gaming Law.

[11] A new recreational plan for Flambeau.

Letter from Alvin Bobidosh (чыпева, Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-05-17 received 1995-06-03 p. 1 of 2

Mr. Ales Simakou Page 2-

[12] Strawberry Island. An important Historical place slipped out of Trust Status and owners now want to tragically develop the island. A mid 60's purchase plan must have fallen through and now the owners want astronomical prices for the island!

[13] Major problems at election time. This problem has been brewing for last two years.

[14] Another plan voted down...

[15] One of our area's leading historical archivist' had written an extensive book about Lac du Flambeau.

[16] The main reason why I started saving newspaper clippings for you demonstrating the problems we face here since we won our rights to hunt and fish off the reservation.

Crist's position papers that his group put out; had us all driving and using Japanese equipment; totally unemployed and collecting $40,000.00 in federal monies! The Court labelled him as a racist!

[17-18] On March 30th the Supreme Court where Crist filed a motion to have the Court consider his appeal was turned down. He has lost everything.

[19] His business venture fails.

[20-21] Appeal

[21] Recent articles on the Oklahoma bombing. John Doe number two is [22] caught.

23.More about the John Doe Number 2.

Most of the media is not giving much coverage on the Oklahoma Bombing anymore. Late this Fall when the trial gets underway; we'll hear about it as much as the O.J. Simpson trial!.
[24] This article I am not sure how or where I got as hold of it. Someone has inscribed: read this first!

I hope that you have enjoyed all the newspaper clippings. Will be writting again very soon,

Sincerely,
Al Bobidosh

Letter from Alvin Bobidosh (Алвин Бобидош, Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-05-17 received 1995-06-03 p. 2 of 2

Mr. Ales Simakou
P.O. Box 114
Gomel, 246049 Belarus

Dear Mr. Simakou:
Seasons' Greetings! First I must apologize to you for not writing back Sooner! But on one fateful day; I did have a letter and some newspaper Articles I was planning on mailing to you! But that day; was the one that two words were heard around the world! "Not Guilty!"

Here in the U.S. we have satellite television services available and both a lady friend and I were devout viewers of a program called: Court TV and they were carrying the O.J. Simpson trial live. For months on end we watched and we listened. Sometimes we even wondered if it was still a trial with the way the lawyers acted on both sides! Some people argued that Judge Ito had lost control of the trial! It should have been wrapped up in two months!

O.J.'s dream team lawyers had pulled off the impossible! They inserted the seeds of " Reasonable doubt" on most of the evidence. We will never really know, now, if he indeed was "not guilty" or "guilty"

Shortly after the first of the year, I'll mail you a copy of one of our famous/infamous tabloids which produced a special issue showing some of the crime scene photos.

Recently we experienced another drop in interest rates and these new rates affected meseverely! I found a neat job opening with the Tribe and I applied for the job! I figured I would be rejected right away; but the day after my interview, I received a letter that said: "Greetings !" On August 6th I reported in for my new job as a security officer for our gaming casino! Fun? Yes !! Work? Yes !! I lost 14 pounds during my first two months!

I'm now "tenured!" as the old saying goes! I passed my probation period and I'm still going strong! At first I had a wonderful work week! I would work 4 days one week and get 4 days off and the next week, I'd work three days and get three off! But somebody snitched and everyone had to go on a 5 day on weekday! [BOOOOOO!! Ha! Ha!] In the beginning I worked from 6 p.m. to 4 a.m. Now I was lucky to get on the graveyard shift which starts at 11 p.m. and goes to 7 a.m.!! I was originally assigned to a 3 p.m. to 11 p.m. shift and that didn't cut it with me! Coming in at 3 o'clock in the afternoon killed my chances to go out shopping anywhere!

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-12-20 received 1996-01-18 p. 1 of 4

Mr. Ales Simakou
Page 2

My new supervisor and I hit it off right away. He is an Elder and just recently he held a naming ceremony for another friend and I. I now have a new given name Bii-ne-shii In'nin. It is pronounced: Ben-knee-shee Anin-nin. In the Honored Elder's dream she saw a bird flitting around her one day when she went down to the lake and was enjoying the bliss!

That's what Bii-ne-shii means, bird flying around. In'nin means man.

I'm also learning the ways of the pipe. First a small fire is made from a tiny branch of ceder. The smoke from the ceder is then passed over the participants to purify them and now the pipe is brought out of it's bag. The sage plugs are removed from the pipe and it is, too, purified with smoke from the ceder. The stem and the pipe are now offered to the Manitou and a prayer is offered. Following the prayer, the pipe and stem are united and the bowl can now be filled. After it is lit the pipe is offered to the six directions. Now it is offered to the participants. Both men and women take their turns. If children are present; they may touch the pipe. When the pipe is offered to the next person, it is offered first to the Manitou in the four directions. The pipe must at all times be held only by the left hand and when not smoked it is to be cradled in your left arm.

A story! I have a Doberman female dog. "Mandy" and I have bonded so well together; much more so than a normal dog-human relationship. She is treated like family and given tons of love daily. When I began working, she had missed me, so much during that first week and a half all she did was pout and lounge around! Then one night we got a loud thunderstorm with a lightning crack nearby. She snuggled up to me and I covered her up. That did it! She stopped pouting [at me] and ate up a storm! And as I write this letter she is looking on as well! See photograph! Ha! Ha!

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-12-20 received 1996-01-18 p. 2 of 4

English. Please write us what you think about it. Send it to anyone (for example, to the editor of the Lac du Flambeau News).

Sincerely, Ales Simakou.

Беларускі пераклад:

Алвін Дж. Бабідаш, 2355 Бабідаш-Пойнт-Лэйн, Лак-дзю-Фламбо, штат Вісконсін 54538, ЗША.

Mr. Ales Simakou
Page 3

You probably note that my letter is typed a little bit differently! I have installed a new word processor into my computer. It is called Word Perfect and supposedly is one of the best word processor's around. But I bought all $250.00 worth of this program to help prepare myself, for when we move over to the new casino. We will be required to be proficient in working with this program as we'll be typing our incident reports and daily log reports on the computer. I have two other word processors installed also. The one I work with the most is called PFS: First Choice. It is so easy to use! The second word processor is Microsoft Word. It too, is fairly easy and it is an emulation of Word Perfect. I typically used MS-Word as I have a facsimile capability with my computer.

Now as I get to work with and understand the mechanics of Word Perfect I'll probably make it my word processor program of choice!

We certainly had a delayed Fall season here and Mother Nature is now making us pay for enjoying the extended Fall season! In my area we have about 4-6 inches of snow. Snow is always welcome; but the arctic cold isn't. We recently had a wind chill factor of -60 degrees below zero as we had 40 mile per hour winds and as I'm writing this letter we are bracing for a winter storm to welcome us with up to 10 inches of snow and more 40 m.p.h. winds!

I'm certainly not prepared! I have so many summer-use vehicles that because of work I'm unable to put them away for the winter; plus my main snow plow vehicle developed severe problems last winter that it is going to take me two weeks to get it fixed up!

There is a BBS service that is called America-On-Line. It can be linked into the Internet service as well ! I have a resident e-mail address with A-O-L and my box number is BAV 2355.

Our interest was so intense on the O.J. Simpson trial; that no one knew that a Grand Jury had convened for the Oklahoma City Bombings. Since the bombing; we have heard so little about the development of the case; except for us here in Northern Wisconsin; as we got a Governmental taste of the severity of it's implications. Just 70 miles from me there is a fellow who runs a obsolete military clothing and hardware store [Surplus] When they arrested Timothy McVeigh; he had a business card of this Surplus store nearby and the FBI and ATF goons descended on that little town. Heard they questioned the owner for 24 hours straight. I can't patronize that store now, for fear of being photographed by FBI agents. McVeigh had scribbled a note on the back of that guy's business card inquiring /reminding him to get more explosives.

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-12-20 received 1996-01-18 p. 3 of 4

McVeigh tried to hide that card pushed underneath the rear seat of the squad car. It was a good try to ditch evidence; police officers always search their cars, after arresting a suspect and this time they hit paydirt and that brought the case up to our area. Just a simple note to himself about explosives and the case comes northward to our area!

There was a time here in America, that our Constitution guaranteed us the right to a fair trial. The politics have swung so far to one side and also the media [radio, television and newspaper] have become so biased that it jeopardizes a person's right for a fair trial based upon the notion that a person is innocent until proven guilty. Now the media can virtually try the case in their courtroom albeit in newsprint or the spoken word that they can *pronounce a person guilty until proven innocent!*

Speaking of trials....I was summoned for jury duty this Fall. I went into the trial and seated as a juror. Then the lawyer started asking us questions to find the proper jurors. He asked if anyone was associated with or works for the Tribe. I answered "Yes!" and excused from that jury after a total of 10 minutes.

The newspaper you are sending along with your letters is most interesting! In one issue; I found the address of a Car rental agency there in Minsk and have since received a flyer on their rental rates. So, when I am finally ready to make my journey; I'll be paying a visit to that car rental and to pick up a car for zipping around Minsk! Your letters were mailed to addresses you have provided
and was wondering if you have heard from any of them. I haven't heard from anyone yet.

I'm enclosing some newspaper clippings of the Oklahoma Bombing case. These clippings many weeks old but still represents the most we have heard in how the case is building up!

I extend to you, my greetings and best wishes for a happy holiday and for the New Year, too!

Sincerely,

Bii ni Shii In'nin

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1995-12-20 received 1996-01-18 p. 4 of 4

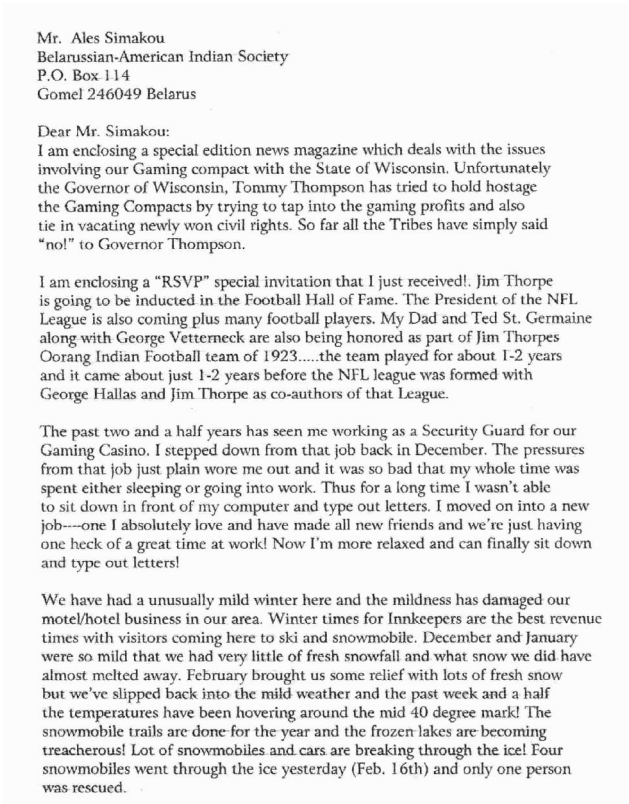

Mr. Ales Simakou
Belarussian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049 Belarus

Dear Mr. Simakou:
I am enclosing a special edition news magazine which deals with the issues involving our Gaming compact with the State of Wisconsin. Unfortunately the Governor of Wisconsin, Tommy Thompson has tried to hold hostage the Gaming Compacts by trying to tap into the gaming profits and also tie in vacating newly won civil rights. So far all the Tribes have simply said "no!" to Governor Thompson.

I am enclosing a "RSVP" special invitation that I just received!. Jim Thorpe is going to be inducted in the Football Hall of Fame. The President of the NFL League is also coming plus many football players. My Dad and Ted St. Germaine along with George Vetterneck are also being honored as part of Jim Thorpes Oorang Indian Football team of 1923.....the team played for about 1-2 years and it came about just 1-2 years before the NFL league was formed with George Hallas and Jim Thorpe as co-authors of that League.

The past two and a half years has seen me working as a Security Guard for our Gaming Casino. I stepped down from that job back in December. The pressures from that job just plain wore me out and it was so bad that my whole time was spent either sleeping or going into work. Thus for a long time I wasn't able to sit down in front of my computer and type out letters. I moved on into a new job----one I absolutely love and have made all new friends and we're just having one heck of a great time at work! Now I'm more relaxed and can finally sit down and type out letters!

We have had a unusually mild winter here and the mildness has damaged our motel/hotel business in our area. Winter times for Innkeepers are the best revenue times with visitors coming here to ski and snowmobile. December and January were so mild that we had very little of fresh snowfall and what snow we did have almost melted away. February brought us some relief with lots of fresh snow but we've slipped back into the mild weather and the past week and a half the temperatures have been hovering around the mid 40 degree mark! The snowmobile trails are done for the year and the frozen lakes are becoming treacherous! Lot of snowmobiles and cars are breaking through the ice! Four snowmobiles went through the ice yesterday (Feb. 16th) and only one person was rescued.

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI) s.d., postmark 1998-02-17 received 1998-02-28 p. 1 of 2

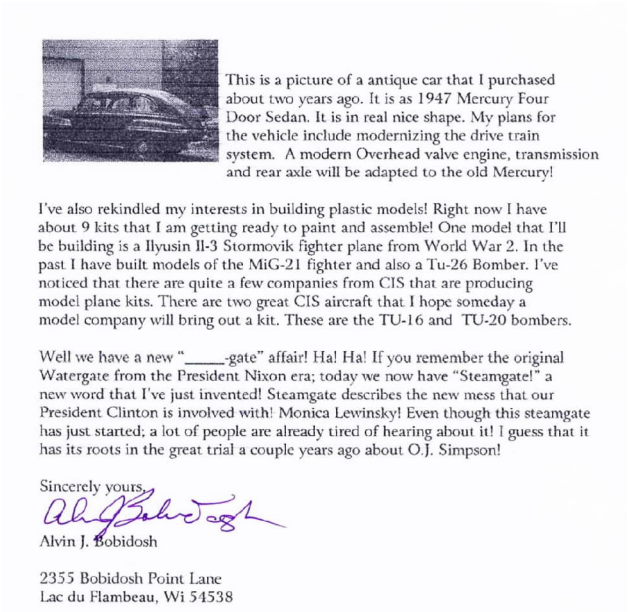

This is a picture of a antique car that I purchased about two years ago. It is as 1947 Mercury Four Door Sedan. It is in real nice shape. My plans for the vehicle include modernizing the drive train system. A modern Overhead valve engine, transmission and rear axle will be adapted to the old Mercury!

I've also rekindled my interests in building plastic models! Right now I have about 9 kits that I am getting ready to paint and assemble! One model that I'll be building is a Ilyusin Il-3 Stormovik fighter plane from World War 2. In the past I have built models of the MiG-21 fighter and also a Tu-26 Bomber. I've noticed that there are quite a few companies from CIS that are producing model plane kits. There are two great CIS aircraft that I hope someday a model company will bring out a kit. These are the TU-16 and TU-20 bombers.

Well we have a new "_____-gate" affair! Ha! Ha! If you remember the original Watergate from the President Nixon era; today we now have "Steamgate!" a new word that I've just invented! Steamgate describes the new mess that our President Clinton is involved with! Monica Lewinsky! Even though this steamgate has just started; a lot of people are already tired of hearing about it! I guess that it has its roots in the great trial a couple years ago about O.J. Simpson!

Sincerely yours,
Alvin J. Bobidosh

2355 Bobidosh Point Lane
Lac du Flambeau, Wi 54538

Letter from Alvin Bobidosh (Lac du Flambeau, WI) s.d., pm 1998-02-17 received 1998-02-28 p. 2 of 2

28 лютага 1998 г.

Дарагі Алвін!

Сёння я атрымаў твой ліст і ўлажэнні да яго. Выдатна, што ты пра нас не забываешся. Інфармацыя, якую ты дасылаеш, заўсёды вельмі цікавая. Я спадзяюся напісаць невялікае даследаванне пра азартныя гульні ў індзейскіх рэзервацыях. Гэта вельмі супярэчлівае пытанне.

Ці карыстаешся ты электроннай поштай? У лістападзе, снежні і студзені ў нас быў доступ да яе на працягу некалькіх дзён. Сітуацыя склалася вельмі складаная: нас адключылі. Некаторыя "добрыя суседзі" ў Польшчы, а таксама ў Галандыі, даслалі нам велізарную колькасць файлаў (так званая "Альтэрнатыўная сетка для Усходняй Еўропы"). Мегабайты дасылаліся без нашай згоды, і мы не змаглі спыніць гэтую лавіну. Серверы - "бясплатныя", але іх уладальнік на нас раззлаваўся, таму наўрад ці нас хутка падключаць зноў.

Ці можаш ты напісаць пра тое, як карыстаюцца электроннай поштай у Лак-дзю-Фламбо?

Мы збіраемся "выдаваць" наш рэгулярны "Ньюслайн" [Newsline] на англійскай мове. Напішы, калі ласка, што ты пра гэта думаеш. Можаш перадаць гэты ліст каму заўгодна (напрыклад, рэдактару "Лак-дзю-Фламбо ньюс" [Lac du Flambeau News]).

З павагай, Алесь Сімакоў

Літ.:

6362 Демотова М. Они держали небо на каменных руках // Человек & Internet. 2001. 30 июля. С. 13. (Атлантида, поиски.)

7307 Мархвида И. В. Интернет: для начинающих. Мн., 2001. (Адна з версій паходжання назвы Yahoo звязваецца з крыкам індзейцаў.)

ГРЫЗУНТ Аляксей (Aliaksei Gryzunt, Лайтовы, Lightowy) - "Lightowy is a metadisciplinary artist and rapper. [B]orn and based in Minsk, Belarus". Паводле нашага агента

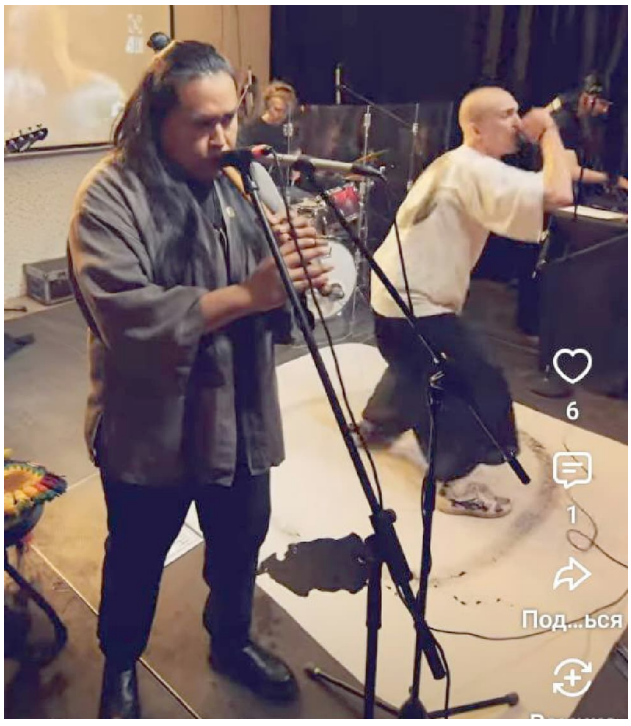

Lightowy Business and its Indian

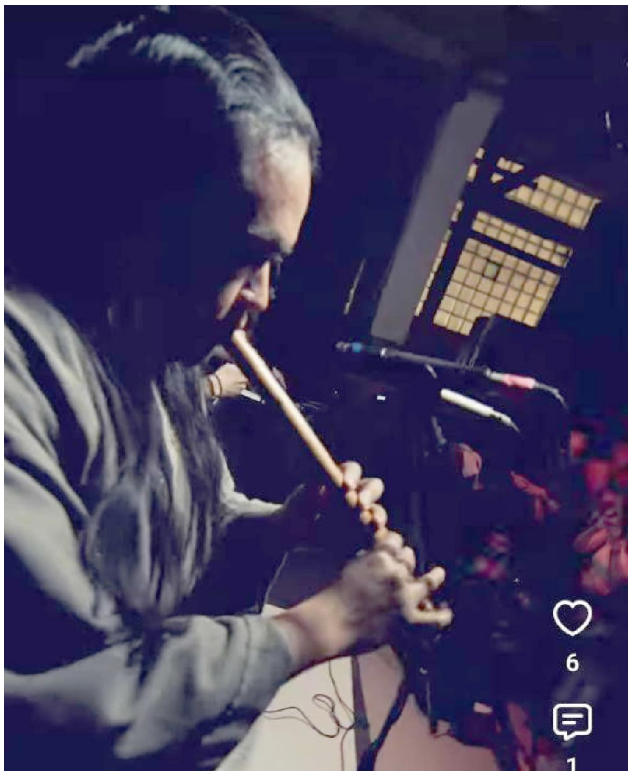

Лайтовы Бізнес і яго індзеец

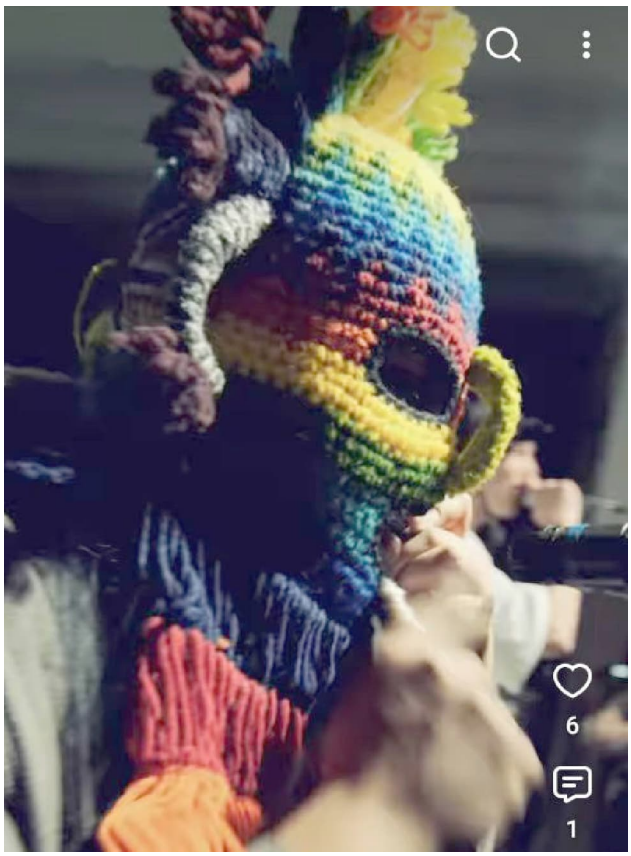

Лайтовый Бизнес и их индеец (Лайтовы Бізнес, Lightowy Business, un conjunto musical y su indio)

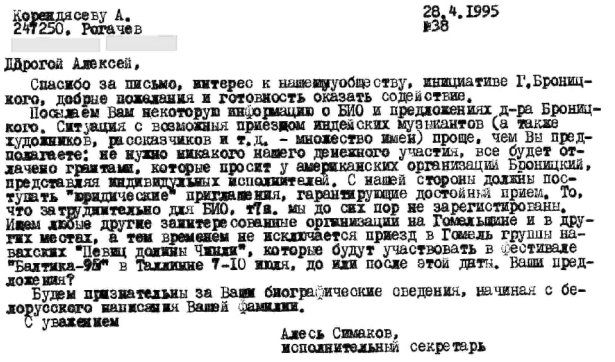

Корендясеву А.
247250, Рогачев

28.4.1995
№38

Дорогой Алексей,

Спасибо за письмо, интерес к нашему обществу, инициативе Г.Броницкого, добрые пожелания и готовность оказать содействие.

Посылаем Вам некоторую информацию о БИО и предложениях д-ра Броницкого. Ситуация с возможным приездом индейских музыкантов (а также художников, рассказчиков и т.д. - множество имен) проще, чем Вы предполагаете: не нужно никакого нашего денежного участия, все будет отлачено грантами, которые просит у американских организаций Броницкий, представляя индивидуальных исполнителей. С нашей стороны должны поступать "юридические" приглашения, гарантирующие достойный прием. То, что затруднительно для БИО, т7а. мы до сих пор не зарегистрированы. Ищем любые другие заинтересованные организации на Гомельщине и в других местах, а тем временем не исключается приезд в Гомель группы навахских "Певиц долины Чинли", которые будут участвовать в фестивале "Балтика-95" в Таллинне 7-10 июля, до или после этой даты. Ваши предложения?

Будем признательны за Ваши биографические сведения, начиная с белорусского написания Вашей фамилии.

С уважением

Алесь Симаков,
исполнительный секретарь

Письмо Алексею Корендясеву (Рогачев, Rogachev, Ragachou, Rahachou) 1995-04-28 №38

Анты-Макінава, які правёў усю ноч у бары (пабе) "Сожскі Хаб" (Sozhski Hub), выступленне яго праекта "Лайтовы бізнес" (для кагосьці гэта " Лайтовы Бізнэс", Lightowy Business) адбылося 1-2.08.2026 г., з крыху ссунутым у параўнанні з запланаваным часам графікам: планавалі пачаць выступленне ў 23:00, пачалі а палове 12-ай і закончылі каля паловы 1-ай ночы (потым да 4 раніцы вялі рэй ужо дыджэі).

Андрэй прадставіў аднаго са сваіх музыкантаў як індзейца з Эквадора. Анты-Макінаў ужо бачыў яго ў час сёлетняга выступлення на пляцоўцы ў Мінску - Sviata Fest (Kupalle). На Youtube можна знайсці запісы з Лайтовым, дзе прысутнічае гэты індзеец. Па звестках Анты-Макінава, эквадорац радаваў жыўцом ўжо насельніцтва і іншых гарадоў Беларусі, у прыватнасці Віцебска. Ужо мае права на з'яўленне ў музычнай энцыклапедыі Беларусі

Літ.:

11776 Энцыклапедыя беларускай папулярнай музыкі. Мн., 2008.

3338 Шапран С. Мелодии инков в минских переходах метро // Имя. 1997. 13 июня. С. 14.

4762 Танк М. "У маіх песнях..." // Танк М. Лірыка / прадм. Р. І. Барадуліна; маст. А. Каравай. Мн., 1987. С. 331. (Інкі.)

12826 Аляхновіч А. Беларуская традыцыйная музычная спадчына. Мн., 2000.

4484 Васюк Г. В., Кручковский Т. Т. Древнейшие цивилизации Латинской Америки: учебное пособие по курсу "История Латинской Америки" для студентов специальности Г0501 - История. Гродно, 1998.

10023 Iberica Americans: тип творческой личности в латиноамериканской культуре = el tipo de la personalidad creadora en la cultura latinoamericana. М., 1997.

ДАШКЕВІЧ Юрый (Yury Dashkevich) - поўная цытата з сайта, прысвечанага гэтаму "загадкаваму" носьбіту роднага беларусам прозвішча. На ім толькі адна старонка і ёсць невялікая "галерэя" фатаграфій. Такім чынам:

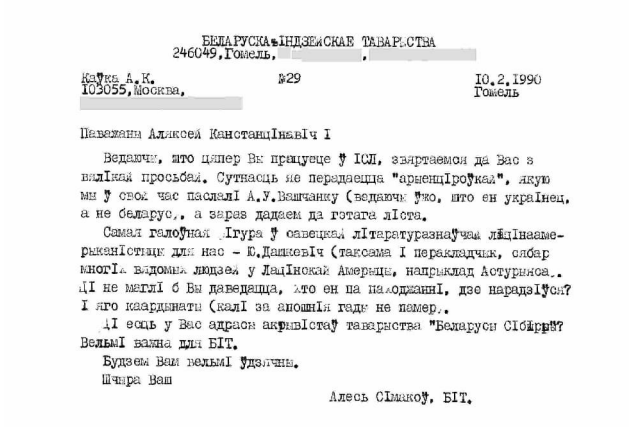

БЕЛАРУСКАЕІНДЗЕЙСКАЕ ТАВАРЫСТВА
246049,Гомель,

Каўка А.К.
103055,Москва,

№29

10.2.1990
Гомель

Паважаны Аляксей Канстанцінавіч !

Ведаючы, што цяпер Вы працуеце ў ІСД, звяртаемся да Вас з вялікай просьбай. Сутнасць не перадаецца "арыенціроўкай", якую мы ў свой час паслалі А.У.Вашчанку (ведаючы ўжо, што ен украінец, а не беларус., а зараз дадаем да гэтага ліста.

Самай галоўнай ігурай у савецкай літаратуразнаўчай ліцінаамерыканістыцы для нас - Ю.Дашкевіч (таксама і перакладчык, слабар многіх вядомых людзей у ЛацІнскай Амерыцы, напрыклад Астурыяса.. ДІ не маглі б Вы даведацца, хто ен па паходжанні, дзе нарадзіўся? І яго каардынаты (калі за апошнія гады не памер.

ДІ есць у Вас адрасы акрывістаў таварыства "Беларусы СІбіры"? Вельмі важна для БІТ.

Будзем Вам вельмі удзячны.

Шчыра Ваш

Алесь СІмакоў, БІТ.

Letter to Slavist Aleksei Kavko (Аляксей Каўка, Каўко) 1990-02-10

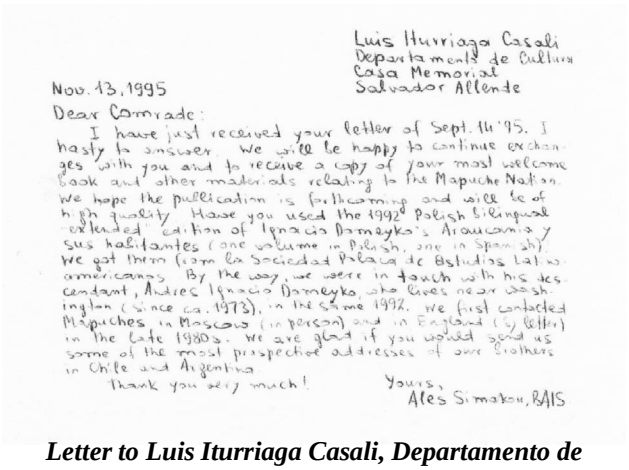

Luis Iturriaga Casali
Departamento de Cultura
Casa Memorial
Salvador Allende

Nov. 13, 1995

Dear Comrade:

I have just received your letter of Sept. 14 '95. I hasty to answer. We will be happy to continue exchanges with you and to receive a copy of your most welcome book and other materials relating to the Mapuche Nation. We hope the publication is forthcoming and will be of high quality. Have you used the 1992 Polish bilingual edited edition of Ignacio Domeyko's Araucania y sus habitantes (one volume in Polish, one in Spanish) we got them from la Sociedad Polaca de Estudios Latinoamericanos. By the way, we were in touch with his descendant, Andres Ignacio Domeyko, who lives near Washington (since ca. 1973), in the same 1992. We first contacted Mapuches in Moscow (in person) and in England (by letter) in the late 1980s. We are glad if you would send us some of the most prospective addresses of our brothers in Chile and Argentina.

Thank you very much!

Yours,
Ales Simakou, BAIS

Letter to Luis Iturriaga Casali, Departamento de Cultura, Casa Memorial Salvador Allende (Havana, Cuba) 1995-11-13

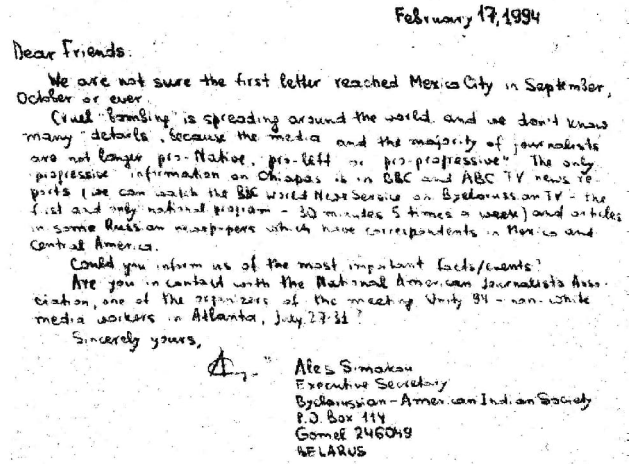

February 17, 1994

Dear Friends:

We are not sure the first letter reached Mexico City in September, October or ever.

Cruel "bombing" is spreading around the world and we don't know many details, because the media and the majority of journalists are not longer pro-Native, pro-left or pro-progressive. The only progressive information on Chiapas is in BBC and ABC TV news reports (we can watch the BBC World News Service on Belarussian TV - the first and only national program - 30 minutes 5 times a week) and articles in some Russian newspapers which have correspondents in Mexico and Central America.

Could you inform us of the most important facts/events?

Are you in contact with the National American Journalists Association, one of the organizers of the meeting Unity 94 - non-white media workers in Atlanta, July 27-31?

Sincerely yours,

Ales Simakou
Executive Secretary
Byelorussian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049
BELARUS

Letter to Agencia Internacional de Prensa India (Mexico, DF) 1994-02-17

"Юрый Уладзіміравіч Дашкевіч
1913-1990
Асноўная інфармацыя
Дата нараджэння 25 сакавіка 1913 года
Дата смерці 1990
Нацыянальнасць Беларус
Замежныя мовы: іспанская, партугальская, французская
Прафесія: дыпламат, разведчык, журналіст
Біяграфія:

1938-1940 - Літаратурны супрацоўнік ІНА [ИНО, иностранный отдел] ў “Комсомольской правде”;

1940-1941 - Намеснік загадчыка замежнага аддзела ў “Комсомольской правде”;

1941-1942 - Скончыў вышэйшую спецыяльную школу генштаба (савецкая разведка);

1943-1947 - Службовая камандзіроўка па краінах Лацінскай Амерыкі на пасадзе "Карэспандэнт ТАСС". Прымаў актыўны ўдзел у наладжванні [выстраивании] дыпламатычных адносін з Мексікай і Аргенцінай;

1947-1948 - Удзельнічаў у Генасамблеі ААН у ролі прэс-аташэ прадстаўніка СССР Вышынскага Андрэя Януар'евіча;

1952 - Асуджаны асобай нарадай пры МДБ СССР на 10 гадоў. Звольнены ў запас у званні маёр;

1953 - Амніставаны ў рамках шырокай амністыі па ўказе Лаўрэнція Берыі;

1960 - Удзельнічаў у прыёме Чэ Гевары і Хрушчова;

1960-я - Працаваў у часопісе "Замежная літаратура". Звольніўся на пенсію на пасадзе загадчыка рэдакцыйнай калегіі

Узнагароды:

Ордэн Андрэса Бельё [Orden Andres Bello, у арыгінале Андреас Бельо] ВЕНЕСУЭЛА, 1975;

Ордэн Сан Карласа [Сан-Карласа] КАЛУМБІЯ 1977 за ўмацаванне і развіццё культурных адносін паміж Калумбіяй і СССР

Медаль за перамогу над Германіяй СССР;

Медаль за доблесную працу СССР У Вялікай Айчыннай вайне.

Дэталі біяграфіі:

“Комсомольская правда”. У “Комсомольской правдзе” Юрый Дашкевіч публікаваўся ў "геапалітычных калонках" раскатваючы [раскатывая] антысавецкія рухі "заходніх партнёраў".

17 верасня 1939 г. пачалася вайна паміж СССР і Польшчай. 5 кастрычніка падпісана ў друк 30-старонкавая брашура Юрыя Дашкевіча "Нашы адзінакроўныя браты" тыражом 25.000 экзэмпляраў.

Мексіка. Пасля завяршэння навучання ў вышэйшай школе генштаба Юрый Дашкевіч у 1943 годзе быў адпраўлены ў камандзіроўку ў Мексіку на пасадзе карэспандэнта ТАСС. У гэты ж час туды быў накіраваны на пасаду амбасадара Мексікі Канстанцін Уманскі.

Асноўная задача ў Мексіцы заключалася ў распаўсюджванні савецкага ўплыву і насычэнні агентурай самой Мексікі і краін Цэнтральнай і Лацінскай Амерыкі. Вынікамі знешняй палітыкі сталі ўстанаўлення дыпламатычных адносін з Мексікай (1943), Коста-Рыка, Нікарагуа,

Чылі (1944) і іншымі краінамі.

Уманскі загінуў разам са сваёй жонкай 25 студзеня 1945 года ў авіякатастрофе падчас пералёту Мексіка - Коста-Рыка, куды ён адправіўся для ўручэння даверчых грамат. За тыдзень да гэтага ў Коста-Рыку быў адпраўлены Юрый Дашкевіч.

Аргенціна. У 1946 годзе Юрый Дашкевіч быў накіраваны ў Аргенціну для наладжвання [выстройвання, выстраивания] дыпламатычных адносін. Сустракаўся з Хуанам Перонам, удзельнічаў у перамовах аб устанаўленні дыпламатычных адносін.

6 чэрвеня 1946 года былі падпісаны дакументы аб аднаўленні дыпламатычных адносін паміж Аргенцінай і СССР.

Дашкевіч пакінуў Аргенціну ў траўні 1947 года на параходзе "Сухона".

ААН. У 1948 годзе ўжо ў званні маёра Юрый Дашкевіч стаў выконваць ролю прэс-аташэ / перакладчыка прадстаўніка СССР у ААН Андрэя Вышынскага.

© 2024 Юрый Уладзіміравіч Дашкевіч".

Літ.:

2620 Дашкевич Ю. Мигель Анхель Астуриас и сеньоры президенты // Астуриас М. А. Сеньор Президент: роман / пер. с исп. М. Былинкиной, Н. Трауберг; предисл. Ю. Дашкевича. Мн., 1986. С. 5-16.

ДУБАНЕВІЧ Кацярына (Katsiaryna Dubanevich) - ураджэнка Мінска, мотападарожніца, першая беларуска, якая здзейсніла кругасветнае падарожжа на матацыкле.

Жыццёвы імпэт Кацярыны - імкненне ў свет, на матацыкле і без: паўгода ў Мексіцы, потым побыт у Бразіліі, грынкарта ў ЗША.

ШІ падсумоўвае, што "Кацярына Дубаневіч падчас сваёй кругасветкі на матацыкле сустракалася з карэннымі народамі Амерыкі і купляла ў індзейцаў у Андах (Перу) шкуру альпакі для свайго байка".

Сустрэчы з карэннымі народамі коратка апісваюцца ў інтэрнэце і так:

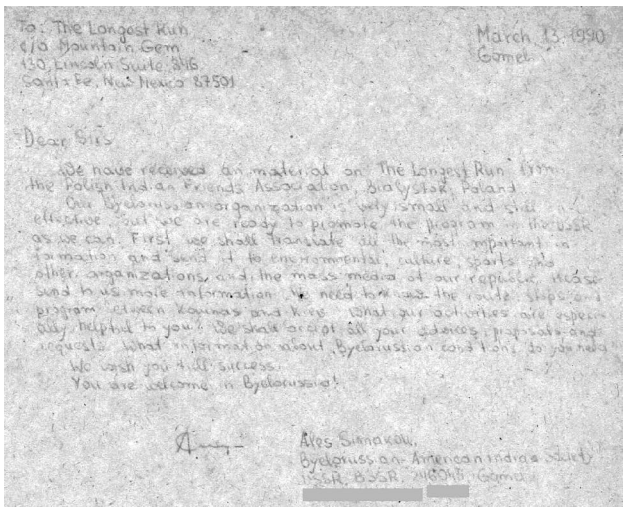
To: The Longest Run
c/o Mountain Gem
130 Lincoln Suite 316
Santa Fe, New Mexico 87501

March 13, 1990
Gomel

Dear Sirs

We have received an material on The Longest Run from the Polish Indian Friends Association, Białystok, Poland.

Our Byelorussian organization is very small and still ineffective but we are ready to promote the program through as we can. First we shall translate all the most important information and send it to environmental, culture sports and other organizations, and the mass means of our republic. Also we will make information. We need how was the route stopovers program, Eleven Kowmas and here what our activities are especially helpful to you. We shall accept all your advices, proposals and requests what information about Byelorussian can I send to you.

We wish you full success.

You are welcome in Byelorussia!

Ales Sumakou,
Byelorussian American initiative group
USSR, BSSR, Gomel

Letter to Longest Run c/o Mountain Gem (Santa Fe, New Mexico) 1990-03-13

Katsiaryna Dubanevich and Jacob (Navajo)

"Племя Наваха ў ЗША: Каця пазнаёмілася з маладым індзейцам па імені Джэйкаб, які разам з сям'ёй ствараў традыцыйныя ўпрыгожанні і сувеніры.

Індзейцы ў Перу: У высакагор'ях на гары Вінікунка [Vinicunca, Winikunka] яна набыла ў мясцовых жыхароў шкуру альпакі, каб уцяпліць сядзенне матацыкла".

https://motokatrina.tilda.ws; https://auto.onliner.by/2020/06/18/krugosvetka-moto-beloruska-katya-katit.

Кацярына апісвае свае перамяшчэнні ў такіх дэталях:

"- На Onliner выходзілі публікацыі аб падарожжы па Расіі, Казахстане, краінах Сярэдняй Азіі, Японіі і Аўстраліі. А потым быў даволі працяглы маршрут па ЗША. Ці ўразіла Амерыка? І з чым звязана, што пасты ў сацсетках, прысвечаныя гэтай краіне, былі амаль усе пазітыўнымі? Негатыва не сустракалася?

- Падарожнічаць па ЗША на матацыкле надзвычай проста і прыемна. Можна набыць гадавы пропуск у нацыянальныя паркі за $80 і праехаць усю краіну ўздоўж і ўпоперак. Тут ёсць літаральна ўсё: велічны акіян, буянныя [буйные] рэкі, снежныя горы, гарачыя пустыні, крышталёва чыстыя азёры, вільготныя пячоры і гейзеры, архітэктура ўсіх гістарычных перыядаў, ежа ўсіх народаў свету, дабрыня і ўзаемадапамога, крыху вар'ятаў і небяспекі. А таксама вялізная сіла і прыгажосць прыроды.

Свой шлях па ЗША я пачала ў сакавіку 2019-га, калі ў парку самых высокіх дрэў на планеце - секвой - яшчэ ляжаў снег, а дарога, якая вядзе да Гранд-Каньёна, была пакрыта лёдам, сам жа ён меў снежнае апярэнне [оперение]. Тэмпература ўначы складала -2-5 градусаў па Цэльсіі.

Чым далей я прасоўвалася на поўдзень, тым рабілася цяплей. У Скамянелым лесе [Окаменелом лесу] (нацыянальны парк "Петрыфайд-Форэст" [Petrified Forest National Park], Арызона) і Радужнай [Вясёлкавай? Радаснай? рус. Радужной] пустыні, як я яе назвала (Painted Desert у тым жа штаце), было ўжо вельмі горача.

Там мне пашчасціла пазнаёміцца з карэнным індзейцам племені Наваха - Джэйкабам. Ён вельмі сучасны хлопец, вядзе акаўнт у Instagram, выкладваючы фотаздымкі ўпрыгожанняў, якія ён робіць уручную разам

са сваімі роднымі. Уся сям'я працуе над нацыянальнымі сувенірамі і прадметамі побыту, а раз у месяц Джэйкабу дазволена прыязджаць у турыстычны цэнтр і прадаваць усю гэтую прыгажосць. Мы доўга размаўлялі, на развітанне я падарыла яму сцяг Беларусі, а ён мне - медны пярсцёнак [кольцо] з сімвалам арла".

Літ.:

5903 Новицкий Д. История жизни и смерти одного "индейца" // Автогазета. 1996. 17-23 апр. С. 5. (ЛДБ: "[О моделях мотоциклов фирмы "Indian"]".)

7895 Боярских С. Шесть степеней свободы // Автогазета. 2001. 13 июня.

ЛІТВІНЦАЎ Пётр (4) - святар сустракаецца ў нашай перапісцы нярэдка.

Вось ліст ад 20.11.1990 г. да матушкі Глэдзіс Аскаак (Askoak), з якой гэта тэма ўздымалася ў лістах:

"First of all, Litvintsev. I am enclosing so called "a problem" (short information for a biographical research). This is about Litvintsev. Please see a list of sources on Litvintsev. I don't know you read in Russian or not, therefore I am translating positions 1 and 2: Tikhmenev P. A. (comp.) A Historical Review of the Founding of the Russian-American Company and its activities until present. St. Petersburg, 1863, Part 2, Chapter XVIII: Subsequent dissemination of religious education among Natives ...; A Monument (or Memorial) of labour of Russian Orthodox blagovestniks (maybe ringers?) from 1793 till 1853. Moscow, 1857. Piotr Litvintsev was a missioner [missionary] on Kodiak I. intill SIC 1847, then in Novo-Arkhangelsk till at least 1852. There were other noteworthy Litvintsevs in the annals of Alaska and Siberia. Several Litvintsevs worked among Siberian Natives and at religious institutions in the area of Irkutsk (1870-90s). Andrei Petrovich Litvintsev was one of the founders of the Russian-American Co. (Act of 1799)".

"Па-першае, Літвінцаў. Дадаю так званую "праблему" (кароткую інфармацыю для біяграфічнага даследавання). Гаворка ідзе пра Літвінцава. Калі ласка, глядзіце спіс крыніц па Літвінцаву. Не ведаю, чытаеце вы па-руску ці не, таму перакладаю [зваротны пераклад з англійскай] пазіцыі 1 і 2: Ціхменеў П. А. (уклад.) Гістарычны агляд заснавання Расійска-амерыканскай кампаніі і яе дзейнасці да нашых дзён. Санкт-Пецярбург, 1863, частка 2, раздзел XVIII: Паслядоўнае распаўсюджванне рэлігійнай адукацыі сярод карэннага насельніцтва...; Помнік (або Мемарыял) працы рускіх праваслаўных дабравеснікаў (магчыма, званароў?) з 1793 па 1853 г. Масква, 1857. Пётр Літвінцаў быў місіянерам на в-ве Кадзьяк да 1847 г., затым у Нова-Архангельску прынамсі да 1852 г. У аналах Аляскі і Сібіры былі і іншыя выдатныя Літвінцавы. Некалькі Літвінцавых працавалі сярод сібірскіх карэнных жыхароў і ў рэлігійных установах у раёне Іркуцка (1870-90-я гг.). Андрэй Пятровіч Літвінцаў быў адным з заснавальнікаў Расійска-амерыканскай кампаніі (Закон [Act] 1799 г.)".

Ліст у Іркуцкі дзяржаўны аб'яднаны музей 1990-08-15. ТЭМА: Літвінцавы.

"Паважаныя таварышы!

Я быў бы Вам вельмі ўдзячны за любую наяўную ў Вас генеалагічную і біяграфічную інфармацыю пра Літвінцавых - іркуцкія сем'і купцоў і святароў. Мая мэта - пацвердзіць паходжанне роду з Беларусі (якая раней часта называлася Літва, адсюль прозвішчы многіх выхадцаў).

Я вывучаю беларуска-індзейскія сувязі, таму перш за ўсё мяне цікавіць Пётр Літвінцаў (Літвінцоў [Литвинцов]), протаіерэй, а затым, верагодна, епіскап Новаархангельскі [не, гэта быў іншы чалавек]. Працаваў місіянерам на Алясцы ў 1840-50-х гг.

Мне вядомы таксама Андрэй Літвінцаў [Литвинцов], які з сынамі быў адным з заснавальнікаў і кампаньёнаў Расійска-Амерыканскай кампаніі ў канцы 18 ст.

Магчымыя продкі і нашчадкі згаданых Літвінцавых. У 1680 г. Сцяпан Ліцвінцаў [Литвинцов], меркавана выхадзец з Беларусі, жыў каля Ілімскага астрога, а яго сын Іван праз паўстагоддзя стаў ілімскім ваяводам. У "Сібірскай бібліяграфіі" У. І. Мяжова (гл. паказальнік) фігуруюць святары Яўген (місіянер сярод буратаў), Ілья (настаяцель Іркуцкага Узнясенскага першакласнага мужчынскага манастыра, 1789 г.), Інакенцій, Н., Сцяпан, Фёдар - аўтары артыкулаў у Ірк. епарх. ведамасцях у 1870-х і 1880-х гг. (акрамя Ілы), а таксама К., Г.А. (выкладчык Іркуцкага духоўнага вучылішча) і С.Ф. (?) Літвінцавы.

Не маглі б Вы рэкамендаваць мне краязнаўцаў і зацікаўленых даследчыкаў розных дысцыплін, якія дапамаглі б у вывучэнні праблемы?

З павагай

Сімакоў Аляксандр Васільевіч".

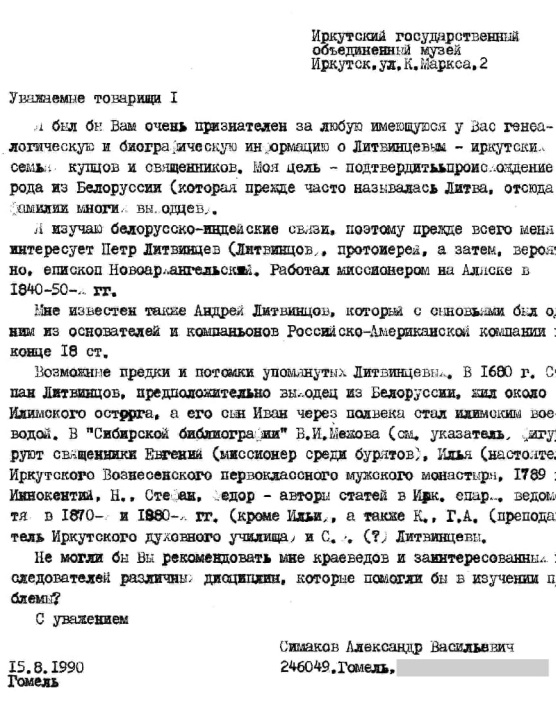

Иркутский государственный
объединенный музей
Иркутск.ул.К.Маркса,2

Уважаемые товарищи !

Я был бы Вам очень признателен за любую имеющуюся у Вас генеалогическую и биографическую информацию о Литвинцевых - иркутских семьях купцов и священников. Моя цель - подтвердить происхождение рода из Белоруссии (которая прежде часто называлась Литва, отсюда [illegible] многих выходцев).

Я изучаю белорусско-индейские связи, поэтому прежде всего меня интересует Петр Литвинцев (Литвинцов), протоиерей, а затем, вероятно, епископ Новоархангельский. Работал миссионером на Аляске в 1840-50-х гг.

Мне известен также Андрей Литвинцов, который с сыновьями был одним из основателей и компаньонов Российско-Американской компании в конце 18 ст.

Возможные предки и потомки упомянутых Литвинцевых. В 1680 г. Степан Литвинцов, предположительно выходец из Белоруссии, жил около Илимского острога, а его сын Иван через полвека стал илимским воеводой. В "Сибирской библиографии" В.И.Межова (см. указатель) фигурируют священники Евгений (миссионер среди бурятов), Илья (настоятель Иркутского Вознесенского первоклассного мужского монастыря, 1789 г.), Иннокентий, Н., Стефан, Федор - авторы статей в Ирк. епарх. ведомостях в 1870-х и 1880-х гг. (кроме Ильи), а также К., Г.А. (преподаватель Иркутского духовного училища) и С.Ф. (?) Литвинцевы.

Не могли бы Вы рекомендовать мне краеведов и заинтересованных исследователей различных дисциплин, которые помогли бы в изучении проблемы?

С уважением

Симаков Александр Васильевич
246049.Гомель, [illegible]

15.8.1990
Гомель

Письмо в Иркутский государственный объединенный музей (Irkutsk State United Museum) 1990-08-15

"Айцу Сяргею Шырокаву, Царква ў гонар Данской Іконы Прасвятой Багародзіцы, 117419, Масква, В-419, Данская пл., 1.

3 верасня 1991 г., Гомель.

Паважаны айцец Сергій!

Мы атрымалі ксеракопію артыкула пра Вас Майка Ростада ў "Тундра Таймс" (5 лістапада 1990 г.).

Вывучаем беларуска-амерыканскія сувязі, у т.л. на Алясцы.

Вельмі цікавіць нас біяграфія протаіерэя Пятра Літвінцава, які працаваў на Кадзьяку і ў Нова-Архангельску ў 1840-50-х гг. На жаль, атрымалася сабраць толькі самыя скупыя звесткі пра яго.

Былі б вельмі ўдзячныя за любую інфармацыю. Калі ў Вас ёсць магчымасць, паведамляйце нам пра падзеі, звязаныя з юбілеем Рускай Амерыкі, і пра Вашы даследаванні гісторыі Праваслаўнай царквы на Алясцы".

Копію артыкула Ростада мы атрымалі 1.06.1991 г. ад матушкі Глэдзіс Аскаак.

Літ.:

9763 Православная богословская энциклопедия / под ред. А. П. Лопухина. Т. 2. СПб., 1901.

8450 Веселкина Т. Эти славные индейцы православные // Единение (West Ryde, NSW, Australia). 2008. 24 авг.

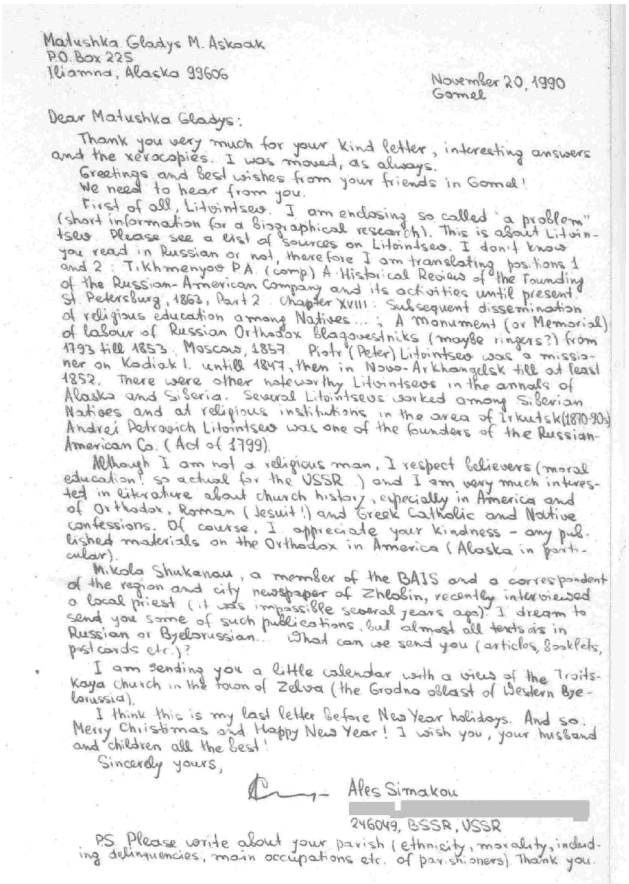

Matushka Gladys M. Askoak
P.O. Box 225
Iliamna, Alaska 99606

November 20, 1990
Gomel

Dear Matushka Gladys:

Thank you very much for your kind letter, interesting answers and the xeracopies. I was moved, as always.
Greetings and best wishes from your friends in Gomel!
We need to hear from you.
First of all, Litointsev. I am enclosing so called "a problem" (short information for a biographical research). This is about Litointsev. Please see a list of sources on Litointsev. I don't know you read in Russian or not, therefore I am translating positions 1 and 2: Tikhmenyev P.A. (comp) A Historical Review of the Founding of the Russian-American Company and its activities until present. St. Petersburg, 1863, Part 2. Chapter XVIII: Subsequent dissemination of religious education among Natives ... ; A monument (or Memorial) of labour of Russian Orthodox Blagovestniks (maybe ringers?) from 1793 till 1853. Moscow, 1857. Piotr (Peter) Litointsev was a missioner on Kodiak I. until 1847, then in Novo-Arkhangelsk till at least 1852. There were other noteworthy Litointsevs in the annals of Alaska and Siberia. Several Litointsevs worked among Siberian Natives and at religious institutions in the area of Irkutsk (1870-90s). Andrei Petrovich Litointsev was one of the founders of the Russian-American Co. (Act of 1799).
Although I am not a religious man, I respect believers (moral education? so actual for the USSR) and I am very much interested in literature about church history, especially in America and of Orthodox, Roman (Jesuit!) and Greek Catholic and Native confessions. Of course, I appreciate your kindness - any published materials on the Orthodox in America (Alaska in particular).
Mikola Shukanau, a member of the BAIS and a correspondent of the region and city newspaper of Zhlobin, recently interviewed a local priest (it was impossible several years ago). I dream to send you some of such publications, but almost all texts are in Russian or Byelorussian. What can we send you (articles, booklets, postcards etc.)?
I am sending you a little calendar with a view of the Troitskaya church in the town of Zelva (the Grodno oblast of Western Byelorussia).
I think this is my last letter before New Year holidays. And so. Merry Christmas and Happy New Year! I wish you, your husband and children all the best!
Sincerely yours,

Ales Simakou
246049, BSSR, USSR

PS Please write about your parish (ethnicity, morality, including delinquencies, main occupations etc. of parishioners). Thank you.

Letter to Matushka Gladys M. Askoak (Iliamna, Alaska) 1990-11-20

8083 Kan S. Memory Eternal: Tlingit culture and Russian Orthodox Christianity through two centuries. Seattle; London, 1999.

3261 Индейцы - выходцы... из Сибири? // Рэспубліка. 1995. 30 жн.

6859 Традиционные культуры Северной Сибири и Северной Америки. М., 1981.

7364 Сибирь - родина индейцев // Рэспубліка. 2003. 26 ліп.

МАРХЕЛЬ Міхаіл (Mikhail Markhel) - галоўны трэнер зборнай Рэспублікі Беларусь з чэрвеня 2019 г. да красавіка 2021 г., а таварыскі матч яго каманды з нацыянальнай зборнай Гандураса, на які мы не маглі не звярнуць увагу, адбыўся ў Жодзіна ў сакавіку 2021 г. Міхаіл ураджэнец Менска і сам быў футбалістам. У лістападзе 2021 г. ён зноў стаў галоўным трэнерам зборнай Беларусі.

Зрэшты, гэта не адзіны беларуска-гандураскі кантакт на вышэйшым узроўні праз футбол. А на больш нізкім узроўні - навіной гэтага года стаў новы чэмпіянат свету па футболе сярод гульцоў да 15 гадоў (Баку, кастрычнік). І ў папярэднім [предварительном] турніры камандзе пад кіраўніцтвам Дзмітрыя Пятроўскага выпала гуляць з перуанцамі (а таксама падлеткамі з Батсваны, Малі, Папуа-Новай Гвінеі і Манголіі).

Сёлета таксама з'явіўся індзеянізаваны ролік, "прадзюсарам" якога выступіў былы гулец зборнай Беларусі Віталь Кутузаў. Пра яго нам сігналізаваў Анты-Макінаў. На сутыкненне малійскага форварда з Віцебска Басеку Дыябатэ і дынамаўцам Фавазам Абдулахі арбітр Віктар Шымусік адрэагаваў неяк не так, што з'явілася падставай для з'яўлення ў роліку афішы савецкага фільма "Віця Глушакоў - сябар апачаў".

Літ.:

5081 Одним абзацем // Белорусская нива. 1998. 22 окт. С. 2. (Рубр. Международный курьер (По материалам

Envelope from Indianist Bogdan Yakhvak (Богдан Яхвак, Ужгород, Uzhgorod) штемп. 1990-12-28 Международные спортивные игры школьников ПАПР. Envelope БЫЛО Letter 2026-10-24

информационных агентств и зарубежной печати), индейцы Гондураса.)

5071 Беляев Ф. Кроссворд / сост. Ф. Беляев (г. Жодино) // Белорусская нива. 1998. 7 февр. С. 12. (По гориз.: 20. Индейское племя в Северной Америке.)

3930 Жук К. Красворд / склаў наш чытач К. Жук (г. Жодзіна) // Чырвоная змена. 1998. 13 лют. (Па гарыз.: 15. Жыллё індзейцаў Паўночнай Амерыкі.)

РЫБАК Луіс (3) - беларуска-яўрэйска-амерыканкі мастак, які пераехаў у Таос з жонкай Беатрыс Мандэльман у 1944 г., мае біяграфічныя супадзенні з філосафам напалову паходжаннем з апачаў хікарылья, дзяцінства якой прайшло ў тым жа мястэчку. Звесткі пра яе адсюль: https://libguides.unm.edu/c.php?g=1291347&p=9480938 Viola Faye Cordova, PhD (1937-2002) (MSS-741-BC, available online at New Mexico Digital Collections): Віёла Фэй Кардова, доктар філасофіі (1937-2002)

З дапаможніка: “Віёла Фэй Кардова, філосаф і паэтка, нарадзілася 20 кастрычніка 1937 г. у маці лацінаамерыканскага паходжання і бацькі з хікарылья-апачаў. Ураджэнка Нью-Мексіка, Кардова вырасла ў Таосе. Яна вучылася ў каледжах Айдаха і Нью-Мексіка, дзе зацікавілася філасофіяй карэнных амерыканцаў. Яна атрымала ступень бакалаўра мастацтваў ва Універсітэце штата Айдаха, ступень магістра філасофіі ва Універсітэце Нью-Мексіка і ступень доктара філасофіі ва Універсітэце Нью-Мексіка ў 1992 г. Яе выкладчыцкая кар'ера ахоплівала некалькі ўніверсітэтаў, у тым ліку Універсітэт Аляскі ў Фэрбанксе, Універсітэт Нью-Мексіка, Універсітэт штата Айдаха, Універсітэт штата Арэгон і Універсітэт штата Каларада. Акрамя філасофіі карэнных амерыканцаў, яна выкладала параўнальную этыку і ўваходзіла ў склад шматлікіх прафесійных арганізацый...”

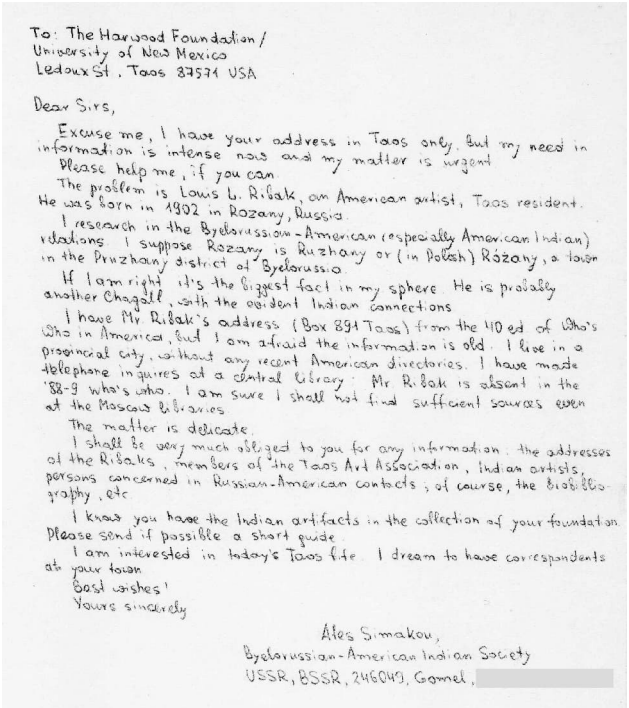

To: The Harwood Foundation /
University of New Mexico
Ledoux St. Taos 87571 USA

Dear Sirs,

Excuse me, I have your address in Taos only. But my need in information is intense now and my matter is urgent.
Please help me, if you can.
The problem is Louis b. Ribak, an American artist, Taos resident. He was born in 1902 in Rozany, Russia.
I research in the Byelorussian-American (especially American Indian) relations. I suppose Rozany is Ruzhany or (in Polish) Różany, a town in the Pruzhany district of Byelorussia.
If I am right, it's the biggest fact in my sphere. He is probably another Chagall, with the evident Indian connections.
I have Mr Ribak's address (Box 894 Taos) from the 40 ed. of Who's Who in America, but I am afraid the information is old. I live in a provincial city, without any recent American directories. I have made telephone inquires at a central library. Mr Ribak is absent in the '88-9 who's who. I am sure I shall not find sufficient sources even at the Moscow libraries.
The matter is delicate.
I shall be very much obliged to you for any information: the addresses of the Ribaks, members of the Taos Art Association, Indian artists, persons concerned in Russian-American contacts; of course, the bibliography, etc.
I know you have the Indian artifacts in the collection of your foundation. Please send if possible a short guide.
I am interested in today's Taos life. I dream to have correspondents at your town.
Best wishes!
Yours sincerely

Ales Simakou,
Byelorussian-American Indian Society
USSR, BSSR, 246049, Gomel, [redacted]

Letter to Harwood Foundation (University of New Mexico) (Taos, New Mexico) 1989-09-15

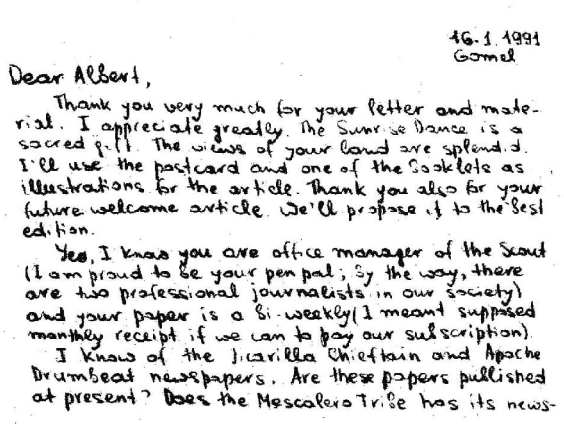

16.1.1991
Gomel

Dear Albert,

Thank you very much for your letter and material. I appreciate greatly. The Sunrise Dance is a sacred gift. The views of your land are splendid. I'll use the postcard and one of the booklets as illustrations for the article. Thank you also for your future welcome article. We'll propose it to the best edition.

Yes, I know you are office manager of the Scout (I am proud to be your pen pal); by the way, there are two professional journalists in our society) and your paper is a bi-weekly (I meant supposed monthly receipt if we can to pay our subscription).

I know of the Jicarilla Chieftain and Apache Drumbeat newspapers. Are these papers published at present? Does the Mescalero Tribe has its news-

Letter to Albert Cromwell (Apache in Whiteriver, Arizona) 1991-01-16 p. 1 of 2

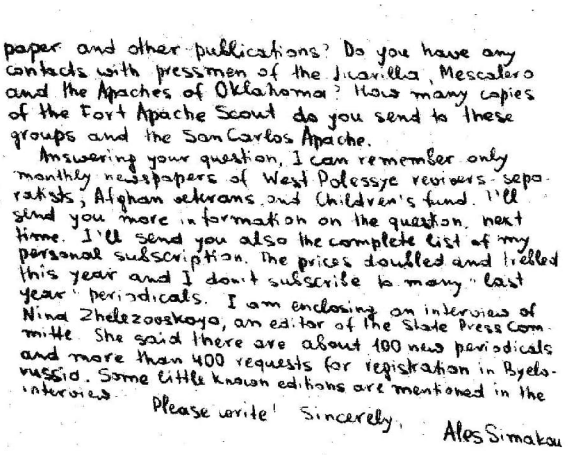

paper and other publications? Do you have any contacts with pressmen of the Jicarilla, Mescalero and the Apaches of Oklahoma? How many copies of the Fort Apache Scout do you send to these groups and the San Carlos Apache.

Answering your question, I can remember only monthly newspapers of West Polessye reviwers-separatists, Afghan veterans and Children's fund. I'll send you more information on the question, next time. I'll send you also the complete list of my personal subscription. The prices doubled and trebled this year and I don't subscribe to many last year periodicals. I am enclosing an interview of Nina Zhelezovskaya, an editor of the State Press Committee. She said there are about 100 new periodicals and more than 400 requests for registration in Byelorussia. Some little known editions are mentioned in the interview.

Please write! Sincerely,

Ales Simakou

Letter to Albert Cromwell (Альберт Кромвель, Резервация апачей Белой горы) 1991-01-16 p. 2 of 2

Літ.:

10333 Рассадин С. Е., Рассадин Я. С. Ранняя этническая история Центральной Беларуси // Этнокультурные процессы Центральной Беларуси в прошлом и настоящем / А. Вл. Гурко [и др.]; науч. ред. А. Викт. Гурко. Мн., 2016. С. 10-43. ("Там культ лося сохранился не только у лесных, но даже у степных племен, например, у апачей".)

Алесь Сімакоў,
даследчык беларуска-індзейскіх сувязей.
Ales Simakou *(e-mail: davyde020@gmail.com), researcher of Belarusian-Indian (American Indian, Native American, Amerindian, First Nations) connections.*

Індзейцы, индейцы, Indianie, Indians, indigenous peoples, indigenas, indios de America y Bielorrusia, Belarus; Алесь Симаков. Белорусы встречаются с индейцами. [Вып. 178].

№ 30 (239) 25 ЛІСТАПАДА 2026 г.
наша СЛОВА.pdf

Да вытокаў душой дакрануўшыся

17 лістапада ў аддзеле рамёстваў і традыцыйнай культуры ДУК "Воранаўскі цэнтр культуры і народнай творчасці" адбыўся міжраённы семінар-практыкум па традыцыйнай вышыўцы Воранаўшчыны "Да вытокаў душой дакрануўшыся".

Досведам работы ў вывучэнні Лідскага раёна, захаванні і прымяненні вышыўкі на сучасным этапе падзялілася Ірына Дыдышка, майстар народных мастацкіх рамёстваў аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці".

На выстаўцы этнаграфічных фондаў раёнаў, што прадставілі ўдзельнікі семінару, было цікава параўнаць творчасць былых пакаленняў, зафіксаваць падабенства і лакальныя адметнасці вырабаў.

Майстар-класы па вышыўцы для моладзі ў розных тэхніках прадставілі майстры Воранаўскага, Шчучынскага, Іўеўскага раёнаў.

Удзельнікі семінара наведалі культурна-адукацыйны цэнтр "Беларускі дранік", дзе даведаліся пра гісторыю бульбы на тэрыторыі нашай зямлі і пра стравы, якія зафіксаванвы ў кожным раёне Гарадзенскай вобласці.

ТК "Культура Лідчыны".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Адрас рэдакцыі:
231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: sudnik@list.ru, sejlawiczy@gmail.com

Газета падпісана да друку 23.11.2026 г.

Фармат А-4.
Аб'ём 4,75 друкаванага аркуша.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: http://nslowa.by/; http://belkiosk.by/
Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.